

БУРХАНДАА БУРЯАДААР МҮРГЭБЭЛ, ТҮРЭЛ ХЭЛЭМНАЙ ӨӨДЭЛХЭ

5 н.

ВЕТЕРАНУУДАЙ СОВЕДЭЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ ПЛЕНУМ

6 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной
апрелин 17
Четверг

№ 14 (21964)
(879)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

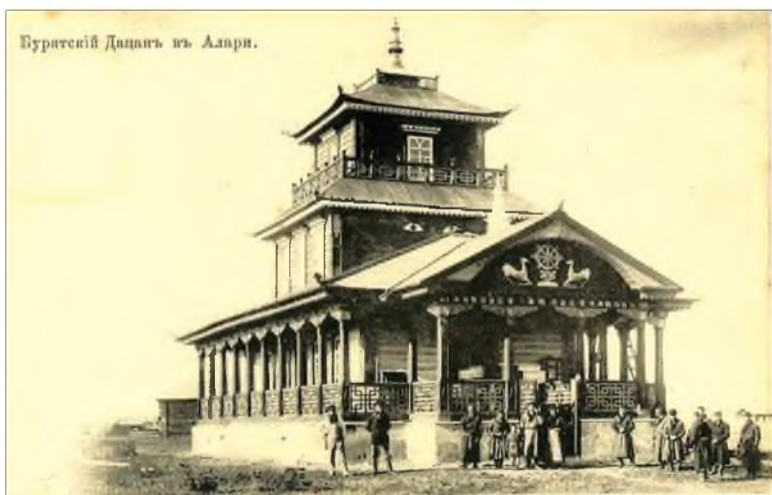

2014 он –
Россиин
Соёлой жэл

ЭЛДЭБ
ҮНДЭНЭ
ЯҺАТАН
ЭБТЭЙ
АЖАҺУУЯ!

3 н.

АЛАЙРАЙ ДАСАН БАРИЛГАДА ХАНДИБ ҮРГЭЭЛ

Бурятский Дашань в Алаи.

Апрелин 25-да Буряад Республикада ажаһуудаг Эрхүү можоһоо гарбалтай зоной найн байхын түлөө буддын шажанай хурал үнгэргэгдэхэн.

ЭНЭ хурал Россиин Буддын шажанай заншалта Сангхын хүтэлбэрин, мүн тиихэдэ Эрхүү можын буддын шажантанай түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар Алайрай дасанай цогчен дуганай барилгын жасада буян үйлэдэлгын үдэшин хэмжээндэ үнгэргэгдэхэ юм. Хүн зон даатхал (түрэлэйнгөө болон дүтынгөө зоной найн байхын түлөө мүргэл) захижа болохо. Энэ уншалга Эрхүү можын

Арын Арбан гурбан эзэдтэ хандуулагдан, түүхэтэ Алайрай дасанда уншагдаха. Далга заабол асарһанай хэрэггүй. Буян үйлэдэлгын энэ үдэшэдэ концерт-наадан эмхидхэгдэхэ.

**ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД,
НҮЗЭГШЭД, САГААН НАЙН
НАНААТАЙ ЗОН!**

2014 ондо Буряадай дэбисхэр дээрэхи эгээл баруун захын Алайрай дасанай мүндэлһөөр

200 жэл гүйсэхэн. нүзэг этигэл хэргээлгэ, найн найхан хэрэг үйлэдэлгэ хүнэй сэдхэл арьудхадаг, бэе махабад найжаруулдаг, мүн эд зөөришье арьбажуулдаг. Бүхы нютагархидтаа, Буряад оронойнгоо ажаһуугшадта хандажа, энэ найхан хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадахыень, түүхэтэ Алайрай дасан хэргээлгын жасые арга шадалаараа дэмжэхыень уряалнабди.

Буян үйлэдэлгын үдэшэ апрелин 25-да 16.00 саһаа 20.00 саг болотор Чайковскийн нэрэмжэтэ Искусствын колледжын концертын танхим соо үнгэргэгдэхэ. Хаягын: проспект Победы, 17.

ТАЙЛБАРИ МЭДЭЭСЭЛ

АЛАЙРАЙ дасан – анха түрүүшын дасангуудай нэгэн. Тэрэ Забайкалийн олонхи суута буряад дасангуудһаа эртэ мүндэлһэн түүхэтэй юм. Үзэхэлэн гоё Цогчен дуганай барилгын түхэлдэ буряад маяг болон европын классицизм хоёр ниилэнхэй.

Прибайкалида Буддын шажанай дэлгэржэ эхилһые энэл дасантай холбодог. Гадна тэрэнтэй элитэ буряад ламанарай нэрэнүүд холбоотой юм – Агван

Доржиевай болон Хамба лама Итигэловэй. Агван Доржиев Алят нуурай эрье дээрэ дуган байгуулаа, харин Хамба лама Итигэлов Алайрай дасанда шажанай алба хэһэн. Дасантай үшөө хоёр элитэ хүн холбоотой: дэлхэйдэ мэдээжэ драматург Александр Вампилов болон генерал Або Шаракшанэ. Тэдэнэй угта Алайрай дасанай ламанар байһан.

XX зуун жэлэй 30-аад онудта Алайрай дасан хаагдажа, модоорнь нургуулийн столово болон прачечна баригдаа. 2004 ондо дасан хэргээгдэжэ эхилээ. Мүнөө дасанай шэрээтэ – Шираб лама (Алдар Эрдэмович Долгоржапов). Үнгэрэгшэ жэлэй декабриин эхиндэ Эрхүү можын губернатор Сергей Ерошенко Россиин буддын шажанай заншалта Сангхын Толгойлогшын орлогшо дид Хамба лама Дагба Очировтай уулзахадаа, Алайрай дасанай байгуулагдаһаар 200 жэлэй ойн баярта зориулагдаһан хэмжээ ябуулгануудые дэмжэхэ дурадхал зүбшөөһэн байна. Энэ хэмжээ ябуулга мүнөө жэлдэ Росси гүрэндэ РФ-гэй Президентын Захиргаанай харгалзалга доро үргэнөөр тэмдэглэгдэхээ байһан Бандидо Хамба ламанарай институтдай 250 жэлэй ойн баярай программада ороно.

**АЛАЙРАЙ
“ДАШИ ЧОЙНХОРЛИНГ”
ДАСАНАЙ УЯЛГАТА
МЭДЭЭНҮҮД:**

РОССИИН Буудын шажанай заншалта Сангхын Алайрай “Даши Чойнхорлинг” дасанай буддын шажантанай Эрхүү можын Усть-Ордын Буряад тойрогой Алайрай аймагай Кутулик нууриной эмхи.

Юридический адрес: Иркутская область, Аларский район, п.Кутулик, ул.Матросова,18

Фактический адрес: Иркутская область, Аларский район, п.Кутулик, 1711 км. Автомагистрала М-53 Красноярск-Иркутск. ОГРН: 1028500566500

ИНН: 8501003670
КПП: 385101001
Р/с: 40703810318310000444
К/с: 3010181090000000607
ИНН: 8501003670
БИК: 042520607

Байкальский банк ОАО “Сбербанк России”

Алайрай дасанай шэрээтэ ШИРАБ лама, В.Г.ПЕТРОВ, Эрхүү нютагаархидай “Приангарье” бүлгэмэй түрүүлэгшэ, Эмхидхэлэй хорооной гэшүүд А.Д.ИРИНЧЕЕВ, А.В.МАХАЧКЕЕВ, Л.Н.САНЖИЕВА.

“СОЁЛНУУДАЙ ҮГЭ АНДАЛДААН” ГЭНЭН СИБИРИЙН ФОРУМ

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

Сибирин федеральна округ дотор Россиин Президентые түлөөлэгш Виктор Толоконский, Россиин Президентын захиргаанай хүтэлбэрилэгшын орлогшо Магомедсалам Магомедов болон Россиин Правительствын министрүүдэй орлогшонор, сенаторнууд гээд гүрэнэй үндэһэ яһатанай политикин асуудалнууды шийдэхээс Буряад Республика ерээ.

Апрелин 15-да энэ асуудалар ехэ зүблөөн үнгэрөө. Иимэ түхэлэй зүблөөн гүрэн дотор эгээл түрүүшынхидэ эмхидхэгдээ. Россиин Президент Владимир Путиной даабаряар регион бүхэндэ үндэһэтэнэй политикин асуудалнууд зүбшэгдэхэ юм.

“Үндэһэ яһатанай хоорондох харилсаа гуримшуула болон элдэб арадуудай хоорондох зүрилдөөтэ ябадал нэргылэлгын асуудалнууды шийдэхэ гол хараа бодолнууды тодорхойло ёһотойбди, - гэжэ Виктор Толоконский мэдээсээ. - Энэ шийдхэгдэхэ асуудал яһала хүндүүлхэй, эдэ харилсаануудай түхэл, онол арга шэнэлхэ, мүнөө үеын байдалда тааруула шу-хала бшуу. Элдэб яһатанай нэгдэжэ, эбтэй зетэй ажаһуудаг һайхан заншал хэр үгнаа бидэндэ дамжуулагданхай. Сибирин дэбисхэр дээрэ ажаһуудаг элдэб яһатануудай хоорондох харилсаан номгон, бэе бээдээ тэсэмгэй хандасатай. Манай дэбисхэр

дээрэ зүрилдөөтэй буланше үгы, тиймэ ушарше болоогүй, эсэргүү ханаа сэдхэлтэй хүн зонше үгы гэжэ онсолхоор”, - гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Буряад Республика элдэб яһатанай эбтэй байдалай жэшээ болодог гэжэ мэдээжэ.

- Улаан-Үдэ хотодо баригданан Эб найрамдалай байшан бүхы автономинууды нэгдүүлэн ажалладаг гэжэ бусад регионуудта мэдээсэдэгби, - гэжэ Виктор Толоконский онслоо.

Иимэ түхэлэй зүблөөнүүды муниципальна байгуулалтанууд бүхэндэ эмхидхэхэ гэжэ Магомедсалам Магомедов регионуудай засагай түлөөлэгшэдтэ далгаба. Мүн Буряад орон дотор үндэһэ яһатануудай хоорондох харилсаанай шэнжэлэл хэдэг мониторингын региональна түб байгуула тухай ханамжа оруулаа. Гэхэтэй хамта тэрэ ганса түб мониторинг, шэнжэлэл эмхидхэхэ бэшэ, харин засаг түрын ажаябуулгада энэ асуудалаар тухатай зүбшэлнүүды, али нэгэ ушарта шийдхэлгын онол аргууды заажа үгэдэг байха болоно.

- Элдэб яһатануудай хоорондох харилсаан тиймэше һайн бэшэ гэжэ тоолонобди. Росси гүрэн дотор ажаһуугшадай энэ талаар ханамжа шэнжэлэн харахада, байдал хүшэршэг гэжэ хэлэмээр. Зарим үйлэ хэрэгүүд яһатанай хоорондо зүрилдөөнэй үндэһэн болоно. Иимэ байдал энэ тэрэ регионуудта тохёолдо-

но бшуу. Сибирин федеральна округ доторхи шэнжэлэлгын мэдээгээр, Россиин дэбисхэр дээрэ яһатанай зүрилдөөн һаяын сагта дайралдажа магад. Энэ талаар Красноярскын хизаарай, Тыва, Томскын ба Эрхүүгэй можонуудта болгоомжолхоор, 2013 ондо хэсүүшэг байдалтай гэжэ мэдэрэгдээ һэн. Гэбэше мүнөө жэл нэгэ бага номгороод байна, - гэжэ Магомедсалам Магомедов мэдээсээ. - Гэхэ зуура үндэһэ яһатанай харилсаанай политика бэлүүлгын харюусалга хэдэн албануудад хубаарха бэшэ, регионой засаг түрын түрүүлэгшын нэгэ орлогшын харууһан доро байха ёһотой.

Үндэһэн яһатанай талаар гүрэнэй политика бэлүүлгын мүнгэнэй тэдхэмжэдэ анхарал табиха тухай хэлсэгдээ. Энэ асуудал регион бүхэндэ адляар шийдхэгдэнгүй бшуу. Регион бүхэнэй бюджеттэ үндэһэ яһатанай асуудал шийдхэгдээр тусхай гаршаг байха ёһотой. Социальна шэглэлтэй коммерцкэ бэшэ эмхинүүды дэмжэлгын грантнууды олгуула арга хэрэглэгдэхэ тухай Президент даабари үгэһэн байна. Эндэ федеральна һангай хүнгэлэлтэнүүд дэмжэгдэжэ болохо.

Тийгэжэ бүхы Росси гүрэн дотор элдэб яһатанай хоорондох харилсаа, тэсэмгэй, бэе бээ хүндэлһэн, эбтэй зетэй байдал нэбтэрүүлхэ талаар мэдээсэлэй ехэ ажал ябуулагдаха тухай зүблөөн дээрэ хэлсэгдэбэ.

Нэмэжэ хэлэбэл, Буряад Республика үндэһэ яһатанай гүрэнэй политика бэлүүлхэ программын конкурсдо иланан байна. Федеральна бюджеттэ 17,8 миллион түхэриг һомологдохо, 6,5 миллион мүнгэн республикын бюджеттэ үгтэхэ. Сибирин Федеральна округой оройдоол гурбан регионой мэдүүлгэ дэмжэгдээ. Тэдэнэй тоодо манай Буряад орон орожо, бултанһаан ехэ мүнгэн һомологдохо юм.

Зүблөөнэй һүүлээр Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театрай ордон соо “Диалог культур” гэнэн Сибирин форумой нээлгын баяр ёһолол үнгэрөө.

Цырегма САМПИЛОВА.

ПОЛОЖЕНИЕ О ПРОВЕДЕНИИ КОНКУРСА «БУРЯДАЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮД» - «ЛУЧШИЕ ЛЮДИ БУРЯТИИ»

I. Общие положения
1. Организатор конкурса «Издательский дом “Буряад үнэн”
2. Цели конкурса:

А) выявление и поощрение жителей, а также выходцев из Республики Бурятия, проживающих на территории других субъектов Российской Федерации и в иностранных государствах, внесших существенный вклад в развитие региона, общества, получивших широкое публичное признание, добившихся больших успехов в различных сферах деятельности человека, внесших неоспоримый вклад в повышение значимости нравственных и моральных ценностей в обществе;

Б) сохранение и развитие бурятского языка и литературы;
В) побуждение к творческой деятельности широкого круга читателей;
Г) пропаганда нравственных, патриотических и семейных ценностей.

3. Для целей настоящего Положения используется следующее понятие:

- Участник конкурса – человек, номинирующийся на победу в одной из номинаций конкурса, о котором написана творческая работа и подана в оргкомитет.

II. ОРГАНИЗАЦИЯ И ПОРЯДОК ПРОВЕДЕНИЯ КОНКУРСА

1. Для проведения конкурса создается жюри, состоящее из редакторов и журналистов изданий Издательского дома «Буряад үнэн», и оргкомитет, состоящий из сотрудников Издательского дома «Буряад үнэн».

2. Конкурс проводится по восьми номинациям:
“Баатар мэргэн” – мужчина, добившийся заметных успехов в своём роде деятельности, внёсший заметный вклад в развитие своей малой родины и общества в целом.

“Гуа сэсэн гатан” – женщина, добившаяся заметных успехов в своём роде деятельности, внёсшая заметный вклад в развитие своей малой родины и общества в целом.

“Сагаан үбгэн” – мужчина старше 50 лет, имеющий большой авторитет в обществе, заслуживший всеобщее признание как общественный деятель, внёсший большой вклад в улучшение благополучия родного народа, повышения значимости общечеловеческих ценностей.

“Аласай холбоон” – уроженцы Республики Бурятия, проживающие за пределами её территории, внесшие заметный вклад в поднятие престижа Республики Бурятия на внутригосударственной и народной арене.

“Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр” – мужчина и женщина, находящиеся в браке и являющиеся образцами семейного благополучия, взаимной поддержки и воспитания детей.

“Буян хэшэг” (“Милосердие”) – бизнесмены и предприниматели, занимающиеся меценатской деятельностью.

“Наран Гоохон” – девушки до 25 лет, имеющие определённый успех в учёбе и труде, в области науки, литературы, искусства, спорта и т.д.

“Аза талаан” (“Улыбка Фортуны”) – человек, которому улыбнулась Фортуна и подарила радость в больших и малых делах, в неожиданных и смешных ситуациях.

3. Конкурс проводится в 2 тура:

1 тур – с апреля по июль

2 тур – с августа по октябрь.

По итогам каждого тура определяются победители в каждой номинации.

4. Победители награждаются дипломами и памятными призами.

5. Церемония награждения победителей конкурса будет проведена в декабре 2014 года.

III. ПОРЯДОК УЧАСТИЯ В КОНКУРСЕ

1. Выдвижение участников конкурса производится всеми желающими, владеющими бурятским языком.

2. Для участия в конкурсе необходимо направить в адрес оргкомитета:

А) заявку на участие, где указываются фамилия, имя, отчество участника конкурса, контактная информация (номера телефонов, адрес электронной почты);

Б) творческую работу об участнике конкурса, рассказывающую непосредственно об участнике и о его достижениях (-ях), благодаря которому (-ым) он может быть признан победителем конкурса;

В) фотографию участника конкурса размером не менее 6x9, либо в электронном варианте в формате JPEG.

IV. ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ РАБОТ

1. Тексты работ выполняются на бурятском или русском языках и направляются в электронном варианте в формате Документ Word (doc) в адрес редакции газеты «Буряад үнэн».

2. Требования к оформлению работы: объём не более двух машинописных листов, шрифт 14 пт.

3. Обязательно предоставление фотографии участника конкурса.

V. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОБЕДИТЕЛЕЙ И ПОДВЕДЕНИЕ ИТОГОВ КОНКУРСА

1. Подведение итогов конкурса и определение победителей производит жюри.

2. Критериями при определении победителей выступают:
А) значимость и уникальность достижений участника, публичное признание среди окружающих.

Б) творческий, оригинальный подход к выполнению работы об участнике конкурса, уровень мастерства владения языком.

БАЙГУУЛГА БҮХЭНДЭ ПРОФСОЮЗАЙ ЭМХИ БИИ ГҮ?

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

Республикын Профсоюзудай эмхинүүдэй эблэлтэй, Олзын хэрэг болон үйлэдбэри эрхилэгшэдэй, мүн Хүдөө ажахынуудай нэгдэлтэй тусхай хэлсээ Бурядай Правительство дохинаа баталба. Иимэ хэлсээн гурбан жэлэй саана баталагдан аад, хүснһөө гараһан байгаа.

Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицынай ханамжаар, тус хэлсээнэй ашаар республикын экономика байдал нилээд һайн. Хүнүүдэй салин 40 процентээр дээшлээ. Гадна

ажалгүй зоной тоо 10 процент хубиһаа 8 болотор доошоолоо.

Олзын хэрэг болон үйлэдбэри эрхилэгшэдэй эблэлэй президент Леонид Белых иигэжэ хэлэбэ:

- Байгуулга бүхэндэ профсоюзай эмхи заабол байха ёһотой. Үшөө тиихэдэ коллективэй хэлсээн айхабтар хэрэгтэй. Тэрээн дотороо ажалшадай салин тухай, мүн ажалаар хангагшын болон ажал хэгшын харюусалганууд тодоор бэшэхэ шуһала.

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.

Зураг дээрэ: хэлсээ баталалгын үедэ.

2014 он – Россиин Соёлой жэл

ЭЛДЭБ ҮНДЭНЭ ЯНАТАН ЭБТЭЙ АЖАҢУУЯ!

Россиин элдэб арадуудай соёл хүгжөөхэ, нэгэ гүрэнэй эрхэтэд байха талаар засагай зургаануудай болон эрхэтэдэй бүлгэмэй институтуудай шиидхэхэ асуудалнууд зүбшэн хэлсэлгэдэ Сибирин тусхай форум дээрэ табигдаа.

“Буряад орондомнай 150 элдэб үндэнэ янхатан эбтэй эетэйгээр ажаһууна, ажаллана гэжэ Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театр соо баярай оршон байдалда нээгдэн тус форум дээрэ Буряад Республикын Толгойлогшо-Правительствын Түрүүлэгшэ **Вячеслав Наговицын** онсолоод, «Сибирин Федеральна округто Россиин Федерациин Президентын дүүрэн эрхэтэй Түлөөлэгшэ Виктор Толоконскийн эдэбхи үүсхэлээр иимэ ехэ удха шанартай форум эмхидхэгдэжэ байна гэшэ. Энэ асуудал мүнөө үедэ бүхы Эхэ орон соомнай гүнзэгы удха шанартай асуудал болонхой бшуу. Тиимэһээ дайн дажар, хубисхал, үндэнэ янхатадай хоорондын бусад тэмсэлнүүдые усадхаха, бэе бэеэ хүндэлэн ажаһуууша шу-хала” гэжэ тэмдэглэе.

- Би ходоодоо Буряад орон дуратайгаар ердэгби, юуб гэхэдэ, эндэ, Буряадта, мүн Россида ажаһуудаг элдэб арадуудай соёлдо онсо анхарал хандулдаг, дэмжэдэг байна. Тиимэһээ эндэ үнгэргэгдэжэ байһан “Диалог культур” гэнэн форумой үедэ жэшээ абамаар найн, гүн удхатай ёһо заншалнууд түрэнэ, тиин саашадаашье энэ форум Россиин, Буряад ороной арадуудай хани барисаанда нүлөөлхэ байха, гэжэ **Виктор Толоконский** баяртайгаар мэдээсэбэ.

“Манай Буряад орондо нэгэтэшье үндэнэ янхатан тэмсэлдээгүй, тиимэ ушарнууд дайралдаагүй. Бидэ Росси гүрэнэй бүридэлдэ орохоор 350 жэл соо эб найрамдалай, зүбшөөрэлгын оршон байдалда ажаһуунабди. Тиимэһээ эндэ, манай Буряад орондо, энэ форумой нээгдэнэниинь гүнзэгы удха шанартай, тиигээд эндэ үнгэргэгдэжэ байһаарнь омогорхомор”, - гэжэ республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **Матвей Гершевич**

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

тэмдэглэнэ байна.

“Гүрэн түрэээ улам бэхижүүлхын тула энэ форумой дүнгөөр бээлүүлэгдэхэ зорилгонууд тусхай программанууд соо хараалагдаха байна. Россиин Президент Владимир Путин Россида ажаһуудаг 190 үндэнэ янхатанай харилсаа холбоо бэхижүүлгэдэ гол анхаралаа хандуулна. Тиимэһээ эрхэтэдэй бүлгэм дэмжэлгээр гүрэн түрэмнай бэхижэхэ байна”, - гэжэ Россиин Федерациин Президентын Захиргаанай Хүтэлбэрлэгшын орлогшо Магомед-салам Магомедов онсолбо.

Тиимэһээ энэ форумдо Забайкалин хизаарай, Красноярскын, Эрхүүгэй, Кемеровын, Новосибирскын, Томскын областнуудай, Алтайн, Тывагай болон Хакасиин республикануудай засаг зургаануудай түлөөлэгшэд, 100 гаран шэнжэлэгшэд-эрдэмтэд хабаадана гэжэ тэмдэглэхээр. Россиин Федерацида анха түрүүшынхөө эмхидхэгдэнэнэ энэ форумой эгээл түрүүн Буряад орондо эмхидхэгдэнэниинь ехэ удха шанартай.

Россиин Федерациин региональна хүгжэлтын министрэй орлогшо **Ва-**

силий Копыловой хэлэхээр, “Диалог культур” гэнэн Сибирин форум арадуудай эб найрамдал бэхижүүлхэ, эрхэтэдэй бүлгэмэй харилсаа батажуулха юм”. Баяр ёһололой түгэхэлдэ шэмээшэг, буряад, ород, армян, та-таар, хасаг, оротон, бусад үндэнэ янхатанай нэгэдэлнүүдэй найн дуранай артистнууд Хани барисаанай концерт харуулба. Уран бэлигээрэ олондо мэдээжэ болоһон “Булжамуур” гэнэн хүүгэдэй хатарай, “Истоки” гэнэн шэмээшэгүүдэй, “Урыал” гэнэн буряад фольклорно, “Гулувун” гэнэн оротонной ансамбльнуудай, бусад арадуудаа түлөөлэн артистнууд халуун алыга ташалгаар үдэшэгдөө.

Гүн удхатай форумдо хабаадагшад Ивалгын дасан, Улаан-Үдын үзэхэлэн газарнуудые, Этнографическа болон Түүхын музейнүүдые хараха, шэмээшэг, бусад арадуудай ажаһуудалтай танилсаха юм. Россида соносхогдоһон Соёлой жэлдэ Буряад орондо үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэжэ байһан форумдо хабаадагшадта зохёохы амжалта хүсэе!

Бэлигма ОРБОДОВА.

ФЕРМЭ БАЙГУУЛХАЯА ХҮСЭГШЭДТЭ ГҮРЭНЭЙ ТУНАЛАМЖА

Нүүлэй жэлнүүдтэ хүдөө ажахы эрхилэгшэдые гүрэн дэмжэжэ эхи-лээ. Илангаяа хубиин фермэ байгуулхаяа хүсэгшэдтэ байгша ондо федеральна болон республикын бюджедһээ 38,8 миллион түхэриг номологдоно. Тиихэдэ республикада гэр бүлын хүнэй фермэ байгуулхын тула 19 миллион түхэриг Федерацинаа үгтэнэ.

Энээн тухай Буряадай Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министрствын таһагай дарга Светлана Кобылкина мэдээсэ-бэ. Мүнөө республикада аяар 200-гаад хүн фермэ байгуулха хүсэлтэй. Тэдэнэй 34-ниинь лэ гүрэнһөө туһаламжа абаха болоно. Гадна хүнэй фермэ байгуулхын тула нэгэ гү, али хоёр лэ айлда мүнгэн үгтэхэ. Тиигэхын тула тусхай мурьсөө гаталха ёһотой.

- Фермэ байгуулха гэнэн хүндэ 1,5 миллион түхэриг гүрэнһөө үгтэхэ. Эды шэнээн мүнгөөр фермэ эрхилхээр бэшэ. Хубиингаа мүнгэ баһал гаргаха хэрэгтэй болоно. Тиимэһээ шадалтай зоние гүрэн дэмжэхэ, - гээд, Мухар-Шэбэрэй аймагай захиргаанай хүдөө ажахын таһагы даагша Гэндэн Генинов тэмдэ-глэнэ. Аймаг бүхэнһөө 2 хүн тус дэмжэлгэдэ хүртэхэ аргатай юм. Мүнөө дээрэ Мухар-Шэбэрһээ 10-аад хүн фермер болохо хүсэлтэй байһанаа мэдүүлээд байна. Буряадай хүдөө ажахын академин нэмэлтэ нуралсалай таһагай эрхилхэн семинарта тэдэ хабаадаба. Тус семинарта яагаад олзотойгоор ажалаа эрхилхэб, яагаад бизнес-проект зохёохоб гэхэ мэтын асуудалнуудта харюунууд хэлэгдээ.

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.

ПОЛОЖЕНИЕ

о 68-й легкоатлетической эстафете на призы Издательского дома «Буряад үнэн»

1. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Легкоатлетическая эстафета проводится в целях:
- привлечения трудящихся и учащейся молодежи к регулярным занятиям физической культурой;
- пропаганды физической культуры и спорта среди населения;
- пропаганды здорового образа жизни.

2. МЕСТО И СРОКИ ПРОВЕДЕНИЯ

Легкоатлетическая эстафета проводится 2 мая 2014 года. Парад участников в 10 часов 30 минут на площади Советов. Старт в 11 часов.

3. ОРГАНИЗАТОРЫ МЕРОПРИЯТИЯ

Общее руководство подготовкой и проведением легкоатлетической эстафеты осуществляет Республиканским агентством по физической культуре и спорту, ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».

Непосредственное проведение соревнований возлагается на главную судейскую коллегию.

4. УЧАСТНИКИ

Соревнования проводятся по группам. Количество забегов будет определено на заседании судейской коллегии.

1 группа. Девятилетние школы. Состав – 10 девочек.
2 группа. Девятилетние школы. Состав – 10 мальчиков.

3 группа. Специальные школы. Состав – 10 девочек.
4 группа. Специальные школы. Состав – 10 мальчиков.

5 группа. Средние школы. Состав – 10 девушек.
6 группа. Средние школы. Состав – 10 юношей.

7 группа. Учреждения среднего профессионального образования. Состав – 10 девушек.

8 группа. Учреждения среднего профессионального образования. Состав – 10 юношей.

9 группа. КФК предприятий, учреждений, организаций. Состав – 10 женщин.

10 группа. КФК предприятий, учреждений, организаций. Состав – 10 мужчин.

11. ВУЗы. Состав – 10 девушек.

12. ВУЗы. Состав – 10 юношей.

В группах «Учреждения среднего профессионального образования» и «ВУЗы» участие принимают только студенты дневных отделений и факультетов. В группах коллективов предприятий и учреждений участие принимают только работники данных предприятий и учреждений. Всем командам иметь собственные номера.

5. МАРШРУТ ЭСТАФЕТЫ для 1-4 ГРУПП

1 этап. 190 метров. От здания ПГО «Бурятгеология» вниз по улице Ленина до кинотеатра «Прогресс».

2 этап. 200 м. От кинотеатра «Прогресс» по проспекту Победы до гостиницы «Бурятия».

3 этап. 300 м. От гостиницы «Бурятия» по проспекту Победы до эстакады до детской библиотеки.

4 этап. 300 м. От детской библиотеки по проспекту Победы до мемориала Победы.

5 этап. 350 м. От мемориала Победы по проспекту Победы до магазина «Алтан».

6 этап. 350 м. От магазина «Алтан» по проспекту Победы до мемориала Победы.

7 этап. 300 м. От мемориала Победы по проспекту Победы до детской библиотеки.

8 этап. 300 м. От детской библиотеки по эстакаде до гостиницы «Бурятия».

9 этап. 200 м. От гостиницы «Бурятия» до кинотеатра «Прогресс».

10 этап. 190 м. От кинотеатра «Прогресс» по улице Ленина до здания ПГО «Бурятгеология». Финиш.

6. МАРШРУТ ЭСТАФЕТЫ для 5-12 ГРУПП

1 этап. 530 метров. От здания ПГО «Бурятгеология» вниз по улице Ленина вокруг площади Советов до здания ПГО «Бурятгеология».

2 этап. 390 м. От здания ПГО «Бурятгеология» по проспекту Победы до гостиницы «Бурятия».

3 этап. 300 м. От гостиницы «Бурятия» по проспекту Победы по эстакаде до детской библиотеки.

4 этап. 300 м. От детской библиотеки по проспекту Победы до памятника «Танк».

5 этап. 350 м. От памятника «Танк» по проспекту Победы до магазина «Алтан».

6 этап. 350 м. От магазина «Алтан» по проспекту Победы до памятника «Танк».

7 этап. 300 м. От памятника «Танк» по проспекту Победы до детской библиотеки.

8 этап. 300 м. От детской библиотеки по эстакаде до гостиницы «Бурятия».

9 этап. 200 м. От гостиницы «Бурятия» до кинотеатра «Прогресс».

10 этап. 510 м. От кинотеатра «Прогресс» поворот направо по улице Ербанова, вокруг площади Советов до здания ПГО «Бурятгеология». Финиш.

7. НАГРАЖДЕНИЕ

Команда-победительница в каждой группе награждается Кубком и дипломом первой степени. Команды – призеры награждаются дипломами соответствующих степеней. Девушки и юноши из 5-6 групп и 7-12 групп, показавшие абсолютно лучшие результаты на 1 этапе, награждаются специальными призами Республиканского агентства по физической культуре и спорту и Издательского дома «Буряад үнэн», ценными призами.

8. ЗАЯВКИ

Заявки по установленной форме подаются на заседание судейской коллегии, которое состоится 29 апреля 2014 года в конференц-зале РСДЮСШОР (Центральный стадион, 2 этаж). Для всех групп – 16 часов 30 минут.

Справки по телефону: 21-55-97, 8-950-387-90-78 (Темников Геннадий Иванович).

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной апрелийн 14 - 18

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ ЗҮБЛӨӨН

17.04 10.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ХҮТЭЛБЭРИ ДОРО ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

14.04 11.15 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ табадахи сесси дээрэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

14.04 16.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ табадахи сесси дээрэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

17.04 13.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ табадахи сесси дээрэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

15.04 14.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ табадахи сесси дээрэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

14.04 14.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Буряад Республикада эрхэтэдэй элүүрэй хамгаалгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай (3 наһа хүрөөгүй хүүгэдтэ түргэн медицинскэ туһаламжа үзүүлэхэ болон эмүүдээр хангаха асуудалда хабаатай)

2. Буряад Республикада гэр бүлын муу байдалы болон хүнэй хаясаанай байлгыг хэргэлхэ тухай

3. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ табадахи сесси дээрэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

15.04 10.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ табадахи сесси дээрэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

15.04 10.00 Бага танхим

IV. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

14.04 13.30 Бага танхим

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА ТУХАЙ Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)

1. "Буряад Республикада бюджетэй ябаса тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

2. "Россиин Федерациин налогууд болон суглуулбари татабаринууд тухай хууляар Россиин Федерациин субъектнүүдэй мэдэлдэ дамжуулагдаһан Буряад Республикада налогово гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулийн 8-дахи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын Хуулийн түлэб тухай

3. "Россиин Федерациин налогууд болон суглуулбари татабаринууд тухай хууляар Россиин Федерациин субъектнүүдэй мэдэлдэ дамжуулагдаһан Буряад Республикада налогово гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын Хуулийн түлэб тухай

16.04 14.00 Бага танхим
"2014 оной болон 2015, 2016 онуудай түсэбтэ хугасаагай республикын бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

18.04 10.00 Бага танхим
Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)

"Буряад Республикын хуулийн кодекс тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб бэлдэхэ тухай

16.04 10.00 каб.322
Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)

"Россиин Федерациин Газарай кодексдо болон зарим хуули ёһоной актуудта газарнуудые бүлэг бүлгөөр хубаадаг гуримнаа дэбисхэрэй зононуудта хубаадаг гуримда шэлжэн оролгодо хабаатай хубилалтануудые оруулха тухай" 465407-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

14.04 16.00 каб.119
1. "Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ гэрэй амитадые бариха болон хамгаалха тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

ин түлэб тухай
2. "Агналга болон агнуурийн нөөсөнүүдые хамгаалха тухай" Буряад Республикын Хуулийн 2-дохи болон 5-дахи статьянуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

15.04 10.00, 11.00 каб.119
"Буряад Республикын газарай харилсаануудта хабаатай зарим хуули ёһоной актуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

16.04 10.00 каб.119
Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"2020 он болотор Буряад Республикада физическэ культура болон спорт хүгжөөлгын хараа боломжонууд тухай" асуудалаар парламентска хэлсэгдэнүүдтэ бэлдэлгэ тухай

16.04 14.00 каб.212
"Буряад Республикада хасаг сэрэгэй хүгжэлтэ тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээгэй" зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

17.04 14.00 каб.212
"Физическэ культура болон спорт тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэбтэ оруулагдаха хабабаринууд тухай

18.04 14.00 каб.212
Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Буряад Республикада нуралсал тухай" Буряад Республикын Хуулийн 10.1 статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

2. Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ нуралсалай халбарид гүрэнэй-олонийтын хүтэлэлгэ тухай (Буряад Республикын нуралсалай байгуулгыг хүтэлхэ хэрэгтэ олонийтын хабаадалгын асуудалы хуулийн талаар гуримшуулха талаар)

14.04 10.00, 10.40 каб.218
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд

2. Буряад Республикын Правительствын 2013 ондо бэелүүлхэн хүдэлмэри тухай Буряад Республикын Арадай Хуралай табиһан асуудалаар

3. "Буряад Республикада муниципальна аймагуудай болон хотын тойрогуудай нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудые нуралсалай талаар гүрэнэй бүрин этигэмжэнүүдтэй болгохо тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

хуулийн түлэб тухай
14.04 14.30, 14.45, 15.00 каб.218

1. «Хуулийн наһа гүйсөөгүйшүүлэй зайгуулталга болон хуули эбдэлгэ хэргылэлгын байгуулгын үндэһэ һуури тухай" федеральна хуулийн 4-дэхи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" 462375-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай (эрхэтэды хуулийн наһа гүйсөөгүйшүүлэй хуули буса ябадал хэргылэлгын субъектнүүдтэ хамааруулха тухай)

2. "Россиин Федерацида хүүгэдэй эрхэнүүдэй юрэнхы найдуулганууд тухай" федеральна хуулида хубилалтануудые болон Россиин Федерациин захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай кодекссын 6.24 статьяда нэмэлтэ оруулха тухай" 461325-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай (үхибүүнэй (хүүгэдэй) хажууда автомобиль (автотранспорт) соо тамхи таталгыг хорихо асуудалаар)

16.04 10.00, 10.30 каб.218
Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Буряад Республикада ажал хамгаалгын гүрэнэй хүтэлэлгэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

14.04 15.00 каб.211
"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ модо тушаалгын болон ашалгын пунктнуудай ажайбуулга эмхидхэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

17.04 10.00 каб.209
Улаан-Үдэ хотын сэрэгшэдэй ажаһуудаг газарнуудта олон квартиратай гэрнүүд соо хамтын хэрэглэлэй гаргашануудта хабаатай шийдхэгдээгүй асуудалнууд тухай

17.04 14.00 каб.209
Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
Олон квартиратай гэрнүүд соо хамтын хэрэглэлэй гаргашануудта хабаатай шийдхэгдээгүй асуудалнууд тухай

16.04 14.00 ЖСК "Зенит-2", Улаан-Үдэ хотын 102-дохи квартал
V. "ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭНҮҮД" Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Политическэ хамалган хашалганда дайруулһан эрхэтэдтэ гүрэнэй дэмжэлгэ үзүүлэлгэ

15.04 15.00 Гагаринай үйлсын 10-дахи гэр
Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)

"Буряад Республикада хүнэй эрхэнүүдэй талаар бүрин этигэмжэтэ тухай" Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай

17.04 14.00 Бага танхим
VI. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА
М.М.Гершевич – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ

16.04 9.00 – 12.00 каб.118/327
Ц.Б.Батуев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хорооной түрүүлэгшэ

17.04 14.00-17.00 каб.118/212

"БУРХАНДАА БУРЯАДААР МҮРГЭБЭЛ, ТҮРЭЛ ХЭЛЭМНЭЙ ӨӨДЭЛХЭ"

Буряад хэлэ ба уран зохёол заадаг хүдөөгүй болон хотын 160 багшанар Буряадад түүхэдэ түрүү-шынхиеэ үнгэргэгдээн 1-дэхи сьезддэ хабаадабад. Өөһэдэйн Эблэл оройдоол байгша оной эхин багаар байгуулбашье, богонихон сагай үнгэрхэн хойно түрүүшынгээ сьезд зарлажа шадаба гээшэ. Энэ хадаа тус бүлгэмэй тон эдэбхитэйгээр, туһа нэмэритэйгээр ажалаа ябуулжа эхилһые гэршэлнэ бшуу. Мүн тиихэдэ һүүлэй үедэ буряад хэлэ ба литература заалгын хажуугаар олон янзын асуудалнууд, тэрэ тоодо арсалдаатайшые асуудалнууд гаража, энэ богонихон сагай хугасаа соо сьезд зарлаха ушарай гол шалтагааниинь болоо гэхээр. "Буряад Республикада һуралсал тухай" гэхэн Хуулиин абтаһанай, хүсэндөө ороһоной оршомдо түрэл хэлээе яагаад үшөө һайнаар заахаб, ямар шэнэ онол аргануудые хэрэглэхэб гэжэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Гол түлэб энэл асуудал сьездын гол асуудал болоо. һуралсалай шэнэ жэлэй эхилхэдэ, энэ Хуулиин нүлөөн илангаяа хурсар, бодотоор үзэгдэхөөр, тобойн гарахаар хүлээгдэнэ. Түрэл хэлээе һургуулинуудта заадаг багшанар мүнөө ехээр ханаагаа зобонхой. Олон һургуулинуудта буряад хэлэнэй багшанарта шэнэ һуралсалай жэлһээ ондоо ажал бэдэрэгты гэхэн дурдал хургуулинуудай захиргаанууд үни орууланхай. Үгышые һаа, һуралсалай түс зүйл зааха сагынь аргагүй ахигдаха, үгы һаа, багшанарай салин һураггүй дошоолхо. Теэд сьезддэ хабааһан багшанарай диилэнхи олониинь энэ ушарта юрэл ажалай һууриин, зааха часуудай, салингай хэмжээнэй түлөө ханаагаа зобоно бэшэ гэжэ абаһаар мэдэхээр байгаа. Багшанарһаа гадна сьездын ажалда засагай зургаануудай, ниитэ эмхинүүдэй түлөөлэгшэд олоор хабаадаа. Гэхэтэй хамта эдэ асуудалнуудта сэхэ хабаатай зарим ноёд сайднай энэ үдэр ажалай хэрэгээр ондоо тээшэ ошоһон байгаа. Тодорхойлол, зариманиинь республикын делегациин бүридэлдэ орожо, Крым ошоһон байгаа гэжэ онслоо. Тиигэбэ яабашье, Арадай Хуралай 6 депутатууд энэ сьезддэ хабаадаа.

Педагогикын эрдэмэй доктор, буряад хэлэнэй багшанарай Эблэлэй түрүүлэгшэ **Баирма Лхасаранова** буряад хэлэмнай һүүлэй үедэ ниитэ ажабайдалда, илангаяа һуралсалай оршомдо хомороор, үсөөнөөр хэрэглэгдэнэ гэжэ тэмдэглээ. Иимэ байдал

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

бултанай ханаа зобооно. Арадай Хуралай депутат Федор Бураев элидхэл соогоо Росси гүрэнэймнай зарим республикануудта гүрэнэй хэлэнэй үүргые хоёр бэшэ, харин гурба-дүрбэн хэлэнһээ байтагай, хэдэн арбаад хэлэнүүд дүүргэнэ гэбэ. Үшөө тиихэдэ зарим арадуудай үндэһэн хэлэнэй нотаг хэлэнүүдэйн һалбаринууд (диалектнүүд) гүрэнэй хэлэнэй үялга дүүргэнэ гээшэ. Жэшээлхэдэ, Марий Эл Республикада үндэһэн хэлэнэйн хоёр диалектнүүд марийский горный ба марийский луговой гэхэн гүрэнэй хэлэнүүд гэжэ тоологдодог юм. Юүндэ манай Буряадта үндэһэн арадай хэлэн дүүрэнээр, гүрэнэйл хэлэнэй зэргэ дээрэ хэрэглэгдэхэ ёһогүйб гэжэ тэрэ хэлээ. Нээрээшье, һаяхан Крымэй Росси гүрэнэймнай бүридэлдэ ороходо, тус республикада тон үргэнөөр хэрэглэгдэдэг гурбан үндэһэн хэлэнүүдэйн гүрэнэй хэлэн гэхэн тоотой болоо ха юм. Дагестанай Республикада үшөөшье олон хэлэнүүд гүрэнэй гэжэ тоологдодог. Энэ ушарта Крым ошожо, тэндэхи байдалтай дүтэ танилсажа ерэнэн ноёднай тэндэхи дүй дүршэл манай эндэхитэй зохилдуулан, тааруугаар хэрэглэхэ аргыень олохо бээз гэжэ уридшалан найдая.

Мүнөө дээрээ республикымнай 457 һургуулинуудай 138-ниинь буряад хэлэ огто шудалдаггүй юм. Олон һургуулинуудта буряад хэлэн гүрэнэй хэлэн гээд, бага сагтайгаар, дунда зэргээр гэхэ гү, али дээгүүрхэнээр, гүнзгы бэшээр заагдана. Эгээ эндэ Үндэһэн яһатанай лицей-интернадай директор Баяр Жалсановай оруулан дуралдал та-

атай хаш. һургуулинуудта буряад хэлэндэ юрэл һургаха бэшэ, харин буряад хэлээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй гэхэн дуралдал тэрэ оруулаа. "Һургуулиин боогоо алхажа ороходо, "сайн" гэжэ хэлээд, гаража ошоходо, "баяртай" гэтэрэнь, ганса үһэн буряадаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй," - гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Тиихэдэ буряад хэлэ үзэхгүй тухай ганса гэртэхин бэшэ, харин зарим һургуулинуудай директорнуудшые сэхэ өөһэдөө мэдүүлнэ. һургуулинуудай багшанарай дунда хубаагдаха часуудай, салингай жаса тон бага, үсөөн гэжэ тэднэр тобшололно гэжэ һуралсалай болон эрдэм ухаанай министрэй орлогшо Александр Бочев тэмдэглээ. Энэ ушарта эдэ һургуулинууднай һуралсалай һалбарид амяараа гүрэн боложо, юу үзэхэ, үзэхгүйгөө өөһэдөө шэлэхэ аргатайнууд болоно. Иимэл аргаар һуралсалай ондоошые зүйл зааашалхаар бэшэ гү?

Сьездын ажалай үедэ элидхэлшэдэй үгэнүүд соо түрэл хэлэнэйнгээ түлөө бодотоор ханаагаа зобоһон, яажа тэрэнэ бусад арадуудай хэлэнүүдэй дунда холисолдуулан төөригдүүлхэгүйб гэхэн бодол түрүүлһэн үзэл мэдэрэл гараад ерээ һэн. Дид-хамба лама Дагба Очиров бүхы элидхэлнүүддэ буряад хэлэн дээрэ хэлээ гэжэ уряалаа, юүндэ буряад хэлэ мэдэдэггүй ори ганса хүнэй маанадай дунда бии болоходо, бултадаа ородоор хөөрэлдэжэ эхилнэибди гэжэ онслоо. Мүн тиихэдэ түрэл хэлэн дээрэ хэлээ гэжэ, хөөрэлдэхээ эшэнэбди, хэды саг соо иигэжэ эшэжэ ябахабибди,

түрэл хэлээ мэдэдэггүй хүн эшэ лэ гэжэ ламхай хатуушагаар хэлэнэ һэн. "Бурхандаа буряадаар мүргөөгүй һаашни, шамай ойлгохогүйл" гэжэ үшөөшье, минии ханахада, шангаар хэлээ. Зүб лэ даа, эшэ эшэһээр, эсэстээ эхэ хэлээ алдаад байха туйлдаа хүрэхөөр ха юм. "Баһанан янза үзүүлжэ, маанадта түрэл хэлээе факкультативай аргаар шудалхые зариман дуралдана. Буряад хэлэн эсхэхэ, оёхын кружок бэшэ" гэхэн үгэнүүдые дуулдаа. "Энэ орёо асуудалай гүнзгыг үдха шанарые, буряад арадай ажабайдалда тэрэнэй амин шухала байһые юрын багшанарай үни ойлгоод, тэрэниие зүб мүрөөрнь шидхэхэ арга бүхыгөөрөө бэдэржэ байхада, гансал депутатууд ойлгоногүй, тиихэнһээ байха энэ хэрэгтэ һаад, һаалта ушаруулна" гэжэ хэлэнэн хүнүүд байгаа һэн. "Түрэл хэлэмнай үгы боложо байһан хэлэн гээд, ЮНЕСКО-гэй бүридхэлдэ оронхой. Ямар нэгэ үгы боложо байһан ан арьяатан, ургамалда адли", "Хэлээ мэдэдэггүй хүн түземецдэ адли. Хаана, хэнтэй тэрэнэй амидархын, хамаагүй" гэхэ мэтэ айдаһатай хэрэгсүүлгэнүүдые хүнэй шэхэ хайраад гараа.

Буряад хэлэ хүгжөөхын тула 2019 он хүрэтэр гүрэнэй Програма абтажа, тэрэниие бээлүүлхын хэрэгтэ 20 миллион түхэриг гаргашалагдахаар хараалагдана. Энээнэй хажуугаар сьезддэ хабаадагшад тусхай резолюци бултанай дуугаар абаһан байна. Тэрэн соо буряад хэлэ ба уран зохёол һургуулинуудта зааха часуудые нэмэхэ, хэлэ шудалха арга бултанда олгохо, һургуулиин багшанарые тусхай методическа хэрэгсэлнүүдээр хүсэдөөр хангаха, салин хүлһыень дээшлүүлхэ тухай тэмдэглэгдэнхэй. һуралсалай Министрствэдэ буряад хэлэнэй талаар өөрын тусхай таһаг үгы юм. Буряад хэлэнэй багшанар зүбшөөл заабари, туһа хүлээн абаха өөһэдэйн амяараа таһаггүйдөө, элдэб асуудалай гарахада, хүндэ байдалда оронод. Тиихэдэ һурагшад мэдэсые дээшлүүлхын тула һуралсалай жэлэй эсэстэ буряад хэлээр шалгалта хэгдэхэ ёһотой. Эдэ болон бусад дуралдалнуудтай хандаса - мэдүүлгэ Россиян Президентдэ, Федеральна Суглаанда, Гүрэнэй Дүүмэдэ, Сибирийн Федеральна Округтохи Россиян Федерациин Президентын бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэдэ эльгээхэ тухайгаа сьездын ажалда хабаадагшад мэдүүлһэн байна. Эдэ үдэрнүүдтэ үнгэргэгдэхэ Арадай Хуралай ээлжээтэ сессии дээрэ буряад хэлэн тухай асуудал дахинаа зүбшэн хэлсэгдэхэ.

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

ҮНДЭННЭН ҺУРГУУЛИИН ЭДИР СУРБАЛЖАЛАГШАДТА ҮНЭТЭЙ БЭЛЭГ

- Арба гаран жэл соо манай һургуулиин эдир сурбалжалагшад өөһэдэйн байратай болохые оролдодог байгаа һэн. Энэ удаа бидэнэр хамтын оролдолгоор энэ асуудал шиидхэжэ шадабабди, гэжэ республикын үндэнэ яһатанай лицей-интернадай директор Баяр Баторович Жалсанов "Соёмбо" гэхэн мэдээсэлэй түбэй нээгдэнэн ушараар баярай үгэ соогоо хэлэнэн байна.

Үнгэрэгшэ долоон хоногой четвергын үдэр тус һургуулиин дэргэдэ "Соёмбо" гэхэн мэдээсэлэй түб үүдээ нээгээ. Энээнэй урда тээ арбаад жэлэй турша соо тус һургуулиин һурагшад өөһэдэйнгөө "Эрмэлзэл" гэхэн сонин хэблэдэг байһан юм. Анха түрүүн 2002 ондо түрүүшынгээ дугаар манай сониной хэблэлэй таһагта хэблэжэ гаргаһан байна. Тэрэ гэхээр хэдэн жэлэй үнгэрхэдэ, эдир сурбалжалагшад одоол өөһэдэйн булантай, ёһотой түбтэй болобо гээшэ.

- Энэ тэрэ сүлөө танхим, сүлөө компьютер оложо, түрүүшынгээ дугаарнуудые хэблэдэг байгаабди, - гэжэ багшын ажалай ветеран Дашанима Цыбинович Доржиев хөөрэнэ. - Тиигэбэ яабашье, бүхы дугаарнуудаа саг соонь, нэгшые дугаар таһалдуулангүй гаргадаг байгаабди. Харин мүнөө манай һурагшад өөһэдэйн тусхай байратай болобо. Анхан эндэ һургуулиин үхибүүдэй хубсаһа хунар, унталга угаадаг цех байһан юм. Заһабарилга хэгдэнэнэй удаа танихаар бэшэ гоё болоод байна. Өөһэдэйн булантай, тусхай хэрэгсэлнүүдтэй болоо хадаа һургуулиин журналистика шэнэ шата дээрэ гараха бээз, - гэжэ найдалаа мэдүүлээ.

Шэнэ үедэ үдэр бүри үргэн гэгшэ алхамуудаар газар дэлхэй дээгүүр алхалжа ябаһан сагнай шэнэ эрилтэнүүдые маанадай урда табина. Сагай зурагууд ябууд дунда һэлгэсэлдэн ошоно. Иимэ оршон байдалда мэдээсэлэй хойноһоо үрдиһэн бэлэн бэшэ хэрэг. һургуулишые до-

тор үйлэ хэрэгүүд түргэн үнгэрнэ. Тиимэһээ мэдээсэлэй шэнэ түб һургуулиингаа олон түмэндэ үдэр бүриин һонин һорьмой саг соонь дуулгажа байха хүсэлэнтэй. Эндэ ганса "Эрмэлзэл" гэхэн сонин гараха бэшэ, харин радио болон теледамжуулганууд хэгдэжэ байхаар хараалагдана, - гэжэ түбэй хүтэлбэрилэгшэ Любовь Сергеевна Ширапова хэлэнэ.

"Эрмэлзэл" гэхэн сонин, "Суранзан" радио ба Азия-net телевиденидэ ажал ябуулха бүлэг һурагшад хамсыгаа шуун орожо, үйлэ хэрэгүүдэй үндэнэ руу үнэн нүдөөр хаража, бусад зондо тодоор дамжуулхаар бэлэнүүд. "Эрмэлзэл" сониной редактор Анжела Цыбенова энээн тухай иигэжэ хэлэнэ:

- Сонимнай 150 хэхэгээр 8 хуундан дээрэ гарадаг. Эндэ ганса һургуулиингаа сонинуудые уншагшадтаа дуулгахые оролдоно бэшэбди, харин республика дотор болоһон манай һургуулинтай хабаатай һонинуудые дуулганабди. Хэдэн тусхай рубриканыуд

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

бии, тэндэ бэшэхэ сурбалжалагшадшые байха. Уншагшадтамнай һайшаагдаһан өөһэдэйн булангууд ходо мэдээсэлнүүдые хүлээн абадаг.

Түбэй нээлгын үедэ һурагшад өөһэдэйн хүсөөр богонихон концерт-наада харуулаа. Сугларһан зон Федоров Артурай уран һайханаар шүлэгүүдые уншаһыень шагнаа, Дарима Цыренжаповагай хүюу сценкэ харуулые эне-

элдэн байжа хараха, шагнаха аргатайнууд байгаа. Тиихэдэ айлшаар ерэнэн аха нүхэдэйн болохо республикын түрүү журналистнууд Гүнсэма Тудупова, Лариса Иринева, Ольга Намдакова, Намсарай Намсараев гэгшэд эхилэн бэшээшэдтэ ажалдань хэрэгтэй болохо зүбшөөл заабари хэлэжэ, дүй дүршэлөөрөө алишые сагта хубалдахаар бэлэн байһанаа мэдүүлээ.

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

Ветерануудай зүблэлэй ээлжээтэ пленум

АГУУЕХЭ ИЛАЛТЫН 70 ЖЭЛДЭ АЖАЛАА ЭДЭБХИЖҮҮЛХЭ...

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүблөөнэй танхим соо апрелин 15-да Буряад Республикын Ветерануудай соведэй ээлжээтэ пленум үнгэргэгдэжэ, аймагудай Ветерануудай соведүүдэй түрүүлэгшээр, засаг зургаануудай харюусалгата тушаалтад хабаадаба. Наһажаал зоной ажабайдал найжаруулха, мүн тиихэдэ Агууехэ Илалтын 70 жэлэй ойдо бэлдэхэ талаар хэмжээ ябуулгануудай түсэбүүдэй бэлүүлэгдэжэ байһан тухай республикын Ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ Ревомир Баярович Гармаев түрүүн мэдээсэбэ. Соведтэ ороһон шэнэ гэшүүдтэй танилсуулба. Шэнэ гэшүүдэй дунда хүн зоние социальна талаһаа хамгаалгын министр анхан байһан С.Г. Ефимов нэрлэгдэ.

Эндэ сугларагшадта амаршалгын үгэнүүдээр хандаһан республикын Правительствын Түрүүлэгшын социальна хүгжэлтын талаар орлогшо Владимир Матханов үгэ хэлэхэдэ, "баян дүй дүршлөө залуу уетэндэ дамжуулха үүргэтэй ажалай болон дайнай ветеранууд, тэдэниие ударивадаг республиканска Совет ехэ гүн удхатай патриотическо-хүмүүжүүлгын ажалаа үргэдхэн, удангүй ерэхэ байһан Агууехэ Илалтын 69 жэлэй ойн баярые тэмдэглэхэ талаар, мүн хойто жэлдэ 70 жэлэй юбилейе угтамжын хэмжээ ябуулгануудаар эмхидхэлэй республиканска комитет (Правительствда үглөөдэр зүбшэхэ) хаа хаанагүй ажалаа эдэбхижүүлжэ байна... Онсолбол, республика доторнай дайнай 1035 ветеран тоологдоно. Олон тоото үдэшэ, уулзалгануудые ветерануудтай эмхидхэхэдэ, тэдэниие транспортаар, бусад хүнгэлэлтөөр хангаха, залуушуулые хабаадуулха ажалда анхарал хандуулха ёһотойт, тиигэжэ түүхын урда, дайнда ами наһаа үгэһэн зоной дурасхаалые мүнхэлхэ болонобди..." гэжэ онсолһон байна. Соведэй ревизионно комиссиин гэшүүд эдэбхитэй ажалаа ябуулба.

"О ходе выполнения в Республике Бурятия государственных программ, направленных на повышение качества жизни пожилых граждан" гэхэн темээр республикын хүн зоние социальна талаар хамгаалгын министр Татьяна Быкова элидхэжэ, Наһажаал зоной ажаһуудалай шанар найжаруулха талаар һүүлэй гурбан жэл соо ябуулагдаһан республиканска социальна программын

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

бэлүүлэгдэһэн тухай тоособо.

Наһатай зондо социальна таксигар, 4 мянган хүндэ мобилна хангалга хэгдэжэ, 453 хүн тусхай хонходолготой ("тревожная кнопка") хангалгада абтаһан байна. Мүнөө үедэ хамта дээрээ дайнда хабаадагшадтай 2620 намгад (вдовы) тоологдоно, тэдэндэ ехэ туһаламжа хүргэгдэжэ, гэр байрануудын захибарилдаа. Агууехэ Илалтын 70 жэлэй оие угтамжын түсэбүүд, "Буряад Республикын ажалай ветеранууд тухай", мүн түрүүшын уншалгаар "Дайнай үхибүүд тухай" Буряад Республикын Хуулинууд баталан абтаба. 70 жэлэй Агууехэ Илалтын юбилей болотор дайнай бүхы ветеранууд гэр байраар хангагдаха. Хамта дээрээ 4 мянган дайнай ветерануудта гэр байра үгтөө. Аймагуудта наһатайшуулай амарха, аргалуулха (жэшээнэ, Захааминда "Горный воздух" гэхэн газар) эмхинүүд олошорно, дайнай болон ажалай ветерануудай госпитальдо 50 мянган хүн аргалуулба. "Университет третьего возраста" гэхэн эмхидэ (ректорын С.Г. Ефимов), бусад газарта хамта дээрээ 219 факультет наһатай зоние элдэб мэргэжэлдэ, ажалда хурган. Социальна аяншалгада ветеранууд дуратайгаар хабаадана. Ерээдүйдэ Байгалда тэдэниие амаруулха ажал үргэдхэхэ шухала. "Доступная среда" гэхэн программаар бүхэроссийн грант (20 миллион түхэриг) министрствээрээ шүүжэ гараад, ехэ ажал ябуулагдажа эхилбэ. Наһатай зоние болон ветерануудые медицинскэ талаһаа хангаха, хэрэгтэй эм домоор хангаха талаар ябуулагдажа байһан ажал тухайгаа республикын элүүрые хамгаалгын министрэй

орлогшо Александр Занданов тоосоо, эндэ сугларагшадтай асуудалда харюусаа. Наһатай зоной декадник, медицинскэ эмхинүүдтэ тусхай нээмэл үдэрнүүд үнгэргэгдэнэ. Хамтадаа 79450 хүн гриппһээ һэргылэмжын вакцинаци хүүлэ, 1593 хүн Зүүн зүгэй медицинсын түбтэ аргалуулаа... Тусхай нормативууднаа боложо, һүүлэй үедэ эм домоуд үнэтэй болоһон байна. Тиихэдэ "Бурятфармация" эмхиине хинан шалгаһанай удаа хоёр хүниие ажалһаа болуулагдаа гэжэ асууһан зондо Александр Октябрьевич харюусаба.

"АЖАҢУУДАЛ ХАНГАЛГЫН ТАРИФУУДЫЕ ДООШОЛУУЛХА..."

"О ходе выполнения Плана мероприятий ветеранской организации Республики Бурятия по подготовке к 70-летию Великой Победы" гэхэн асуудалаар республиканска Соведэй түрүүлэгшэ Ревомир Гармаев тоосожо, шиидхэгдэгүй шухала асуудалнууд дээрэ тогтобо. 2013 оной апрелин 5-да Агууехэ Илалтын гол хэмжээ ябуулгануудай түсэб баталагдаа, харин тэрэл үнгэрһэн жэлэй апрелин 25-да Президентын Тогтоол гараа. Мүнөө үеын Украинада Агууехэ Илалтын Гүрэнэй һайндэрые тэмдэглэхые болуулхаа хэдэһэн ушарнууд бандеровец-бандидуудай хэрэг гэжэ хаа хаанагүй шүүмжэлэгдэхэ ёһоороо шүүмжэлэгдэхэ ёһотой... 2013 ондо 277,7 миллион түхэригэй гэр байра найжаруулха хэрэгтэ гаргашалагдажа, гэр абхаа 265 сертификат республикын дайнай ветерануудта, тэдэнэй гэр бүлэдэ дамжуулагдаһан байна.

Москвагай, Сталинградтай, Курска дүхэригэй байлдаануудта хабаадаһан зоной үдэшэнүүд үндэр хэмжээндэ эмхидхэгдэбэ. Улаан-Үдын Илалтын мемориал шэнэлэн захибарилха, сугута В.Б. Борсоевой, тиихэдэ Россиин Герой Алдар Цыденжаповай бюст-хүшөө байгуулха талаар ехэ ажал ябуулагдаа. Тиихэдэ дайнда хабаадагшадые элирүүлһэн "Дурасхаалай номой" 10-дахи боти бэлдэгдэжэ байна, 700 мянган түхэриг мүнгэ олгоһон, 3-дахи жэлээ үнгэргэгдэжэ байһан Агууехэ Илалтын һайн дуранай, буян үйлэдэлгын лотерейнүүдэй (В.С. Михайлов эндэ харюусалгатай) мүнгэн муу байдалтай зондо, ветерануудта дамжуулагдаһан байна. Тусхай Хуулин баталагдаһанай удаа "Дайнай үхибүүд хөөрэнэ" гэхэн конкурсн материалнууд республикын "Бурятия", "Буряад үнэн" газетэнүүдтэ хэблэгдэжэ эхилэ. Улаан-Үдэдэ, аймаг аймагуудта дурасхаалай хүшөөнүүдые һэльбэн шэнэлхэ ажалаа эхилэнхэй. Тиихэдэ 6800 нэрэтэй танилсуулһан "Дурасхаалай номоор" ябуулагдажа байһан мүнөөнэй ажал тухай һуралсалай болон эрдэм ухаанай министрэй орлогшо Баир Ангуров тодорхойгоор эндэ сугларагшадта хөөрөжэ үгэбэ.

Улаан-Үдын Советскэ районой Ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ Виктор Ларченко 96 дайнай ветеран, концлагерьта һууһан 2 хүн Советскэ райондомнай ажаһууна, ажалай болон ара талын ветерануудай, наһатай зоной ханаа сэдхэхэ ЖКХ-гай эрид дээшлэн тарифууд зобооно, амарха газарнуудын үсөөн гэбэ. Бүхы зоннай Ветерануудай госпитальдо орохо аргагүй, нислэл хотын зарим газарта хүшөөнүүд мууданхай, хандаранхай, үбшэн ветерануудта түлөөһгүй эмүүд хаанашые хүрэнгүй гэжэ онсолбо. Наһатайшуулай болон ветерануудай социальна хангалтада гаргашалагдаха мүнгэн зөөриие хуулига ёһоор хинан шалгаха ажал наһатай зоние бодотоор анхархые оролдодог республикын Арадай Хуралда, депутатуудта даалгаданхай гэжэ Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Бато Семёнов тэмдэглэ. Агууехэ Илалтын 70 жэлэй юбилейнэ хэмжээ ябуулгануудта эдэбхитэй хабаадахые эндэ сугларагшадые урыалаа. Баунтын, Хориин, бусад аймагуудай Ветерануудай соведүүдэй дарганар үгэ хэлэжэ, ажал хэрэгүүд тухайгаа тоособо. Пленум дээрэ зүбшэгдэһэн асуудалнуудаар тогтоолнууд баталагдан абтаа.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ТҮНХЭНДЭ СПОРТТОЙ НҮХЭСЭДЭГ

Үнгэрһэн долоон хоногто Түнхэнэй аймагта ехэ хүлгөөтэй байгаа. Гарагай зургаанда Жэмһэгэй тамирай танхим соо аймагай хургуулинуудай багшанарай бүлгэмүүдэй теннисистнүүд болон шатаршад мурьсөө. Энэл үдэртэ нэмэлтэ һуралсалай түб нютагай ГИБДД-тэй суг хамта аймагай хургуулинуудай эхин классуудай хурагшадта "Хүхюун урилдаанууд" гэхэн наада эмхидхээ. Эдэ хэмжээ ябуулганууд һуралсалай управлениин харгалзалга дор үнгэргэгдөө гэжэ хэлэлтэй.

Амаралтын үдэрнүүдтэ физическэ культура болон спортын талаар таһаг гурбан мурьсөө эмхидхээ, хоёрын республикын хэмжээнэй юм.

Аршаанай тамирай түбтэ хоёр үдэрэй туршада үргэлжэлһэн һур харбалгаар республикын хэмжээнэй мурьсөөн Бурядай болон Эрхүү можын хоёр зуу гаран мэргэшүүлые суглуулаа.

Аршаанай дунда хургуулида ухаан бодолдо хабаатай нааданай мастернууд хабаа шадалаа туршаа. Буряда АССР-эй чемпион Бадма Амбаевай дурасхаалда зорюулагдаһан заншалта мурьсөөндэ шан-

га шатаршад хабаадаа.

Харин Түнхэнэй гиир үргэгшэд түрүүшынхые амыаран мурьсөө үнгэргэжэ, зуун таби гаран хүн хаба шадалаа туршаа.

- Космонавтыкын үдэртэ зорюулагдаһан эдэ гурбан мурьсөөн ехэ удха шанартай юм, - гэжэ Түнхэнэй аймагай физическэ культура болон спортын таһагай хүтэлбэрлигшэ Валентин Ошоров хэлээ. - Эндэ эдир тамиршад дүй дүршэлтэй аха нүхэдһөөн жэшээ абана. Гадна олон хүнүүдые спортдо хабаадуулхын тула баһал оролдонобди.

Галбада гурбан хэмжээ ябуулга нэгдүүлэгдээ. хургуулида тоо бодолгоор олимпиада эмхидхэгдээ. Тэрэнэй удаа хүүгэд сүлөөтэ болон буряад барилдаагаар мурьсөө.

"Үхибүүд энэ үдэрые һайса хүлээгээ, - гэжэ Галбайн хургуулин директор Дарья Манзаракшеева хэлээ. - Тоо бодолгооршые, тамирааршые бэлдэлгын ажал ябуулагдаа".

Эдэ үдэрнүүдтэ Аршаанда волейболистнууд республикын хүдөө нютагуудай спортын наадануудта хабаадахын тула хорилгоёо хэжэ байна. Иигэжэл хадын зон спорттой нүхэсэдэг ёһо дэлгэрүүлнэ.

Валерий СЫДЕЕВ.

Хайрата басаган, аша басаган, эгэшэ, дүү Цырендоржиева Айнура Сергеевнагай хүдөө табилгада туһалһан бүхы зондо баяр баясхаланаа мэдүүлнэбди:

РБ-гэй Улаан-Үдэ хотын Албан захиргаанай бэшэ харуулай управлениин батальондо

РБ-гэй Сэлэнгын аймагай Дотоодын хэрэгүүдэй таһагта Сэлэнгын аймагай ГИБДД-гэй управленидэ РБ-гэй Арадай Хуралай депутат, "Икат плюс" компаниин директор Б.Л.Очиловто

Ивалгын аймагай һуралсалай управленидэ Ивалгын аймагай хургуулинуудай директорнүүдэй зүблэлдэ Ивалгын аймагай буряад хэлэнэй багшанарай методическа нэгдэлдэ

Ивалгын дунда хургуулин ажалшадтай бүлэгтэ 2003 болон 2011 онуудта Ивалгын дунда хургуули дүүргэгшэдтэ

Ивалгын дунда хургуулин 7 "А" ангиин хурагшадтай гэртэхиндэ

Ивалгын аймагай һужын дунда хургуулин болон Колобки һууринай дунда хургуулин багшанарта

Улаан-Үдэ хотын 54-дэхи хургуулин багшанарта болон 3 "а" классай хурагшадтай гэртэхиндэ

Улаан-Үдын "Радуга" гэхэн 15-дахи хүүгэдэй сээрлигтэ Сергей Марина хоёртой хургуулида, дээдэ хургуулида суг хураһан нүхэдтэ

Түрэлхидтэ, дүтын зондо, нүхэдтэ.
Бүгдэиетнай хүндэлэгшэ, ЦЫРЕНДОРЖИЕВТАНАЙ, НАМНАОВТАНАЙ, ЖАПОВТАНАЙ, ДАМБАЕВТАНАЙ, БАЗАРОНТОНОЙ гэр бүлэнүүд.

«Буряад үнэндэ» хэблэгдэнэи хүүлээр

ЖАРАН ЖЭЛЭЙ РАБЖУУН

Ази түбиин бүхи арадууд эртэ урда сагаа нааша хүнийн айлшан – харые хаража, адаглажа, үдэр хонгоудые нубарюулан тооложо хурахан байдаг гэшэ. Тиигэншьегүйгөөр яаха нэм. хүни бүри хубилжа байдаг харые хараад, сагаа тоолоходо ехэ зохидшье, бэлэншье нэн ха. Шэнын нара, арбан табанай нара, хуушанай нара гэжэ мэтээр лэ 30 хоног үнгэршэдэг нааб даа. Тиигээд дахин шэнэ нара гарадаг нэн. Иимэ тоололгын (лунный календарь) хажуугаар монгол туургата арадуудта жаран жэлэй рабжуун гээд баһа нэгэ календарь байһан юм. Мүнөө тэрэ нэргээгдэжэ байна.

Он жэлнүүдэй тоололгодо хандаһан ушар шалтаг тухай дуулгахата, иимэ байна. Байгша оной мартаын 27-ой “Буряад үнэн” соо “Угай хэлэ бэшэг, ёһо заншал нэргээхэ гол уялгатай” гэнэн багахан статья толилогдонхой. Тэрээнине дайнай болон ажалай ветеран Бимба Пурбуев бэшэ. “Би хүхэ модон хулганаб”, – гэжэ мэдүүлээд, наһыемни тухайлагты гэжэ уншагшадтаа хандаһан байна. Энэ үбгэн тиэхэдэ аяар 91 наһа оруулба ха юм. Тиимэһээ үндэр наһатай буурал үбгэндэ үшөө ута наһа, удаан жаргал хүсэхэ дуран хүрэнэ. Энэ статья сооһоо нэгэ хэлэг хануулхамни: “... Ябажа байһан 60 жэлэй зурхайн тоолбори 1206 онһоо эхитэй. Энэ түүхэтэ жэл тухай таанад мэдэнэт. Тэмүүжэн – Бүгэдэ Монголой хаан шэрэдэ нуужа, Чингис хаан гэжэ нэрлэгдэнэ үе...”

Эндэ алдуу гаранхай гэжэ хэлэхэ байнаб. Үнэн дээрээ жа-

ран жэлэй рабжуун хадаа 1024 онһоо эхилдэг юм. Энээнине тоолоод гарахада, тон бэлэн бээ. Мүнөө арбан долоодохи рабжуунай он жэлнүүд ябажа байна гэлсэнэбди. Энэ рабжуун 1984 ондо эхилээ, тиигээд 2043 ондо түгэсэхэ. Энэ статья бэшэһэн үбгэн арбан зургаадахи рабжуунай түүрүүшын жэлдэ түрөө гээд нэрлэгдэнэн ном хануулая. Ном соохи түүхэтэ үйлэ хэрэгүүд 1564 – 1623 онуудаар болоно. Тиимэһээ энэ зохёол тон зүбөөр гаршалагданхай бшуу. Хүн бүхэн ямар мэнгэтэй байдагаа баһа найнаар мэдэхэ шухала ааб даа. Мэнгэ бүхэндэ тусхай бурханай тарни үгтэдэг гэшэ. Гадна юртэмсэ дэлхэйн эгээл шухала зүйлнүүд, махабадууд болохо модон, гал, шорой, түмэр, уһан гээд оролсодог. Тиихэдээ махабад бүхэн өөр өөрын үнгэтэй байдаг. Жэшэнь, хүхэ модон, улаан гал, шара шорой, сагаан түмэр, хара

уһан гэнэбди. Энээнһээ гадна харанууд, үдэр гарагууд баһа онсо нэрэтэй гэшэ. Сагаалганай эхилһэн хабарай түүрүүшын харые бар нара гэдэг. Тиигээд бар, туулай, луу гэнэнууд хабарай харанууд болоно. Үдэр гарагууд планетэнүүдэй, нара, наранай нэрэтэй юм. Буряадаар гараг гэхэдээ, планетэ гэнэбди. Гарагай нэгэн Нима үдэр гэгдэдэг байна. Буряадаар Наран, воскресени болоно. Саашаа Дабаа үдэр, оршуулхада нара, понедельник мүн. Тиигээд Мягмар – Марс, вторник гарадаг. Мягмар гэжэ үгэ түбэд хэлэнһээ оршуулхада, Улаан нүдэн. Тиимэһээ Марсье “Красная планета” гэжэ дэмы нэрлэдэггүй бшуу. Удаань Лхагва – Меркурий, среда, Пүрэв – Юпитер, четверг, Баваасан – Венера, пятница, Бимба-Сатурн, суббота гээд лэ нубаридаг байна. Арбан хоёр жэлнүүд юртэмсэ дэлхэйн махабад бүхэн соогуур нэгэ удаа гарахада, жаран жэлэй рабжуун бүридхэдэг байна. Тиимэһээ 60 наһатай болоһон хүн хадаа хамагые үзэһэн, ажабайдалай халуун хүйтэниие, шэрүүн зөөлэниие бэе дээрээ туршаһан, нилээн долдоһон хүн мүн гэхэ ёһотойбди.

Саашань жаран жэлэй рабжуунай зохёогдоһон тухай хэлэхэдэ иимэ. Арбан нэгэдэхи зуун жэлэй үедэ Энэдхэг орон-

до оюун ухаанай талаар дээдэ шанарай эрдэмтэд үсөөн бэшэ ажаһууһан юм гэхэ. Тэдэнэй заримыень нэрлэхэ гээ наа, Атиша, Марпа, Миларайба, Тилопа, тэрэнэй шаби Наропа гэгшэд болоно. Тэдэнэр булта Каджуна гэжэ хургуулиин түлөөлэгшэд юм. Энээнһээ гадна Кадампа, Гэлэгпа гэнэн шэглэлтэй оюун ухаанай хургуулинууд бии нэн. Гэлэгпа хургуули дэмжэн хугжөөһөн агуухэ эрдэмтэ санаартан гэхэдэ, Богдо Зонхова гүб даа. Эдэ эрдэмтэдэй оролдолго хүсөөр жаран жэлэй рабжуунай календарь зохёогдоһон ушартай ха гэнэн сагаан нэжэг түрэмөөр байдаг. Тиигээд агуухэ үйлэ хэрэгүүд тухай ябан ошон үльгэр домогууд найруулагдадаг ха юм. Шамбалын оронтой холбоотой нэгэ иимэ домог бии. Мун рабжуунтай сэхэ холбоотой тэрэ домогые хөөрөжэ үгэе. Шамбалын орон тухай Ганжуурай 108-дахи боти соо хэлэгдэнхэй гэхэ. Шамбалын орон хадаа юрын хүнэй хүрэхэгүй газар гэдэг. Тон ехэ эрдэмтэй санаартан Шамбалын орон бөөрээ гү, али зүүдэн соогоо ошохо ерэхэ аргатай юм гэхэ. Урда сагай Энэдхэгэй эрдэмтэ санаартан Питопа гэдэг бөөрээ Шамбалын орон ошохо ерэнэн юм гэжэ тоологдодог байна. Шамбалын оройн хаанай үндэр шэрээдэ Кулика Сурья Ригдан Нима гэжэ алдар

нэрэтэн 1024 ондо хууһан юм гэхэ. Тиигээд тэрэ онһоо эхилээд, жаран жэлэй рабжуун тоологдодог болоһон байна. Мүнөө үедэ хорин гурба дугаар хаан Шамбалын орониие зонхилно. Хорин таба дугаар хаанай үндэр шэрээдэ хууха сагта Шамбалын дайн эхилхэ юм ха. Тиин нэгэ хаан зуун жэл соо шэрээдэ хуудаг болоно. Хэрбээ зоной сэдхэлэй муудаад, нүгэл хилэнсэгэйн ехэ болоо наа, сагынь наашаа болохо. Шамбалын дайн сэрэгтэ даруулһан хүнүүд, амитад дээдэ түрэлдэ түрэхэ. Шамбалын дайнай хүүлээр найман түмэн наһатай Майдари бурхан заларжа, замбуулинай эзэн болохо юм ха...

Дайнай болон ажалай ветеран Бимба Пурбуев статья соогоо иигэжэ бэшэнэ: “... Ургажа ябаһан хүбүүд, басагадтаа шара зурхайн тоолбори заажа хургаха манай уялга болоно. хургуулида баһал заалсабал, найн байгаа. Шэнэ методико болохо нэн. Тиимэһээ найнаар удхалан бэшэжэ, арад зондоо тарааха, сонинуудта бэшэхэ, БГТРК-гаар дамжуулгануудые хэхэ хэрэгтэй. Булта хамта оролдожол, арадайнгаа угай заншал нэргээл!”

Үндэр наһатай үбгэн баабайе булта халуунаар дэмжэебди.

Доржи ДАМБАЕВ,
поэт, журналист.

БУУСААРАА ИЛГАРАНГҮЙ, ЭХЭ ХЭЛЭЕ ШУДАЛАЯЛ

НИИСЛЭЛ ХОТОДО БУРЯАД НОМУУДАЙ ДЭЛГҮҮР НЭЭХЭ

Нүүлэй хэдэн жэлэй туршада, илангаяа үнгэрэгшэ жэлһээ эхилжэ, түрэлхи хэлээ мэдэхэ, энэ хэлэн дээрээ хөөрөлдөжэ, уншажа, бэшэжэ шадаха тухай асуудалнууд орёо шангаар табигдажа эхилээ. Үнэн дээрээ үни холын баян хэлэтэй арад байгаад, эхэ хэлээ орхихо, мартаха гэшэн бодото дээрээ элинсэгээ, эхэ, эсэгээ, монгол туургатанай агуухэ соло, нэрые мартаһантай тон адли. Заримдаа хэлэ найнаар мэдэхэ хүнүүд түрэлхи хэлээ хүгжөөхэ гээд хэлэдэг заншалтай. Хүгжөөхөө байха, хөөрөлдөхөө болижо байһан үе сагнай гэшэл ха.

Жэл бүри “Буряад үнэн” сонинной үнгэрэгдэг “Буряадай түүрүү хүнүүд” гэнэн конкурс дээрэ Арадай Хуралай Түүрүүлэгшын орлогшо Бата Цырендондокович Семёнов амаршалгын үгэ хэлэхэдээ, мүнөө үедэ гол шухала асуудалнуудай нэгэн болоһон буряад хэлэн тухай асуудалаар мэргэн үгэнүүдые хэлээ. Жэшээ дээрэ гэхэдэ, «түрэлхи хэлээ абарха сагнай тулажа ерээ» гээд мэдүүлээ. “Абарха”, – гэнэн гүн удхатай үгые ойлгобол, бодото ёһодоо хүнэй хэлэһэниие шагнаад хууха бэшэ, харин ухаан сэдхэлдээ бодомжолжо, бусад ондоо арадуудтай үнэн байдалаа жэшэжэ үзэхэ, зарим ушарнуудта өһөдөө сагаа, мүнгэшье гамнангүйгөөр түрэлхи хэлэн дээрээ газетэ, журнал, номуудые уншажа хураха гэнэн тайлбаритай.

– Буряад уласууд тоогоороо даншье олон бэшэ нэн тула “баруун”, “зүүн” гэжэ илгараагүй наамнай, тон найн бэлэй, – гэжэ энэ дүрэ зураг дээрэ Светлана басагатаяа хууһан Роза Михайловна Миронова хэлэнэ. – Би 20 гаран жэлдэ Хурамхаанай аймагай “Огонёк” гэнэн номой магазин даагшаар хүдэлөөб. Энэ үедэ буряад хэлэн дээрэ номуудые уншагшад олон байгаа. Заримдаа ямар нэгэ залуу хүн магазинда ороод, би олон үгэ ойлгоногүйб, харин хонирхолтой ном гэжэ үнэн сэдхэлһээ хэлэдэг байгаа. Тиихэдэнь би өөрынгөө

зүгһөө баһал ойлгуулха гэжэ оролдодог байгааб. Юуб гэхэдэ, баруун буряадууд, зүүн буряадууд гэнэн ойлгосо буруу гэжэ хананаб. Ямаршье үндэһэ яһатанда нютаг нютагай хэлэнэй илгаанууд бии байдаг. «Энэ манай угсаатанай хэлэн – бидэнэй хэлэн» гэжэ ойлгоо наамнай, даншье хүндэ юумэн үгыл даа. Мүнөө 85 наһанайнгаа ойн баярые тэмдэглэһэн Роза Михайловна Эрхүү можын Оһын аймагай Буряад Энгууд нютаг тоонтотой. Тиимэһээ 20 гаран жэлдэ номой магазинда хүдэлхэдөө, ямаршье үндэһэ яһатанай уншагшадые хараа, хөөрөлдөө.

Үнгэрэгшэ зуун жэлэй 70 гаран онуудаар Роза Михайловнагай даадаг магазин-клубта хододоо хонирхолтой хэмжээ ябуулганууд үнгэрэгдэдэг байгаа. Өөрөө “Совет худалдаа наймаанай отличник” гэнэн нэрэ зэргэтэй. СССР-эй ВДНХ-да ошоһон. Номуудые худалдалгаар, уран зохёолой уулзалгануудые багшанартай, хурагшадтай, хүдөөгэй ажалшадтай үнгэрэгһэнэйнгөө түлөө СССР гүрэнэй түүрүү нуури нэгэтэ бэшэ эзэлһэн. Мэргэжэлэй талаар абаһан олон медальнууд болон хүндэлэлэй грамотануудтай.

– Мүнөө үе сагай ондоо болоошье наа, хүн зон номуудые уншаха ёһотой. Ном уншангүйгөөр, ямаршье хүн эрдэмтэй болодоггүй. Манай Улаан-Үдэдэ

буряад номуудай нэгэшье магазин үгы. Ондоо тээһээ ерэнэн хүнүүд хаанаһаа хэрэгтэй номоо абаха гэшэб гэнэн асуудал табигдаг. Жэшээлэн хэлэбэл, Хоца Намсараевай, Ким Ильинэй, Бабасан Абидуевай болон бусад номууд хэдэн жэлээрээ гаргагданагүй. Би эдэ авторнуудай номуудые бэдэрээд олоогүйб. Номуудгүйгөөр ямаршье хүн баян хэлэтэй болоогүй. Би залуу ябаа наа, энэ хэрэг эмхидхэхэ нэм, – гээд Роза Михайловна энеэнэ.

Буряад номуудые худалдаха магазин ниислэл хотодоо нээхэ хэрэгтэй гэнэн асуудалнууд хирэ болоод лэ гарадаг. Энэ асуудал зүбөөр шиидхэжэ, ганса номой сангууд соо бэшэ, харин Үндэһэтэнэй номой сан соо түрэлхи хэлээ шудалха талаар уулзалгануудые, хөөрөлдөө үнгэрбэл, тон найн бэлэй.

Оһын аймагай Буряад Энгууд тоонтотой Роза басаган алдар суута Шүбшэхэй баатарһаа уг гарбалтай Базаров Сондомтой гэр мал боложо, хоёр басага, нэгэ хүбүүтэй бүдүүн бүлэ болоһон. Мүнөөдөө олон ашанар, зээнэртэй. Теэд өөрөө зээ хүбүүнэйнгээ хүбүүе үргэлсэжэ, сэргэм сайгаа орон дэлхэйдээ үргэжэ амгалан хуудаг.

Роза Михайловна 85 наһанайн ойн баяраар амаршалаад, хэлэһэн үгэнүүдтэй бэлэжэ, түрэл арадайманай гол баялиг, оюун сэдхэлэй ноёс болохо буряад номой магазин Улаан-Үдэдэмнай нээгдэг лэ, буусаараа илгарангүйгөөр, эхэ хэлээ шудалая гэжэ хэлэхэ дуран хүрэнэ.

Дулгар ДОРЖИЕВА,
журналист.

"Буряадай түрүү хүнүүд" конкурсын "Сагаан үбгэн - 2014" номинацида

ЕРЭН НАНАЙ ЕХЭ ҮНДЭРӨӨ...

Аяар 90 жэлэй саана, гражданы дайнай наяд дүүрээд, Совет шэнэ засагай үшөөл хүл дээрээ хүсэд гараагүй, үлэн хоолон, шөрүүхэн сагта түрэнэн Рабжа хүбүүнэй хуби заяан Эхэ оройнонгоо хуби заяантай, гайхамшаг үйлэ хэрэгүүдтэй холбоотой байханын эли.

Жаб Харьяевич Шангинов эсэгэн, Иринса Ангатхивна эхэн Түнхэнэй аймагай Ойбой нотагта үмсэдөө янала олон малтай, 3 десятина газартай нэн. 15 үхибүүд түрэнэн аад, зургаанын лэ үлэнэн, Рабжа дүрбэн хүбүүн, хоёр басагадай одхониин бэлэй.

1929 ондо коммуна байгуулагдаад, Шангиновтан бүхы адуу малаа, талха таряагаа хамтын хэрэглэмжэдэ тушаагаа нэн. Коммуны ажал хэрэг урагшагүйдэжэ, хүшэр хоолон байдалы тэсэжэ гараха бологдоо нэн.

1935 ондо энэ гэр бүлэ хамтын ажахын бүридэлдэ ороод, тэрэ гэнээр ажабайдал найжаржа эхилээ бэлэй. Тиэхэдэ Рабжа хүбүүн нургуулида ехэ дуратайгаар нуража байгаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай эхилхэ үедэ Тальска (Сагаан-Нуурай) нургуулийн 7-дохи классай шаби Рабжа Шангинов нуралсалаа орхижо, колхоздо хүдэлжэ захалаа.

1942 оной август нарада сэрэгэй албанда татагдажа, Эрхүүгэй можын Мальта станци дээрэ хоёр нарын туршада сэрэгшын нуралсал гараба. Удаань эшелноор Монгол ороной дэбисхэр дээрэ, Халхын-Гол шадарай Хамар-Дабан гэжэ газарта асараа нэн. Эндэ полкын нургуули дүүргээд, сержантын нэрэ зэргэ тэй болобо. Тэрэ үе тухай дайнай ветеран иигжэ дурсана:

- Тамцаг-Булаг гэжэ газарта 17-дохи армин 127-дохи манай мотострелково полк байрлаа. Манай землянкууд бензинэй

Р.Ж. Шангиновтай Елена Рабжаевна басаганиинь, Семён Михайлович Хабалов хүргэниинь, Татьяна зээ басаганиинь.

амхарта байхан томо боошонууды пеэшэнэй орондо хэрэглэжэ, дулаасуулагдадаг байгаа. Талааа хээрн хамхуул үбнэ суглуулжа, түлидэг нэмди. Казарманууднаа 8 модо зайда оршодог Халхын-Голой эрьээр бургааа сабшажа, үдын хоол шанахын тула түлидэг байгаа. Модо түлэн үгы, эдээ шанахань хүшэр лэ нэн даа, үлдэжэ тулихан сэрэгшэд бөөхэндэ барюуланхай байхадань, долоон хоног бүри дотор хубсаа, оро дэбдихэриеьнай арилгадаг нэн. Үлдэжэ, дааража байхадна, сэрэгшэднэй Баруун фронт ошохоёо айхабгараар хүсэдэг, хооһоор губи талада хосорхын орондо арьяатан фашис дайсантай нюур нюураараа золголсожо, үнөөгөө абажа, хосорбол дээрэ гэлсэдэг бэлэй.

1943 онһоо байдал нилээн найжараа, түлишэ асардаг, эдээ хоолоор саг соонь хангадаг болоо. Станкова пулемёдой наводчик болоод лэ байтарни, милитарис Японтой дайнай эхилхын урда үдэр намайе 5-дахи гвардейскэ танкова корпусой "Смерш" гэнэн дайсанай тагнулда эсэргүү таагта оруулжархэо бэлэй. Тиигээд лэ 1945 оной августын 8-да хитадай хилэ дабажа, японой Квантун армитай даялалдажа эхилээ нэмди.

Дайнай ветеранай хөөрөөр, тус армин бүридэлдэ байхан 1,5 мянган сэрэгшэдтэй монгол морин полк барянда ороһон юм. Монгол угсаата полковнигыгө мүйсэхэдэ, оршуулагша болоһон байна. Япон сэрэгүүднээ Мугден, Чань-Чунь, Дайрин, Порт-Артур сүлөөлэлсөө. Дайринда атаман

Семенов болон хаанта армин генерал-лейтенант Нечаев гэгшэд баригдан түүхэтэй. Эрлэхэг сэрэгшэ Рабжа Шангинов Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай II шатын орденээр, медальнуудаар шагнагдаһан габьяатай.

1947 ондо нотагаа бусажа, ажахы нэргээн хүгжөөхэ ажалда хам оролсоо нэн. Трактор агтын жолооо барижа, Намсарай Сыденов нүхэртэйгөө 1949 оной дүнгүүдээр аймаг соогоо эрхиллээ бэлэй. Тохойдо механикуудай курсада нуража гараад, Түнхэнэй МТС-тэ хүдэлбэ. Ахамд механик юундэшьеб Рабжа Жабачевиче газаашалдаг, хэнэн ажалдань хүндэгүйгөөр, гансал шүүмжэлхы янзаар хандадаг байгаа. Үгээ ойлголсожо ядаад, Р.Ж.Шангинов Усолье-Сибирское хотодо боложо байхан ехэ барилгада ябашаба. 9 класс үдэшин нургуулида дүүргээд байхадань, литейнэ цехэй мастерай тушаалда дэбжүүлбэ. Партиин Түнхэнэй райкомһоо

учетно картчыкынь эрихэдэн, үгэбгүй, гэдэргээ нотагаа бусахыень баадхаба. Аймагһаа өөрынгөө дураар ошоһонойн түлөө партиин зэргэнүүднээ гаргаха гэжэ шийдэхэшье наа, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой тракторна бригадые хүтэлхыень даалгаба. Эрхим ажалаараа энэ "гэмээ" сагааруулаад, Улаан-Үдын мотор-заһабарилгын заводто (МРЗ) ябуулхые гуйһан юм. Эндэ 10 класс дүүргээд, Москвагай политехническэ института заочноор нуража гарһан Рабжа Жабачевиче заводтонь конструктораар, мастераар, ахамд мастераар дэбжүүлээ нэн.

Партиин Хориин райкомой таһаруудые даагшаар, Анаагай совхозой парткомой секретаряар хүдэлөө. Совхозые Георгий Николаевич Бородин толгойлдог нэн. Хоюулан хайнаар үгээ ойлголсожо, шударгы бэрхэ зоние харюусалгата ажалда табиһанай ашаар ажа-

хы аймаг болон республика соогоо эрхимүүдэй тоодо ороо бэлэй. Рабжа Жабачевич иигжэ хөөрэнэ:

- Ажахыгаа үри шэриһээ гаргахын тула хоёр болгожо таһалха гэнэн дурадхальемнай республикын хүтэлбэри дэмжээ нэн. Урид Монголһоо үбнэ бэлдэжэ, зөөдэг байханаа болижо, таряалан болон сабшаланнаа үргэдхэжэ, өөһэдын тэжээлээр малаа хүсэд хангадаг болоо нэмди. Малай дал, хашаа хорёо заһабарилаад, малшадые найн байраар хангаабди. Эрхим мэргэжэлтэднэй саашаа дэбжүүлэгдээ, жэшэнь, ахамд агроном Виктор Иванович Осипов кандидатай диссертаци хамгаалаа.

МТМ-е даагша Г.М. Корнаков районий ахамд мелиоратораар дэбжүүлэгдээ. Г.Н. Бородин саашаа Хориин райисполкомой түрүүлэгшээр, партиин обкомдо хүдэлөө.

Эрхим шударгы ажалын түлөө гүрэн түрү үндэрөөр сэгнэжэ, Г.Н. Бородин Р.Ж. Шангинов хоёрые Ажалай Улаан Тугай орденээр шагнаһан байна.

Рабжа Жабачевич Хориин райгогой түрүүлэгшээр, аймагай типографиин директорээр хүдэлөө. Ветерануудай байшанай ажал хүтэлөө, районий нунгуулийн комиссийн түрүүлэгшээр наһанайнгаа амралтада гарабашье, хүдэлөө бэлэй. В.И.Ленинэй түрэнөөр 100 жэлэй ойн баярай медальар, олон тоото Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаа нэн.

Дайнай жэлнүүдтэ эрлэхэг сэрэгшэ, амгалан үедэ шударгы ажалшан Рабжа Жабачевич Шангиновай 90 наһанайн ехэ зам хэдэн үеын зондо Эхэ орондоо үнэн сэхээр алба хэнэнэй үндэр жэшээ болоно.

Туйна СЕМБЯЛОВА.

Гэр бүлын архивһаа фото-зураг.

"ХҮХЮУ БУРЯАД" гэнэн шог ёгто зохёолнуудай авторнуудай дунда үнгэргэгдэхэ республиканска конкурс тухай

I. Конкурсын гурим

1.1. Тус гурим "Хүхюу буряад" гэнэн шог ёгто зохёолнуудай авторнуудай дунда үнгэргэгдэхэ конкурс эмхидхэлгэ болон үнгэргэлгы гуримшуулна, конкурсдо хабаадагшадта тусхай эрилтэнүүдые табина ба илагшадые элирүүлжэ, тэдэниие шагнаха талаар дүримүүдые тогтооно.

1.2. Конкурсын зорилгонууд:

- буряад хэлэ шудалалгы хүгжөөлгэ, дэлгэрүүлэлгэ, эрхим шог ёгто зохёолнуудые элирүүлэлгэ. Эрхим зохёолнуудые "Буряад үнэн" сониндо ба www.buripen.ru сайт дээрэ толилолго.

1.3. Конкурс эмхидхэгшэд:

- Буряад Республикын Толгойлогшын болон Правительствын Захиргаанай үндэнэ яһатанай хоорондын харилсаануудай хороон;
- Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикин, ниитэ болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон;
- Улаан-Үдэ хотын Социална политикин талаар хороонтой залуушуулай хэрэгүүдэй хүтэлбэри;
- "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшан;
- ВАРК;
- Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ

гүрэнэй Буряад драмын театр;

- Буряадай гүрэнэй университетдэй Зүүн зүгэй дээдэ нургуули;
- "Найдал" жаса;
- "Уран" гэнэн зохёохы нэгэдэл.

II. Конкурс эмхидхэлгэ ба үнгэргэлгэ

2.1. Конкурсы үнгэргэхын тула уран зохёолшодһоо, сэтгүүлшэднээ, соёлой болон искусствын мэдээжэ ажал ябуулагшадһаа бүридэнэн жюри байгуулагдана.

2.2. Конкурс табан номинацяар үнгэргэгдэнэ:

- расказууд;
- ябаган зугаа;
- басни;
- сценкэ;
- пароди.

Номинаци бүхэндэ 1-дэхи, 2-дохи, 3-дахи нуурунуудые эзэлэгшэд элирүүлэгдэнэ ба "Уншагдай уярал" гэнэн тусхай шан тогтоогдоно.

2.3. Конкурс апрелиин 1-нээ сентябриин 30 болотор үнгэргэгдэнэ. Конкурсы эльгээгдэнэн зохёолнууд апрелиин 1-нээ августын 31 болотор абтана.

"Уншагдай уярал" гэнэн тусхай шангай илагша www.buripen.ru сайт дээрэ сентябриин 1-нээ 30 болотор үнгэргэгдэхэ Интернет-нунгалтын дүнгүүдээр элирүүлэгдэхэ.

2.4. Эрхим зохёолнуудай авторнууд тусхай шангай дипломуудаар ба бэлэгүүдээр шагнагдана.

2.5. Эрхим зохёолой автор конкурсын Гран-придэ хүртэнэ, 30000 (гуган мянган) тухэриг шангаар урмашуулагдана.

2.6. Конкурсыдо илагшад байгша оной октябрь нара соо "Буряад хэлэнэй үдэр" гэнэн республиканска найндэрэй үедэ шагнагдаха.

III. Конкурсыдо хабаадаха тухай

3.1. Конкурсыдо дуратай зон хабаадана.

3.2. Конкурсыдо хабаадахын тула эмхидхэлэй хороондо иимэ мэдүүлгэ эльгээнэ:

- а) хабаадаха тухай мэдүүлгэ, нэрэ обог, ажаллаха ба нураха газар, холбоо бариха хаяг (утаһан, электронно шуудан)
- б) хабаадагшын 6x9 хэмжээнэй дүрэ-зураг, үгы наа, jpg хэмжээнэй электронно дүрэ-зураг.

IV. Конкурсыдо эльгээгдэхэ ажалнуудта эрилтэнүүд

4.1. Конкурсын ажалнууд буряад хэлэн дээрэ электронно аргаар «Хүхюу буряад» гэнэн тэмдэгтэйгээр иимэ хаягаар эльгээгдэнэ: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, Хэблэлэй байшан "Буряад

үнэн", e-mail:unen@mail.ru.

4.2. Ажалнуудай эрилтэнүүд: хэмжээн хоёр хууданһаа ехэ бэшэ, формат Документ Word (doc), шриффт Times New Roman, 14-дэхи шриффт, одинарна забһар.

4.3. Авторай дүрэ-зураг байгаа наа, найн.

4.4. Конкурсыдо эльгээгдэнэн ажалнууд www.buripen.ru сайт дээрэ ба редакция харалгаар "Буряад үнэн" сониндо толилогдоно.

4.5. Эмхидхэлэй хороон конкурсыдо эльгээгдэнэн ажалнуудые хожом саашань өөрын дураар интернеттэ, хэблэлдэ, зохёохы болон бусад ажалнуудта хэрэглэхэ эрхэтэй болоно.

4.6. Конкурснуудта эльгээгдэнэн ажалнууд шүүмжэлэгдэнэгүй, бусаагданагүй.

V. Илагшадые элирүүлжэ, дүнгүүдые согсолхо тухай

5.1. Конкурсын дүнгүүдые, тэрэнэй илагшадые жюри элирүүлнэ.

5.2. Илагшадые элирүүлжэ, ажалнуудые сэгнэхэ арга боломжонууд:

- а) зохёохы ажалда өөрсөөр, һонёор, хурсаар хандалга, хэлээ найн мэдэлгэ;
- б) зохёолнуудай бүтээлгын талаар дээдэ шанар.

Асуудалнуудаар 21-55-97 гэнэн утаһаар хандажа болоно.

Республиканска типографиин 90 жэлэй ойдо

ХЭБЛЭЛШЭДЭЙ ОРОЛДОСОТО АЖАЛААР

(Түгэсхэл. Эхинийн урдахи дугаарта).

Тэрэ үедэ манай типографи линотипуудаар, барлалгын станогуудаар хангагданхай байгаа. Гараараа үзэг холболго байһан юм. Ород, буряад хэлэнүүд дээрэ элдэб үзэгүүд дуталдаха. Ушар нимэһээ партийна газетэнүүд орой гэхэ гү, али үглөөнэй 6-8 сагта хэблэлдэ тушаагдадаг, харин залуушуулай сонин хүниин 3, үглөөнэй 4 сагта тушаагдадаг хэн.

Газетэнүүд түрүүшын үнэн нүхэр - республиканска типографиин ажалшаднаа ходоодоо дүлдэдаг байгаа. Цинкографууд, линотиписткэнүүд, верстальцигууд, стереотипернууд, ротационернууд, хэблэлшэд, тискальцигууд, заһабарилгашад газетэнүүдые хэблэжэ гаргалгада хабаадалсадаг бэлэй. Корректорнүүд хадаа типографиин хүдэлмэрийн шухала учасок болодог байһан юм. Газетэнүүдэй, сонсхолнуудай, мүн элдэб эсын нягдамал гаршагуудай заһабаринуудые шалгажа заһадаг байгаа. Корректорнууд "булуудха баряшад" гэжэ нэрлэгдэдэг хэн. 60-дахи онуудай эхиндэ Намжил Хазуев, Михаил Зомонов, Цырегема Эрдынеева, Цырегема Батоева, Валентина Эрдынеева, Екатерина Жапова гэгшэд типографиин корректорнүүдээр хүдэлдэг бэлэй. Хойшодоо Михаил Зомонов гүн ухаанай эрдэмэй доктор болонхой, Намжил Хазуев БНЦ-гэй эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, Екатерина Жапова-Цырепилова МВД-гэй подполковник болоһон юм.

Бүхы редакцинууд газетын хэблэлдэ ородог хэн. Үниинэй коммунист Николай Евгеньевич Левский газетын хэблэлэй директор байгаа. Тэрэ редакцинууд болон республиканска типографиин хоорондо холбоо барисаа тогтоогшо байһан гээшэ. Бүхы редакцинууд нэгэ бухгалтеритэй байһан юм. Ахамад бухгалтер Петр Яковлевич Поповичые хайн мэдэдэг хэмди. Тэрэ түбшэн даруу зантай, сэхэ сэбэр ханаатай хүн бэлэй. Вера Петровна Иванова, Александр Александровна Горшкова, Антонина Михайловна Братенькова гэгшэд бухгалтернуудаар хүдэлхэ. Бухгалтери тодо наринаар хүдэлхэ: харын 1-дэ - салин, 5-най үдэр - үнгэрһэн харын хоёрдохи хахадай гонорар, 16-да - аванс, 20-до - харын түрүүшын хахадай гонорар. Салин хүлһээ, гонорараа саг соогоо абадаг хэмди. Хожомдохо, хойшолоулха ушар гарадаггүй байгаа. Энэнай Совет засагай ёһотойл туйлалта байгаал даа.

Жарадахи онуудай эхинэй нэгэтэ хүни республиканска типографиин цинкографид түймэр болоо хэн. Тиэхэдэ партиин областной комитедэй шийдхэбээрэеэр типографиин директор С.Н. Барер тушаалһаа буулгагдаа бэлэй. Ажалдаа халирхайгаар хандаба гэжэ тэрэ зэмлүүлһэн байгаа. Ажал хэрэгээ хайн мэдэхэ энэ хүн хахад жэл соо типографиин хүниин директорээр хүдэлбэ. Үнэтэ булаша удаан хэбтэдэггүй гээшэ. Тийн Эрхүү можын партиин обком, гүйсэдхэхэ комитет Барерта хандажа, "Восточно-Сибирская правда" газетын типографиин директорээр хүдэлхыень табьяа хэн. Нүхэр Барер хүршэ мого ошохо, Эрхүү можын полиграфическа үйлэдбэрийе нилээд дээшнэ үргэжэ, үндэр дээдэ шатада гарһан юм.

С.Н. Барерай һүүлээр И.А. Астахов, В.В. Мисников республиканска типографияе толгойлоо, харин мүнөө Клара Никифоровна Ербанова типографиин директорээр хүдэлнэ. Борис Семенович Бесфамильный

удаан саг соо ахамад инженерээр ажаллаһан байгаа. Надежда Степановна Шульга газетэнүүдые хэблэжэ гаргалгын хэрэгые адаглан хинагшар табигдаа хэн. Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Янжима Очировна Базарон типографиин үйлэдбэрийн таһагай даргаар хүдэлдэг бэлэй.

Газетэнүүд хадаа зохёон байгуулхы ажалай үдэрнүүдэй түүхэ бэшгэ болоно. Республикын партийна сонинуудай хүдэлмэрилэгшэд үдэр бүхэндэ, час бүхэндэ бүхы бэрхшээл түбэгүүдые, ая таагүй байдалые дабажа гарадаг байна. Хэрбээ сонинуудай тиймэ түүхэ бэшгүүдэй байгаагүй хаань, элдэб жэлнүүдэй олон түүхэтэ баримтанууд маанадта хүрэхэгүй байгаа бшуу. Журналистнууд бүхы юумэндэ гол удхадань хүрэхэ, гол удхыень ойлгохо ёһотой. Энэ хадаа журналистын ажабайдалда, хүдэлмэридэ гол зүйл болодог гээшэ. Журналистика хадаа нэн түрүүн ниитын ажабайдалай амиды, хизааргүй хубилжа байдаг, орёо нарин үйлэ үзэгдэлые адаглагшын, шэнжэлэгшын хүшэр хүндэ ажал болоно. Газетэ хадаа оёоргүй боошхо мүн, дүүрэхэ гээшэ хомор юм. Дүршэл ехэтэй журналистнууд ханамжаяа иигэжэ хубаалдадаг: "Материалнуудтай хабтаһаяа хэзээдэшье бү хооһоло, үглөөдэрэйхиие үлөө..."

КПСС-эй Буряадай областной комитедэй Бюрогой Тогтоолоор 1963 оной һүүл багта "Правда Бурятии" ба "Буряад үнэн" гэжэ республикын партийна газетэнүүд нэгдүүлэгдэеэ хэн. Нэгэдэмэл газетэнүүд 1963-1967 онуудта хүдэлһэн байгаа. Ехэ нэрэ зэргэтэй журналист - түүхын эрдэмэй кандидат, ниитын элитэ ехэ ажал ябуулагша Цырен Очирович Очиров нэгэдэмэл газетэнүүдэй ахамад редактор, Иван Митрофанович Стегачев, Циден Цибудеевич Цибудеев тэрэнэй орлогшонор болоһон юм.

Эдэ сонинуудай түрүүшын дугаарнуудай гараһанһаа хойшо 50 жэлэй ойн үдэрнүүдэй 1968 болон 1971 онуудта гүйсэһэнтэй дашарамдуулан, тэдэниие "Ажалай Улаан Тугай" орденуудаар шагнаха тухай СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Зарлигууд тунхаглагдаа хэн. Тэдэн соо иигэжэ хэлэгдэһэн байгаа: **"Буряадай АССР-эй ажалшадые коммунист ёһоор хүмүүжүүлхэ, ажахын ба соёлой байгуулалтын зорилгонуудые бэлүүлхэ талаар тэдэниие элсүүлэн хабаадуулхын түлөө үрэ эхэтэй ажал ябуулһанай түлөө" иимэ орденуудаар шагнаха.** Буряадай оперо болон баледэй театрай ордон соо болоһон баярай суглаан дээрэ редакцинуудай тугууд дээрэ эдэ орденууд бэхилэгдэһэн байгаа. Редакторнууд Цырен Очирович Очиров, Циден Цибудеевич Цибудеев эдэ үндэр хайра шагналнуудые абаһан байха юм. Тиэхэдэ Цырен Очирович хүндөөр үбдэжэ ябаа. Хэдэн жэл соо редактораар ажаллахадаа, тэрэ бүхы республикын журналистикада угаа ехэ юумэ хэжэ, өөр тухайдаа хайхан дурасхаал үлөөһэн гээшэ. 1969 ондо Цырен Очировичай наһа барахада, орондонь табиха хүниие нилээд удаан бэдэрхэ ушар гараа хэн. КПСС-эй ЦК-гай зууршалга дуралдалаар И.М. Стегачев Архангельска можын газетын редактораар табигдаһан байгаа. П.В. Кондрашов, И.К. Щекотов, В.А. Сергеев, И.В. Казанцев болон бусад редакторнуудаар хүдэлбэ.

60-70-дахи, 80-90-дэхи онуудта «Буряад үнэн» гэжэ республиканска газетын редакторнуудаар Ц.Ц. Цибудеев, Р.Б. Гармаев, Ц.Б. Цырендоржиев, А.Л. Ангархаев хүдэлөө хэн. М.Н. Нимаев, С.С. Цырендор-

жиев, И.Р. Очиров, П.Н. Нимаев, С.Д.Ринчинов - редакторай орлогшонороор, Б.Б. Дашиев, Б.Ц. Цырендыльков, Б.М.Ж.Жигжитов харюусалгата секретарьнуудаар хүдэлбэ. Б.А. Гылыков, Г.Я. Цыреторов, Д.Ж. Жугдурова, Д.О. Эрдынеев, Г.Ц. Дашабылов, Ц.Ц. Дондогой, Б.Ш. Ванчиков, Б.Т. Цырепилов, М.Д. Намжилов, М.М. Осодоев, Ц.Д.Х. Хамаев, А.Ж. Жамбалдоржиев, Б.Н. Жанчипов, С.Д. Очиров, Д.Ш. Хубитув, О.П. Цыренова, Т.Н. Нимбуев, Н.Д. Шагдарова, Д.Р. Жамсаранова, Г.Х. Дашеева, Н.Д. Бадмаринчинов, Т.В. Самбялова, Д.А. Амоголонов, Б.Ц. Дамбаринчинов болон бусад таһагуудые даагшадаар, журналистнуудаар ажалладаг байгаа.

Баатар сэргэшэд Намдаг Цыбеков, Галан Данзанов, Дамба Цыбеков, Цымжит Цыдыпов, Цыбан-Доржо Дугаров, Антон Мантаев, Федор Сорокин, Петр Мелентьев, Цырен Субанов, Раднажаб Бимбаев, Бата Дашиев болон бусад маанадтай хамта хүдэлдэг хэн.

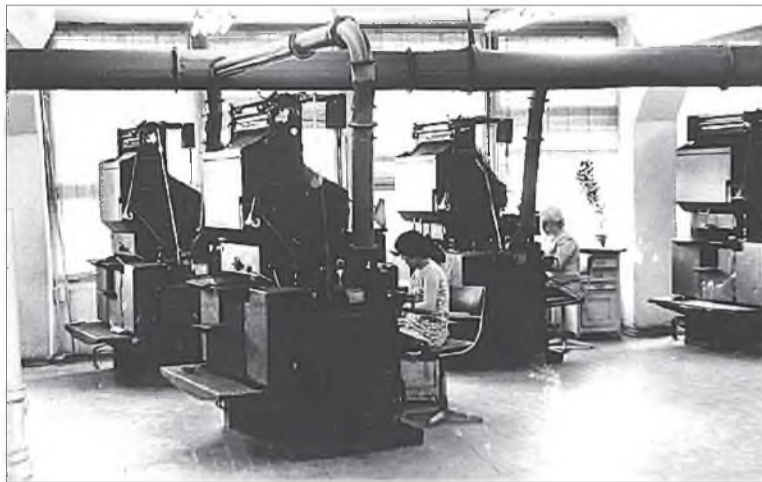
Республиканска газетэнүүд типографиин филиалда (Ленинэй гудамжа, 35) бүридхэн хабсаргагдаад, Борсоевой гудамжын типографид хэблэгдэжэ гарадаг бэлэй. Иванова Любовь Афанасьевна филиалай даргаар хайнаар хүдэлдэг байгаа.

Газетын үглөөдэрэй дугаар ямар байха гээшэ? Уншагшад тэрэниие хэр угтажа абаха юм? Гансал журналистнууд бэшэ, харин типографиин хүдэлмэрилэгшэд эдэ орёо шухала асуудалнуудые үдэр бүри шийдхэдэг байгаа бшуу.

Газетын выпускаюшинууд республикын сонинуудай ба типографиин хоорондо холбоо тогтоодог хэн. "Буряад үнэн" сониний секретаридай хүдэлмэрилэгшэд О.П. Цыренова, Д.Ш.Хубитув, А.Ж. Жамбалдоржиев, Р.А. Абудуев, Б.М. С. Зыдрабын гэгшэд макет табяад, выпускаюшинууд А.Л. Мантаев, Т.М. Санжиева, Е.Д. Бадмаева гэгшэдтэ дамжуулхадань, тэдэ материалнуудые линотипта набор хүүлээд, версткодо табихадань, хабсарган бүридхэдэг хэн. Линотиписткэнүүд Л.П. Сухарева, Л.С. Посохова, А.И. Любаева, И.А. Чебукова, А.В. Левицкова, Е.Г. Гомбоева набор хэхэ, С.Дашиева, Т.Пахонова, Т.Бекетова, М.Соседенко болон бусад полоса болгожо хабсарха ажал хэхэ. Стереотипернууд полосануудые туулган дээрэ шудхажа гаргахэ. Эндэ Борис Орлов уран гараа гаргадаг байгаа.

Цинкограф П.П. Мункоев гэрэл зураг дээрһэээ клише бүтэхэ. П.Е. Рогов, Ю.М. Дорофеев, М.М. Амханова тэрэндэ туһалха. Хэблэлшэд Г.М. Гордеев, Г.И. Родинова, Г.Ф. Конвенская, Л.Б. Братенков, Л.И. Куренкова бүхы газетэнүүдые хэблэн барлажа гаргадаг хэн. Линотиписткэнүүд С.Будаева, Л. Поникаровская, Т. Исайкина, Н. Цыренжапова, Л.С. Рогова, Т.Ф. Агильдина, А.А. Конева, О.И.Занданова, Ц.Р.Бурхинова, Р. Япилова, Л. Васина, Д-С. Лубсанова, Г.Сукнева, Л.Очирова, Л.Биндарова, Д.Батуева, Т.Дениченко, В.Сергеева болон бусад линотиписткэнүүд, верстальцигууд үнэн шударгы ажалаараа республиканска типографиин нэрэ хүндые улам дээшнэ үргэһэн гээшэ.

Ажалай Улаан Тугай орден-то Иннокентий Баторович Халматов, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан баатар сэргэшэ Хайбзан Очирович Очиров, Владимир Цыренович Доржиев болон бусад хэдэн арбан жэлэй туршада республиканска типографид слесарь заһабарилгашааар хүдэлһэн байха юм. Эдэ үнэтэ шухаг мэргэжэлтэдгүйгөөр республикын типографи урагшаа дабшажа

Линотипна учасок

Газетэ ба бланкын набор хэдэг цехэй коллектив. 1978 он.

Газетын цехэй заһабарилгаша Иннокентий Баторович Халматов, наборно цехэй мастер Светлана Дагбаева, Дари-Сурун Тама-Суруновна Лубсанова, Галина Александровна Сукнева, Лидия Норжитовна Очирова, Татьяна Пахонова, Евгения Очировна Гомбоева, Вера Сергеева, Людмила Будажаповна Биндарова, Цырен-Дулма Батуева. 1980 он.

Тамара Матвеевна Дениченко, Алла Левицкова, Любовь Степановна Рылова, Людмила Васина, Людмила Самуиловна Посохова. 1970-1971 онууд.

шадахагүй байгаа бшуу.

Мүнөө «Республиканска типографи» гэжэ ОАО нарадаа 400 мянга гаран ниитэ хэлэгээр хэблэгдэдэг 24 газетэ, тэрэ тоодо республиканска болон аймагай газетэнүүдые барлажа гаргадаг юм. Саашадаашье мүнөөнэй полиграфическа оньһон техникэ нэбтэрүүлхэ, ажалай хайн эрхэ байдал тогтоохо, продукциян шанар хайжаруулжа, ашаг урыень дээшлүүлхэ шухала.

Полиграфистнуудай, хэблэлшэдэй оролдосото ажалай ашаар мүнөө бидэ сонинуудые, сэтгүүлнүүдые, номуудые, мүн бусад хэблэлнүүдые саг үргэлжэ уншажа байнабди. Республиканска типографиин коллективые 90 жэлэйн алдарт ойгоор халуунаар амаршалнабди! Шэнэ нээлтэнүүдые туулахыень хүсэнэбди! **Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист, Росийн соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.**

Понедельник, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 С 06.00 ДО 12.45 ВЕЩАНИЕ ОСУЩЕСТВЛЯЕТСЯ ПО КАБЕЛЬНЫМ И СПУТНИКОВЫМ СЕТЯМ
10.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.10, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.00 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 ВНИМАНИЕ! С 06.00 ДО 12.50 ВЕЩАНИЕ ОСУЩЕСТВЛЯЕТСЯ ПО КАБЕЛЬНЫМ СЕТЯМ
06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ВЗОРВАТЬ СССР. ЯДЕРНЫЙ АПОКАЛИПСИС»

10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.10, 20.40 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50, 15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ. (12+)

ТНТ

07.00, 08.35 ВСЯ БУРЯТИЯ (16+) ПОГОДА
07.25 М/Ф «ШАЛТАЙ-БОЛТАЙ», «КАЛЕ И БУКА»
07.50 МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ (16+) ПОГОДА
08.00 БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ! (12+)

23.00, 00.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+). ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «КОКАИН»

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+). ЗУРХАЙ
07.00 «В ТЕМЕ» (16+) ЗУРХАЙ
08.00 Д/Ф «КУМИРЫ: ОЛЕГ МИТЯЕВ»
09.00 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ

СТС

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)

06.00 М/С «МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ»
06.25 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
06.50 М/С «ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО»
07.00 М/С «МАКС СТИЛ»
07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.40, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.55 «ДО СУДА» (16+)

22.25 Т/С «БРАТАНЫ»
00.15 «СЕГОДНЯ. ИТОГИ»
00.35 Т/С «ИНСПЕКТОР КУПЕР»
02.35 Д/С «НАШ КОСМОС»
03.30 «ДИКИЙ МИР» (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.20, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА ПЯТОМ» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.40, 12.40, 13.40, 14.25, 15.30, 17.10, 18.15, 01.50, 02.40, 03.35, 04.25, 05.15, 06.05 Т/С «УБОЙНАЯ СИЛА»

ДТВ

06.00 М/Ф
08.10 «УДАЧНЫЙ ВЫБОР». (16+)
08.30, 19.00, 04.15 УЛЕТНОЕ ВИДЕО. (16+)
09.00, 15.30, 18.30, 20.45 «ДОРОЖНЫЕ ВОИНЫ». (16+)

Вторник, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ФОКУС-ПОКУС. ВОЛШЕБНЫЕ ТАЙНЫ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ

16.00 Т/С «ДЖАМАЙКА»
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ»
18.30 Т/С «ЛИЧНОЕ ДЕЛО»
19.30 «ПРЯМОЙ ЭФИР». (12+)

ТНТ

09.05 «ДОМ-2. ЛІТЕ» (16+)
07.00, 08.00 «ТЭЦ-3» (6+). ПОГОДА
07.30, 08.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. (16+)
08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ». «ИНСТРУКЦИЯ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)

07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
08.00 СКЕТЧКОМ «ОСТОРОЖНО: ДЕТИ!» (16+)
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.40, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.55 «ДО СУДА» (16+)

03.35 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
04.05 Т/С «ХОЗЯЙКА ТАЙГИ-2. К МОРЮ»
06.00 Т/С «ХВОСТ»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА ПЯТОМ» (6+)
10.30, 16.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30 Х/Ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОХОТЫ»

ДТВ

06.00 М/Ф
08.10 «УДАЧНЫЙ ВЫБОР». (16+)
08.30, 19.00, 04.30 УЛЕТНОЕ ВИДЕО. (16+)
09.00, 15.30, 18.30, 20.45 «ДОРОЖНЫЕ ВОИНЫ». (16+)

Среда, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «ДУЭЛЬ С ВИРУСОМ. СПАСТИ ЧЕЛОВЕЧЕСТВО»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ

ТНТ

07.00, 08.00 «ТЭЦ-3» (6+). ПОГОДА
07.30, 08.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. (16+)
08.55 «ДОМ-2. ЛІТЕ». «ИНСТРУКЦИЯ» (16+)

10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
11.30 Х/Ф «ДЕСЯТЬ ЯРДОВ»
14.00 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.35 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
07.20 «УУЛЗАЛГА» (6+) ПРОГРАММА НА БУР. ЯЗЫКЕ»

09.00 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.00 «В ТЕМЕ» (16+)
10.30, 21.00 Т/С «ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ»
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30,

01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
06.00 М/С «МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ»
06.25 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
06.50 М/С «ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО»
07.00 М/С «ПАКМАН В МИРЕ ПРИВИДЕНИЙ»

ДЭЭРЭНЭЭ ЗАЯАГДАНАН БЭЛИГ ТАБИСУУР

Мартагдашагүй саг үе: үдэр, жэлнүүд, ажал, нүхэд... Боро юрьен соо хүсэд ойлгогдоншьегүй гэхээр үдэр хоногууд хойно-хойнооо һубариһаар лэ, ээрсэг мэтэ эрьелдэхээр лэ үнгэржэл байдаг табисууртай. Теэд гансал боро юрьен соогоо худхажал,

хуймажал ябанабди гэжэ сэдхэлээ уруу даража огто болохогүй. Ерээдүй тээшэ эрмэлзэхэ хүсэлдэмнай баяр баясхалангаар билтаран халиһан жабхалан түгэс үйлэ хэрэгүүд ажабайдалыемнай шэмэглэдэг, шадал тэнхээ үгэдэг, дали жэгүүр ургуулдаг.

Мүн арад зонийнгоо амгалан, тэниглэн байдалай түлөө бүхы эрмэлзэлээ, бэлиг талаангаа зорюулһан хүбүүд, басагад ажабайдалыемнай шэмэглэжэ, сэдхэлыемнай хүлгөөдэг, доһолгодог, баясуулдаг, урма зориг түрүүлдэг, һүр һүлдыемнай үргэдэг ха юм.

Хүндэтэ уншагша, үеынгөө нүхэр Россиин габьяата, Бурядай арадай артист Содном Дариевич Хажитовай гэрэлтэ дураасхаалда зорюулжа, һанамжануудаараа хубаалдаха хүсэлтэйб. Нүхэрнай мэндэ ябаа һаа, энэ һарын 19-дэ 61 һаһа гүйсэхэ байгаа...

1971 оной зун Хүүхэлдэйн "Ульгэр" театрай байшан соо драмын театрай артист мэргэжэлтэй болохо хүсэлтэй Буряад ороноймнай нютаг бүхэнһөө гэхээр, гурбан зуугаад залуушуул сугларжа, шалгалта барья бэлэйбди. Энэ түүхэтэ байшан дээрэ уншагшын анхарал ойро зуурахан соо тогтоохо хүсэлтэйб. Энэ байшан 1982 он болотор Буряад драмын театрай байшан байһан юм. Хэдышье багахан тайзан, залтайшье һаа, буряад арадайнгаа түшэг түлгуури боложо, олон һайхан жэлнүүдтэ сэдхэл, зүрхыень хүлгүүлжэ ябаһан олон үеын бэлиг түгэлдэр артистнар энэ тайзание шэмэглэһэн, урган гараһан намтартай. Тэрэ үедэ энэ байшанай газар талын түхэл шэнжэ гэшхүүрһээ эхилээд, зоосо талын байдал: тайзан, зал, артистнарай хубсаһа хунараа һэлгэдэг, грим хэдэг таһалганууд, харагшадтай хэргэлдэг буфедыше хүрэтэрөө юрэ бусын түүхэтэй байһан юм. Энэ байшан соо ороходо, нэгэ онсо өөрын нюусатай, шэдитэй, таагдашагүй үйлэ хэрэгүүдээр орьёлжо байһан мэтээр үзэгдэжэ, досоо һэргэг мэдэрэл эжэлүүдгүй түрэжэ, бүхы бэе уянгата долгиндо бүри мүнэн эзэлэгдэхидэг бэлэй. Энэ театрай тайзан дээрэ гараха гээшэмнай бүришье хүрөөтэй, гайхамшагта үйлэ хэрэг мэтээр һанагдаша һэн. Үнэн дээрэ эһотой театр иимэл байха эһотой ха юм даа. Энэ тайзан дээрэ агуу бэлигтэй артистнар сэдхэлээ сүм нээжэ, сохилжо байһан халуун зүрхээ альбан дээрээ барижа байһан мэтээр арад түмэнтээ улаан нюураараа харилсажа, бусалжа байһан амидарал тухай жэнхэни буряад хэлэн дээрэ һанал бодолнуудаараа хубаалдадаг, ажабайдалдамнай ушардаг орёо шухала асуудалнуудай тайлбариие харяадаһа хамта бэдэрдэг байһан намтартай. Энэ театрай алтан тайзан дээрэ агууехэ артистнар, Буряад драмын театрай үндэһэн һуури табигшад Ч.Н.Генинов, В.К.Халматов, Н.С.Гендунова, М.Н.Степанова, П.Н.Николаев, А.С.Ильин, С.М.Халтагарова,

Ю.П.Шангина, Ж.Пагбаин, Ж.М.Иванов, С.Б.Рабсалов, Д.Д.Дондоков, С.Гончикова болон бусад дабтагдашагүй бэлиг түгэлдэр артистнар наадажа, уран бэлигээ арад түмэндөө бэлэглэжэ, нэрээ мүнхэрүүлһэн габьяатай. Энэ байшангай агаараар амилжа гэшэ юунһээшье үлүү сэнтэйгээр һанагдадаг бэлэй. Энэ байшан дотор мүнөөшье ороходо, гайхамшагта мэдэрэл орьёлон түрэжэ, олон үеын зоний сэдхэл хүлгүүлдэг эһотой. Мүнөө энэ байшан соомнай хүүхэлдэйн "Ульгэр" театр байрланхай, эдир харагшадда баясуулжа, үльгэргэй гайхамшагта орон руу урялжа, хара сагаан хоёртой тэмсэлые танижа, мэдэжэ ябахыень һурган, хүмүүжүүлнэ.

Буряад ороноймнай углуу бүхэнһөө сугларһан гурбан зуугаад хүбүүд, басагадай тоодо Захааминай аймагай харьяата газар дээрэ оршодог Борто гэжэ һайхан нютаг тоонтотой Содном хүбүүн оролсоһон юм. Сагнай ондоо байһан: һанал бодолнай тэнигэр, һанаамнай дэлгэр, уужам. Тэрэ үеынгөө сагай урасхал соо Зүблэлтэ гүрэнэй залуушуул Эхэ орондоо найдажа, түшэглэжэ, жаргалтай, һайхан байдал тээшэ эрмэлзэжэ, бүхы хүсэлөө зорюулжа ябаабди. Шалгалта барижа байһан үе соо Содном ехэ даруу, номгон зантай хүбүүн ябаа бэлэй. Дуугарха, хөөрэлдэхэдөөшье, шанга дуугүй, түбшэн даруу зангаараа үетэнөө бөөдээ татажа шадаа бэлэй. Нюдэнэйнгөө шэлэй саанаһаа бодолтойхон, дулаан хүдөөр шэртэжэ, уринаар мийһэржэ зогсодог һэн. Дээдэ һургуулида орохо шалгалтанууд хүлгөөн, шууян соогүүр хүсэд ойлгогдонгүй гэхээр үнгэршоо бэлэй. Шалгалтын дүнгөөр 28 хүбүүд, басагад театрай дээдэ һургуулида абтаһанаа мэдээ һэмди. Шалгалтанууднай июль һара соо болоһон байжа, август һара соо нютагаа ошожо, үбнэ хулһанда ябажа ерээд, энэ һарынгаа хуушаар галта тэргэдэ түрүүшынхией һуугаад, аяр хольной Владивосток хүтэ зорибди. Гурбан хоног үлүүтэй түмэр харгын түерөөндэ дүжэршэнхэй, Номгон далайн эрьедэ оршодог Владивосток хотоёо хүрээжэ ерээжэ дэмнай, вокзал дээрэ бидэниие угтажа байһан зон дахуулаад, мантан томо үндэр байшануудтай хотын дундуур трамвайгаар гүйлгэлдөөд, хамтынгаа байра хүрээжэ ерээбди. Владивосток хото олон тоото үндэршье, набтаршье добонууд дээрэ оршодог аад, жэгдэ газарта амидаржа һураһан бидэндэ ябад гээд лэ, үгсэлүүр өөдэ гэшхэлхэнь ехэ эсэбэритэй байба. Хамтынгаа байрын хоёрдохи дабхарта бидэниие хубаарилжа түбхинүүлээд:

«Зай, нүхэд, амарагы. Нүгөөдэр Чугуевска районой Самарка гэжэ нютаг ошожо, хартаабха мал-

талсахат. Ажалайнгаа хубсаһа хунар бэлдээд, нүгөөдэр бэлэн болоод байгаарайгы. һара соо хүдөө нютагта байхат», – гэжэ бидэндэ ойлгуулаад ябашабад. Танигдаагүй шэнэ хототой танилсажа, хоёр хоноод байхадамнай, дахяад лэ түмэр замай вокзал тээшэ бидэниие дахуулаад абаашажа, вагондо һуулгаад, тэрэ сагайнгаа эрхээр Чугуевска район тээшэ хартаабха малтахаяа шэглэбэбди. Энэ хартаабхын ажал дээрэ һарын туршада хүдэлхэдөө, хэмнай хэн гээшэб гэжэ бэе бээ һайн мэдэхэ боложо, танилсаа һэмди. Үдэшэндөө хээрэ гаража, түүдэг носоогоод, буряад дуугаа дуулалдажа, һони һорьмойгоо хөөрэлдэжэ, элдэб эсын наада наадажа, сэдхэлээ ханаадаг, гунигаа тараадаг байгаабди. Баруун хойто зүг тээшэ хараад: «Тэрэ холо наранай тонгойжо байһан газарта түрэл нютагнай байна», – гэжэ тэнгэрийн хаяа шэртэжэ зогсодог һэмди. Огторгойдо тамаржа ябаһан хүбэн сагаан үүлэдые хараад: «Энэ үүлэн манай Буряад орон дээгүүрнай хөөрөжэ ябаһанаа, энэ хүрээжэ ерээбди. Түрэл нютагһаамнай ямар һонинуудые бидэндэ асараа гээшэб?» – гэжэ мэтээр һанаша бэлэйбди. Гэнтэ гэрһээ холо гаража ябашабад, нютаг нага, эжы аба, үетэн нүхэд һанагдадаг байгаа. Эндэшье Содном хүдөө нютагай хүбүүн хадаа, түбһэн юумэнһээ зүрхэ алдажа бээе хуряагаад байхагүй, урагшаа һанаатай, ажалда дүрэтэйгөө харуулжа, хүн шанараараашые түбшэн даруу, нэгэ зантайгаа элирүүлэ бэлэй.

СЕНТЯБРИЙН хуушаар Владивосток хотоёо бусажа ерээбди. Хэды үдэр соо амарад, һуралсалнай эхилээ бэлэй. Хэшээлнүүд бүхэли үдэр соо болодог байгаа. Үглөөнэй юһэн саһаа үдэһын зургаан саг болотор. Үдэ болотор театрай түүхэ, гадаадын болон ород арадай зохёол, коммунист намай түүхэ, ород хэлэн, бэе һорилго, уран зураг, хүгжэм гэхэ мэтэ олон зүйлэй хэшээлнүүд болоод, үдын хойно зүжэгшэнэй мэргэжэлээр хэшээл үнгэрдэг байһан юм. Энэ хэшээлнай аргагүй шухала мэтэр бидэндэ үзэгдэбэ. Эхин дээрээ олон тоото упражненинүүд: тайзан дээрэ анхаралаа барижа һуралга, бээ эсбэр сэхээр абажа ябалга, хоорондоо бага багаханаар наададыше туршаха ушарнууд болодог болобо. Энэ һуралсалай эхин зам дээрэһээ Содномой һуралсалдаа ехэ ханалгатайгаар, бодомжотойгоор хандаагынь харагдаба. Үгтэһэн даабаринуудаа ехэ зохидхоноор, хүнэй анхарал татасатайгаар Содномой наадаад орхиходонь, багшамнай магтажа, урмашуулдаг һэн.

- Содномһоо жэшээ абагы. Бэлигтэйб гээд миин ябаха болоо һаа, тайзан дээрэ ямаршье

Нангин дураасхаал

амжалта туйлажа шадахайт. Зүжэгшэн хүн аргагүй ехэ ажалай хүсөөр роль-дүрэ гээшые бэелүүлдэг. «Бэлигтнай арбан хуби, ажалтнай ерэн хубинь болодог юм» гэжэ мэдэжэ ябагы, – гэшэ һэн.

- һайсахан хүлһөө гаргаха хэрэгтэй. Ондоо хүнэй зан абари бэелүүлжэ, үнэншэмэ тодоор наадажа, харагшын сэдхэл дайража, үйдхар баяр түрүүлжэ шадаха гээшэмнай аргагүй ехэ ажалай дүн болодог юм. Тиимэһээ, таанар, зохёохы ажалайнгаа эхин дээрэһээ мэргэжэлдээ ехэ бодомжотойгоор хандажа һурагы. Бэлигтэйб гээд лэ тайзан дээгүүр дэмы-дэмы гэшхэлхэ болоо һаа, дүүрэн, хоһон хэрэг. Тархараа бодожо, бэдэрэлгын ажал хэжэ байха үедөө сэдхэлээ хүдэлгэхэ шухала. Сэдхэлэй гүнзэгы хүн шанарһаатнай дулдадаха. Гүнзэгы сэдхэлтэй хүн шархигархан бэетэйшье һаа, тайзан дээрэһээ хүнэй анхарал татажа абаад лэ, харагшын сэдхэл урбуулха эдитэй байдаг юм, – гэжэ захидаг һэн. Хоёрдохи курсда һуража ябахандаа, Содном, Чимид, Толя гурбан «Робот» гэжэ этюд зохоогоод, бултыемнай ехэтэ баясуулаа бэлэй. Этюд һанаха, зохёохы гээшэмнай баһал ухаанай, фантазиин, бэлигэй хүсэн. Энэ мэтын үгыл һаа - үгыл ха юм даа. Яһанайнгаа ябтайштар оролоо, дүлээ һаашни – хоһон. Энэмнай дээрэһээ заяагдаһан бурханай табисуур. Содном яаха аргагүй бурханһаа заяагдаһан табисууртай, бэлигтэй байһан юм. Гэбэшье бэлигтэйб гээд, тархья үргэхыень, заримашуудал адли гэдэргээ унашана аа гү гэхээр хятайха, мадайхыень нэгтэшье хаража үзөөгүйб. Мүнөө энэ һананайнгаа үндэрһөө харахада, үетэнэйнгөө дунда эгээл бэлигтэй хүн ябаһан байһал даа. Бэлиг оролдолго хоёр нэгдэхэдээ, хадые урбуулха хүсэтэйн мэдэжэ. Жэшээ болгожо хэлэхэ болоо һаа, 1975 ондо театрай дээдэ һургуули эрхимээр дүүргэжэ

ерээд, наадаһан рольнуудыень харахада, Х.Намсараевай «Тайшаагай ташуур» гэжэ зүжэгтэй гол герой болохо Хориин тайшаа Ринчин-Доржо Дымбыловэй дүрэ-образ. Энэмнай буряад драматургийн алтан жасада ороһон эһотойл классика болоһон зохёол. Энэ зүжэг дотор наадаха гээшэмнай аргагүй ехэ хүндэтэйдэ тоологдодог байһан юм. Юундэб гэхэдэ, дээдэ үеын буряад угсаатан энэ зүжэгы сээжэ мэдэхэ болошонхой һэн хойноо ехэ анхарал хандуулдаг, шэнээр табигдахыень хүлээжэ, ходо асуужа, һуража байдаг һэн. Мүнөө үе сагта ямар юм ааб даа? Содном Хажитов энэ дүрэ-образ дээрэ дээдэ һургуули дүүргэжэ ерээд, театрайнгаа алтан тайзан дээрэ гэшхэһэн жэлдээ хүдэлжэ эхилһэн намтартай юм. Тиихэдэ ахамад режиссёроор хүдэлжэ байһан Россиин арадай артист Ф.С.Сахиоров залуу зүжэгшэндэ тайшаа Дымбыловэй роль найдажа үгэхэдөө, аргагүй зүб шийдхэбэри абаһан байгаа. Энэ тайшаагай дүрые Бурядай агууехэ артистнар В.К.Халматов, Б.Н.Вампилов, Г.Ф.Лосев, С.Д.Будажанов гэгшэдэй наадаһан хойно, энэ дүрые бэелүүлжэ гээшэ айхабтар харюусалга ехэтэй хүндэ ашаан мэтээр, зохёохы ажалаа һаял эхилжэ ябаһан залуу зүжэгшэн Содномдо үзэгдөө һааб даа. Теэд Содном тунхарижа байгаагүй, бэлигтэй режиссёр Фёдор Семёнович хүтэлбэри доро тайшаагай дүрые эрхимээр, онсо өөрын маягтайгаар, онол аргын оложо бэелүүлжэ шадаһан юм.

Доржо СУЛЬТИМОВ,
Буряад драмын театрай артист, директорэрэ он жэлдэ ажаллаһан. Россиин габьяата, Бурядай арадай артист.
Театрай архивһаа фото-зурагууд.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

КРЫМДЭ БУРЯАДАЙ АРТИСТНУУД ГАЙХУУЛБА

Наяхан Буряад Республикын соёлой министр Тимур Цыбиковтэй хамта зохёохы ажалтай уран бэлигтэн Крым ошоһон байна. Худалдаа наймаанай-экономическа, эрдэмэй-техническэ болон социально-соёлой оршондо Буряад орон болон Крымэй хоорондо харилсаа холбоогоо бэхжүүлхэ хараа зорилгонууд элирхэйлэгдээ. Буряад Республикын Толгойлогшо, Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын ба Крымэй Республикын Министрнүүдэй Сөвөдэй Түрүүлэгшэ Сергей Аксенов гэгшэд апрелиин 11-дэ Крымдэ тусхай хэлсээ баталба.

Харин апрелиин 10-да Евпаториине фа-шис эзэмдэгшэдхээ сүлөөлһөөр 70 жэлэй ойн хүндэлэлдэ Театральна талмай дээрэнэ Буряад ороной артистнууд уран бэлигээ дэлгээ. Тэдэнтэй хамта А. Александровой нэрэмжэтэ суута дуу, хатарай Улаан тугта академическэ ансамбль хабаадаба.

Республикымнай соёлой министр Тимур Цыбиков тэндэ амаршалгын үгэнүүдые хэлээд, «Буряадһаа ерэнэн артистнуудыемнай халуунаар угтажа байһандатнай баяртайбди. Крымэй Россиитай ниилэнэндэ бидэ баяртайбди, саашадаашье харилсаа холбоомнай бүри үргэдэхэ», - гэжэ тэмдэглээ.

Буряад ороноо түлөөлһэн Оперно театрай мэдээжэ солист Намхайн Мунхзул, «Лотос» театрай бэлигтэй хатаршан, балетмейстер, «Үнэнэймнай» урид соносоһон «Буряадай түрүү хүнүүд» гэхэн конкурсын лауреат Оюна Банзарон, буряад эстрадын «Одон», баһал «Буряадай түрүү хүнүүд» гэхэн конкурсын лауреат Елена Борохитова, режиссёр, тус концерт хүтэлэгшэ Доржо Найданов гэгшэдэй, «Забава» гэхэн арадай хүгжэм, хатарай мэргэжэлтэ театрай уран бэлиг үндэрөөр сэгнэгдэбэ.

Евпаториин зоной зүгһөө хотын гулваа Андрей Даниленко баяр баясхалан буряад артистнуудта хүргөө, найхан дуун, хатар бэлэгүүдээ зорюулһан республикымнай артистнуудые хани халуунаар амаршалаа.

Бэлигма ОРБОДОЕВА
Соёлой министрствын сайтаар хэблэлдэ бэлдэбэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: соёлой министр Т.Г. Цыбиков амаршална; бэлигтэй дуушан Елена Борохитова.

Ойн баяр

НАЙМАН ХҮҮГЭДТЭЭ НАЙХАН ҮРГҮҮЛЖЭ, НАЯ НАНАНДАА НАЛАЙХА ЖАРГАЛТАЙ...

БАЙГША оной апрелиин 19-дэ 80 наһанайнгаа нарата ойн баярые Мухар-Шэбэрэй аймагай Хүсөөтэ тоонтоой **Дулмажап Очировна ОЧИРОВА** тэмдэглэхээ байна. Хара баһаһаа хүдөөгэй ажал мэдэхэ байһан хадаа «Одон» колхоздоо амжалтатай хүдэлөө: 1959 онһоо 1984 он хүрэтэр хонишоной хүнгэн бэшэ ажалда оролдосотой ажаллаа. Дуулаха, хатарха дуратай Дулмажап Очировна уран найханай харалгада эдэбхитэй хабаадаһан байна. Уран гартай эжы, хүгшэн эжы буряад дэгэл, малгай, годон гутал (унты) аргагүй бэрхээр оёдог байгаа, мүнөөшье хэды үндэр наһатай болобошье, баһал оёһон зандаа һуудаг юм. Дүрбэн тэгшэ бэлигтэй Дулмажап эжы наһанайнгаа нүхэр Батомунко Базарович Базаровтай 8 хүүгэдые гарын ганзагада, хүлын

дүрөөдэ хүргөө, бултандань дээдэ нургуули олгоо. Хүүгэдэйн дунда бэлигтэй багшанар, ветврач, барилгашад, олзын хэрэг эрхилэгшэд бии. 13 аша зээнэртэй, 10 зээнэртэй баян хүгшэн эжы болохо Дулмажап Очировнае 80 наһанайн ойгоор хани халуунаар амаршалнабди, ута наһа, удаан жаргал хүсэнэбди, үрээлэй дээжэ хүргэнэбди:

Найман хүүгэдтээ найхан үргүүлжэ, Наян наһандаа налайха жаргалтай, Эдээнэй, үгын, унтариин зөөлөнииэ үзэжэ, Энхэ элүүр ажаһуухатнай болтогой!

Амаршалагшад: хүүгэдын, ашанар болон зээнэр.

*** SENATOR ***
РЕСТОРАН - КЛУБ

23 АПР 2014
19:00

БУЛАТ БАДМАЕВ

АВТОР ПЕСНИ «ГАНСААРДАЛГА»
«ДУЛААХАН ЗУНАЙ ҮДЭШЭ ДУУЛАЖА ЁУУНАЛ ГАНСААРАД ХАСАР ДЭЭГҮҮР МЭЛМЭРҮҮХЭЙ ХАЛЬТИРНАЛ ДАА ДУРАН СООГОО АЛИМШИ ЭЖЫМ, АЛИМШИ ДАА АБАМ? АСУУДАЛ, ГАНСАЛ АСУУДАЛ»

А ТАКЖЕ ЗАЖИГАТЕЛЬНЫЕ ВОСТОЧНЫЕ ТАНЦЫ, ИГРЫ, КОНКУРСЫ И МНОГОЕ ДРУГОЕ

БИЛЕТЫ В КАСАХ ФИЛАРМОНИИ:
21-32-24, 21-51-27, 8924-654-55-42
ПО ВХОДНЫМ БИЛЕТАМ СМАРТФОН

Арадай дуун
Песни народов мира

НА БУРЯТСКОМ, РУССКОМ, МОНГОЛЬСКОМ, НЕПАЛЬСКОМ, ТУРЕЦКОМ, КАЗАХСКОМ, ИНДИЙСКОМ, ХАКАССКОМ ЯЗЫКАХ

ГЕНЕРАЛЬНЫЙ СПОНСОР РЕКЛАМНОЕ АГЕНТСТВО

Ухибүүдые һонирхуулхын тула бэлиг шадабари хэрэгтэй. Гадна анхаралыень татахын тула айхабтар олон арга бэдэрхэ шухала. Эгээл тиимэһээ Буряадай гүрэнэй циркын клоунууд программаа ходо хубилгажа, мүлин һайжаруулжа байдаг.

Буряадта цирк байгуулагдаһаар 14 жэл боложо байна. Эды хугасаада Бата-Шулуун ДАНЖАЛОВ хэдэн үеын үхибүүдтэ нилээд мэдээжэ болонхой.

- Би өөрөө эсгэб. Хүбүүн басаган хоёрни ургажа ябана. Үхибүүдэймни үетэн намай үйлсэдэ хараад, энэ «Батоншог» гэжэ клоун ябана гээд, өөһэд хоорондоо шэбэнэлдэхыень үргэлжэ адаглажал байдагби. Үхибүүд намай таняа хадаа һайн лэ гээшэ, - гээд, Бата-Шулуун һанаһанаараа хубаалдана.

Буряадай Үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернадай 9-дэхи классай шаби ябаханаа, 1996 онһоо Бата-Шулуун Буряадай цирктэй холбоо байгуулһан. Тиихэдэ Буряад драмын театрай дэргэдэ мэдээжэ артист Майдари Жапхандаев цирк эрхилжэ байгаа. Монголһоо уригдаһан акробат Түмэрбаатар эдир хүбүүндэ клоуной эди шэди заажа үгэһэн.

- Театральна кружогто ябадаг нэмби. Цирк театрһаа юүгээрээ илгаатайб гээд мэдэхгүй байгааб, - гэжэ «Батоншог» дурсан һанана. - Зоригто Сардоновтой хамта янза бүриин номернууд табигдаа.

2009 онһоо циркдэ үшөө нэгэ шэнэ клоун бии болоһон. Үхибүүдэй дунда «Малыш» гэжэ ара нэрэтэй Николай ГАРМАЕВ Бата-Шулуунһаа бэээрээ хоёр дахин томо, хүжүүн. Хоёр клоунуудай боосолдохыень, трюгүүдые хэһыень үхибүүд ехээр һайшаан харадаг.

- Всезнайка, амар сайн, - гээд, нэгэ хүбүүн хажуугаарнь гараа хэн. Тэрэһнээ урид Шапитодо «Всезнайка болон Незнайка» гэжэ номер табиһан байгаабди, - гэжэ Николай Гармаев тэмдэглэнэ.

Үхибүүдтэ айхабтар дуратай залуу хүбүүн Буряадай гүрэнэй драмын театрай тайзанай хүшэһын саана үндыһэн. Театрай артист Елена Галсановна Дамбаева эжынь болодог. Багаһаа эжыгээ дахаад, артистын ажал һайнаар мэдэхэ болоһон. БРУК түгэсхэнэй удаа циркдэ клоунаар хүдэлжэ эхилээ. Коляскада һууһан томо хүбүү харуулһан шог ёгто номерой удаа «Малыш» гээд, багашуулай дунда мэдээжэ болоһон.

Апрелиин 17-до болон 18-да Ород драмын театрта 18.30 сагта эхилхэ Бүхэдэлхэйн циркын үдэртэ зорюулагдаһан хэмжээ ябуулгада Малыш болон Батоншогтой уулзажа хүхижэ арга үхибүүдтэ болон гэртэхиндэнь үгтэнэ.

Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.

АПРЕЛИИН 18 - БҮХЭДЭЛХЭЙН ЦИРКЫН ҮДЭР

БАГАШУУЛ ТАНЯАЛ ҺАА, АМЖАЛТА ГЭЭШЭ

Ойн баяр

«УЛААЛЗАЙ» АНСАМБЛИИН УРАН БЭЛИГТЭН УРМАШУУЛБА

Эрхүү хотын ба можын уран һайханай эрхим бүлгэмүүдэй нэгэн болохо залуушуулай дуу хатарай «Улаалзай» ансамбль энэ жэлдэ анхан байгуулагдаһаар 10 жэлэйнгээ ойн баяр һаяхан тэмдэглэбэ. Эндэ бэлигтэй дуушан Елена Борохитова ансамбльтай хамта Бэрхээр «Еохорнуудай баглаа» гүйсэдхөө.

Энэ ансамбль үнгэрһэн жэлэй июль һарын эсэстэ Ага нютаг түрүүшынхией ошожо, концерт-наадаһаа бэлэглэһэн байна. Тус ансамблиин уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ, Буряад Республикын болон Монголой соёлой габыяата хүдэлмэрилэгшэ гэһэн нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэһэн Баира Цыдыповна Аюрова Табтаанай нютагһаа гарбалтай. Тус ансамбльда хабаададаг хатаршадые нэрлэбэл, Агын аймагай Базар Анудариев, Бальжима Дариева, Дарима Гончикова, Ирина Дамдинова, Надежда Юмова, Билигма Аюшиева, Могойтын аймагай Баира Базарова, Буянто Батомункуев гэгшэд үндэһэн соёлдоо эльгэлһэн залуушуул юм. Тэдэнэр Агын, Түнхэнэй, Шэнэхэнэй, Алайрай, Зүлхэ мүрэнэй адагта ажаһуудаг (Качугай) ба сонгоол буряадуудай ёохор наада хатаржа, су-гларагшадые хужарлуулаа.

Ансамблиин гол дуушан Болот Цындымеев нютагайхидтаа мүнөө үеын дуунуудые бэлэглээ. Тэрэ буряад, ород, итальян, испан, англи хэлэнүүд дээрэ дуунуудые гүйсэдхэдэг юм. Тэрэнэй эгэшэ Байгалай гүрэнэй университетэй 5-дахи курсын оюутан, ансамблиин ажалда эдэбхитэй хабаадалсадаг Баира Цындымеева тэрэ зун иигэжэ хөөрөбэ: «Манай ансамбль 2014 ондо 10 жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэхээ байна. Энэ һайндэртэ зорюулжа, ехэ концерт-наада бэлдэжэ байнабди. Мүнөө 70 хүн ансамблиин бүридэлдэ ородог, олонхинь Агын хүбүүд, басагад. Тэдэнэр Эрхүүгэй ба Байгалай гүрэнэй университетүүдэй ою-

утад юм. Уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ Б.Аюрова сүлөө забдагүй ажаллажа байна. Үшөө Эрхүүгэй соёлой колледждо буряад хэлэнэй хэшээлнүүдые үнгэргэдэг. Буряадайнгаа ёһо заншал, соёл, хэлэн гээшые мартажа огто болохогүй, буряадаараа һайнаар хөөрөлдэжэ байгты, буряад һайхан хубсаһаа үмдэгты гэжэ мэтэ захяа заабарияа маанадта дамжуулжал байдаг. Тэрэнэй тон түрүүн анхаржа байһан хэрэг гэхэдэ, үндэһэн соёлоо дэмжэхэ, хүжөөхэ, дэлгэрүүлжэ ажал болоно».

Тэрэ жэлдэ «Улаалзай» ансамбль Франци ошожо, фестивалда хабаадажа ерээ. Энэ ансамблиин шагнал хайрануудыень тоолоодо, «Ердын наадан – 2005» регион хоорондын этнокультурын, Бүгэдэ Буряадай уласхоорондын «Алтаргана» нааданай, «Престиж - 2012» гэһэн залуу балетмейстернүүдэй, Кипр гүрэндэ фольклорой хатарай ба хубсаһанай, Македонидо г.м. олон фестивалнуудта амжалтануудые туйлаһан юм. Литва гүрэндэ эмхидхэгдэһэн Россиин үдэртэ хабаадажа, һайшаал

магтаалда хүртөө бэлэй. А.Вампиловай нэрэмжэтэ эдир харагшадтай театртэй «Легенды седого Байкала», тиихэдэ «Эрын гурбан наадан» гэһэн найруулгануудые суг табижа, зохёохы ажалайнгаа шэнэ шатада гараһан ансамбль юм. Б.Аюрова Эрхүү можын Губернаторай шанда хүртөө, буряад хубсаһанай тусхай программануудые зохёожо дэмжэгдээ.

Жалсан ЛУБСАНДАШИЕВ.
Авторай фото.

Ага нютаг.

«Дайнай үеын үхибүүд хөөрэнэ» гэнэн конкурсно

ДАЙННАА ТҮРҮҮХЭН ТҮРЭНЭН ҮХИБҮҮДЭЙ ХУБИ ЗАЯАН

Тэжээхэ эсэгшьегүй, зөөриез доло хамуулжа абтанхай, астмаар үбшэлһэн эхын хүзүүн дээрэ гурбан багашуул үлэжэ, түрэлхидэйнгөө дунда амиды мэндэ ябатарнай, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн эхилбэ. Хүдөөгэй бүхы ажал эхэнэрнүүдэй, үндэр наһатай шуулай ба үхибүүдэй дала мүрэдэ унашаба. Манай эхэ Димид Гомбоевнае түрэхэ хонидые адуулха гэжэ ябуулба. Эгэшэ Роза Куллунай бригадада зорижо ошоо хэн.

Тиыхэдэ бидэнэр хониндо хүдэлхээе гурбуулан ошоожо, зургаадахия гэшхэжэ ябааша би, эхын гол хамһалсагша болоо бэлэйб. Дайнай үедэ зуу гаран түрэхэ хонинһоо түлнүүдые тодожо абаад, тэнжээхэ ёһотой, гадна тэдэнэй байра сэбэрлэхэ, эдээлүүлхэ ажал. Зунай сагта тэдэнээ амярлажа манаха, хониндойнгоо һу наажа ба ноһыень гараар хайшалаад, гүрэндэ тушааха ёһотойбди. Тэрээнһээ гадна фронтдо дулаан самса, бээлэй, оймһо ноһоор нэхэжэ бэлэг болгон эльгээдэг бэлэйбди. Эхэтэйгээ хамта ажалаа хээд, гэртээ ороходошни, харанхы болошоод байха. Нюдэнэй хордомо амиагаар амилһан гэртээ оромсоороо, Эхэ орондоо орохо баатай бологшо хэн.

Тэрэ сагта керосин, өөхөн дэн гэхэ мэтэ гэрэл үгэхэ юумэн үгы бэлэй. Гансал зомгооһо хуулажа, тэрэнээ носоогоод, гэрэл гаргаха баатай бологшо хэмди. Тэрэ муушаг гэрэлдэ үхибүүдэй хурса нюдэд хэрэгтэй болодогынь мэдээжэ ааб даа. Үхибүүн бүхэн түргэн ба ойлгосотойгоор ажалда һурадаг гэжэ тоолодогби, илангаяа дайнай үеын хүүгэд. Тиыхэдэ оймһо, долёобортой бээлэй нэхэлгэн хадаа минии үүргэдэ, бүхы дайнай дүрбэн жэл соо байһан юм. Түрүүшээр хэдэн бээлэй багадуулаад, ударжа, дахяад нэхэхэ болооб.

Дайнай ара талада үхибүүдэй бүтээһэн ажал ехэшье, хүндэшье, аюултайшье байгаа гэжэ тоологшоб. Тамир тэнхээгээ алдаагүй наа, үхибүүд хүдэлжэл байха. Тэрэ сагта хонидоо манахадамни, эхэ дүүхэйемни намтай хамта юундэшьеб даа эльгээдэг байгаа хэн. Хонидой тогтожо бэлшээгүй наань, урдань орохо гэшэнэ зургаадахия гэшхэлһэн үхибүүндэ ядамгай бэлэй. Дайнай үедэ шоно элбэг, ябууд дунда хониешни хаха татаха. Дүүхэй Санжидна хожомдоод хашхарха, орхёод гүйбэл, төөрихэ гэжэ яарахаш. Энэ намда хүшэр ушарые огто мартаха аргамгүй байдаг.

Эхын нэгэтэ үглөө астмань ехэдээд, оронһоо бодохо аргагүй болошоходонь, би хонидоо манахаяа гарабам.

Зохидоор манажа ерээд, гэртээ ойрохон болоходонь, хоёр хүршэ заимкандуудай дундахи уһанай һубагай хайр дээрэ бээе барингүй наадабаб. Тэрэ үедэ шоно нэгэ хониешни хаха татаад, хахадыень эдээд ябашан байба. Нэгэ хэды сагай үнгэрхэдэ, адуушан Иван Прокопьевич манай заимкада орожо, энээхэн баруун тээ хахад хонин эхэтэнэ гэбэ. Тиигэжэ бидэнэр ганса хонитой байһан аад, шонодо эдьюлһэн хониной түлөө үгэнэн бэлэйбди.

Манай Дэрэн нютагай Баргажанай аймагта гэр бүлэ 52 кг мяха, 5,6 кг шара тоһо, 50 үндэгэ тушааха уялгада жэлэй эхээр гар табидог байгаабди. Ганса үнээтэй бүлэдэ яһала хүндэ уялга гээшэ. Мүнөө ондо нютагай дайнай ара талын ба дайнһаа түрүүхэнэ түрэнэн уладаар хөөрэлдэхэдэмни, 50 кг мяхан, 5 кг тоһон, 50 үндэгэн байһан байдаг. Холын аймагуудай ноёд өөрын хуулитай байгаа хаш. Дайнай үедэ холын аймагуудай ба колхозой ноёдһоо жаргалантай улад үгы байгаа гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Бидэнэр ехээр үлдэхэдөө, тугал шэнги үнээгээ хүхэжэ байһаар, эхэдэ баригдажа, ехэ гэгшын ойлгосын үгэнүүдые эхэтэ дуулаа хэмди. Тэрэ үнээний амтатай һүн наһатай болотор огто мартагданагүй даа.

1943 оной зунай сагта Радна нагасында, Кучигерэй аршаанай баруун тээ, хадын хормойдо нажаржаанай байрада хурьгадые манахаяа ошобоб. Минии бодоод үзэхэдэ, эхэмни нэгэ амаяа үсөөрүүлжэ, гадна хургуулида орохын урда һайнаар хоолложо, тэнхэемни эльгээгээ ха. Үглөөгүүр гурбан сагта бодхоогоод, хурьгадыемни тоолоод гаргагша хэн. Ямаршье һүрэг малда дахуулша амитан олдодог гэшэ. Тэрэ дахуулша хурьган түрүүн гараад хада өөдэ шанга гэшхэхэ. Би һүүлшын хурьгадһаа хожомдонгүй, үглөөнэй үдхэн манан соогуур шуумайхаб. Хурьгадһаа хожомдобол, төөрихэдөө болохоб гэжэ айхаш, наранай гаратар ходо хашхаржа ябахаш, ухаандаа шоно, баабгайе айлгажа, түмэрэй абяа гаргахаш. Наранай гарахада, хаана байгаашаа ойлгожо, дахуулша хурьганһаа засаг намда орогшо хэн. Тэрэ зундаа һайнаар эдээлжэ, яһала тамиртай болооб, талаан болоходоо, нэгэшье хурьга шоно, баабгайда алдаагүй гэжэ ехэ баяртай гэртээ ошобоб.

1943 оной сентябриин нэгэнһээ Кучигерэй долоон класстай хургуулида гэртэнээ ябажа һурабаб. Хургуулимнай Ягдаг һууринай баруун хахада, манай заимкаһаа зурган модоной зайда, гадна хоёр дахин Улгана мүрэниие оймохо бологшо хэмди. Хо-

жомын ябаган дугы баринхай байгша (1970 он), мүнөө тэндэ БАМ-ай баринһан түмэр тулгатай дугы байдаг. Гансал тулга доогуурнь модон торонхой, дээрэнэ үшөө модон торобол, дугы абаашагдахадда болохо гэжэ яарагшаб. Нама, Гарасунай ба Тазын зон ойможо болохо.

Дайнай үеын 43 он гайтай жэл болоо, үбһэ хоол ханигүй багаар бэлдэгдэжэ, адуу мал үхэжэ эхилээ, хүнэйшье дундаһаа туража үхэнэн ушарнууд бии болобо. 1944 оной хабарай үедэ хургуулидаа ошохоёо болёод, манай отарын хонишодоор хэлсэжэ, түрэхэ хонидой хашаагай бахана дээрэ һуугаад, тулыень тодожо абаад, дааруулангүй хурьгадай байрада оруулагша хэм. Тамиртайшаг хонин хурьгатайгаа дахалдан орогшо хэн, хахадын хурьгаяа голодог байгаа, тэдэниие хонишодтонь заажа үгэхэш. Түлбэринь юун бэ гэхэдэ, хурьгалһан хонидойнгоо нэгэ хүхые шобторхо эрхэтэй бологшо байгааб, түлдэнэ нүгөө хүхыень үлээгшэ бэлэйб. Тиигэжэ 100-150 грамм уураг наажа суглуулаад, худхаха һүнэй үгы дээрэнһээ, тэрэнээ носоогдоһон пезшэн соо болгоод эдигшэ хэм.

Батыева Нансал гэжэ ахалагша хонишон баһал сүлөөгүй, тэдэндэ ороходомни, яһатай талха бусалган шэрэм болтирогын дээрээд, тойрод тоһон болонхой, тэрэниень нэгэ захаһаань долёодог байгааб. Эдэнэй хүсөөр тэрэ хабартаа туража үхэнгүй гарааб гэжэ тухайлагшаб.

Май нарын хуушаар нэгэдэхи класса дүүргэнһээр, хуһанай мүшэр хухалжа хамуур болгоод, һүүдэртэ үлгэдэг байгаабди. Тиыхэдэ эдихэ юумэн хомор, үлэн үхибүүдэй эдээ хоолоо бэдэрхэ арга башан олон гэшэ ааб даа. Бага Улгана гэжэ горхондо шара хадарин харагдаха, тэдэниие хэрээгээр харбаад баридог болобди. Хайшан гээд энги дээрэнһээ горхон соохи үхибүүдһээ хүрдэнхэй хадаринуудые хоёр болоторнь тудаж харбадаг байгаабди, тэрэнэ гайхалтай. Арбаад хахад хадаринуудаараа загананай шүлэ шанажэ эдидэг болобди. Эндэ хэрээгээр харбалганда Митапов Гарма нүхэрнай шадамар бэлэй.

Эхэмни ухамайгаар хоол элбэгтэй гэгэрта намда ажал олодог хэн. Хусын отарые даагша Аргаарһанай Дондобтон манай нагасатан болон. Нагаса бэригэн Дарисо үбшлөөд нүгшэб. Басаганинь таряанай бригадада хүдэлжэ байһанаа, эсэгэдээ бусаба, тиигэдэ гансал хони хайшалжа үзөөгүй байжа, ядалдаа хаш. Би тэндэ гол хайшалагшан боложо ошобоб. Эдээ хоол элбэг, хуса уяатай бэлэн байха, минии уялга гансал хай-

Д.С. Аюшиев.

шалха. Тиигэжэ дайн соогуур ба 1950 он болотор хусануудые хайшалдаг мэргэжэлтэн болобоб. Хусанууд номгон, дээрэнэ хэбтээд ябахад зөөлэн, дэншээгүй бэлэй. Нэгэтэ нагасадаа баригдаад, эсэгынгээ хойноһоо ябаха гэжэ байнаш гэхэдэнэ, ехэ айжа, дахяад унахаяа болёо хэм.

Хэды дахин Тазыһаа, зунай ааяма халуунда, хонидые зуу гаран модоной зайда байдаг Могойтын заготконтордо тушаахаяа туулсадаг байгааб. Эгэн түрүүн зургаатай байхадаа туулсадага мартадаггүйб.

Һэргэлэн унтадаг зантайшье наа, һүниин хоёр сагта ехэ хүшээрөөр бодхоодогын мартадаггүйб. Үдэрэй халуунда хонидой хахад гансааран үлэдэг байгааб, нүгөөдүүл үдын халуунда унтадаг гү, али зайжа арилдаг байгааһын мэдэхэ аргагүй. Хонидые туугаашадта ба Түрхын модо отолгондо ноёд дурагүй зороо ябуулдаг зантай байгаа. Энэ түрүүшын туулганда багаар унтаад, ехэшүүлһээ муу хандалгатай байгаад, олон юрэ бусын ажалье туршаһан байжа, амиды гэртээ хүрэхэб. Найма наһаяа гэшхэлһэн үхибүүндэ «олон юрэ бусын ажал туршааб» гэхэдэ, үнэншэхөөр бэшэ байжа болохо, тиигэбэшье дайнай үедэ, «арадай дайсанай үридэ» ушардаг байгааһын лабтай.

Энэ бага балшар наһан тухай бодоходо гү, али бэшэхэдэ, ухаан сэдхэлшни гашуудалаар хуцагдахань аргагүй. Энэниие бэшээгүй байбал, өөһэдтөө ба дайнай үеын үхибүүдтэ урбагша бологдохо болоно. Ород зондо хошоо имэ үгэ байдаг: гашуудалтай үнэн нялуун зөөлэн худалһаа дээрэ.

Дайнай үеын үхибүүдэй нэгэн Д.С. АЮШИЕВ.

"ҮНГЭТЭ ГЭДЭГ ЮРТЭМСЫН ҮРИНЬ ГЭЭШЭБ ДАА ЮРЫН"

Михаил БАТОИН

1

Үетэн нүхэдни ябашоо,
Үгылнэб тэдэнээ гансааран.
Хайшаа тэдэмни ярашоод,
Харагдахаяа болёоб – гасалнаб.
Гомдоодшье тандаа яахабиб,
Гэрэлтэй мүшэд руу шэртэнэб...

2

Үгэ андалдаха үетэмни
Үсөөржэл байна, халаг даа.
Өөртөө иигэжэ гомдоходомни,
Өөрһөөм бэшэ хэн гэмтэйб даа.
Үгээ ойлголсохонь бэрхэтэйл,
Үсөөхэн үлэшэһэн тэдэнтэй...

3

Аляһандал аймхай амитан
Айл соомнай бии байна.
Һаршагад гэнэнһээ һалганан,
Һүүдэр мэтэ зугадана.
Ай даа, ай даа, яахаб даа,
Амитадай абари тиимэл даа.

4

Хүн хадаал хүндэтэй,
Хүндэлэндэ хүлөө шэхэжэ,
Эндэш, тэндэш хүхюутэй,
Эльгэ дүүрэн энеэжэ
Түбиин тэнюүндэ ябуужам,
Тэнгэридэ хожом яаруужам.

5

Ажал, зугаа, наадан,
Алад намай гарахалгүй.
Аажам тэнюун байдал
Алгасан намай ошохолгүй.
Үнгэтэ гэдэг юртэмсын
Үринь гээшэб даа юрын.

6

Зондоо тунһатай яабал,
Золын юм даа намда
Хохиһоо тэдэнэй зайсабал,
Хобдогто диилдээгүйнь элитэ.
Энээндэ сэдхэлни баясадаг,
Эжэлүүдгүйхэн урмашадаг.

7

Ганса нарһа харахадаа,
Гажардаг даа сэдхэлни.
Тойроод тэрэнии гарахадаа,
Төөришнэл даа ухаамни.
Үйлынгээ ямар үридэ
Үрэхюулээб тэрэ эндэ...
Үнгэтэ гэнэн юртэмсэһээ
Үнгэрэн ошоол даа тэдэ.

8

Үдэр бүриин һанаанда
Үрэхюулжэ ябаха заяанда
Үршөөгдэнэн юм гү ухаатан,
Үнгэтын эдэ зоболонтон.
Нирваанда хэзээ хүрэгдэхэб,
Намда энээни хэн хэлэхэб?

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.40, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.55 «ДО СУДА» (16+)
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.25 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.35 Т/С «ДЕЛО ВРАЧЕЙ»
16.30, 19.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.25 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)

18.40 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ. (16+)
20.30 Т/С «ЧУЖОЙ РАЙОН»
22.25 Т/С «БРАТАНЫ»
23.30 Т/С «ИНСПЕКТОР КУПЕР»
01.30 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
02.30 Т/С «ХВОСТ»
03.30 ФУТБОЛ. «РЕАЛ МАДРИД» (ИСПАНИЯ) - «БАВАРИЯ» ЛИГА ЧЕМПИОНОВ УЕФА. ПОЛУФИНАЛ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
05.40 ЛИГА ЧЕМПИОНОВ УЕФА. ОБЗОР
06.10 «ДИКИЙ МИР» (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА ПЯТОМ» (6+)
10.30, 16.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30 Х/Ф «ОСОБЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ОХОТЫ В ЗИМНИЙ ПЕРИОД»
13.30 Х/Ф «СЫЩИК»
17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
17.50 Х/Ф «ВА-БАНК»
20.00, 20.30, 21.00, 04.35, 05.05, 05.40, 06.15 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»

21.30, 22.15, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД»
01.00 Х/Ф «ВА-БАНК-2»
02.50 Х/Ф «ПЕРЕХВАТ»
06.00 М/Ф
08.10 «УДАЧНЫЙ ВЫБОР». (16+)
08.30, 19.00, 03.55 УЛЕТНОЕ ВИДЕО. (16+)
09.00, 15.30, 18.30, 20.45 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ». (16+)
09.30, 02.10 Х/Ф «САВОЙ»
11.15 «АНЕКДОТЫ-2». (16+)
12.00 Т/С «СОЛДАТЫ-8»

13.00 Т/С «СОЛДАТЫ-9»
15.00 «ФАНАТЫ». (16+)
16.30, 17.00, 17.30 «ВНЕ ЗАКОНА». (16+)
18.00 «НА ГРАНИ!» (16+)
19.45 БУДУЩЕЕ. (16+)
22.00 «КВН. ИГРАЮТ ВСЕ». (16+)
23.00 Т/С «ГРИММ»
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ». (16+)
01.30 Т/С «ИСТОЧНИК НАСЛАЖДЕНИЙ»
05.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН!»

Четверг, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
13.50 «ДЕЛО ВАШЕ...» (16+)
14.25 «ИСТИНА ГДЕ-ТО РЯДОМ». (16+)
15.00 «ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.25 Д/С «ОСТРОВ КРЫМ»
16.15, 04.25 «В НАШЕ ВРЕМЯ». (12+)
17.10 «ОНИ И МЫ». (16+)
18.00 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ». (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.45 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ». (16+)
22.00 ВРЕМЯ
22.30 Т/С «МОТЫЛЬКИ»
00.30 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ». (16+)
01.00 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
01.10 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ» (16+)
02.05 Х/Ф «РАЗВОД»

14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ». (12+)
16.00 Т/С «ДЖАМАЙКА»
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ»
18.30 Т/С «ЛИЧНОЕ ДЕЛО»
19.30 «ПРЯМОЙ ЭФИР». (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «СКЛИФОСОВСКИЙ-3»
00.50 «ЖИВОЙ ЗВУК»

ТНТ

07.00, 08.00 «ТЭЦ-3» (6+). ПОГОДА
07.30, 08.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. (16+)
08.55 «ДОМ-2. ЛИТЕ». «ИНСТРУКЦИЯ» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ»
11.30 Х/Ф «ОЧЕНЬ ОПАСНАЯ ШТУЧКА»
13.30, 14.30 Т/С «УНИВЕР»
14.00 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ (16+)
14.15 «АФИША» (16+)
15.00, 20.00 Т/С «ФИЗРУК» (16+)
15.30 РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ(16+)
19.00 УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ (16+). ПОГОДА
19.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ»
19.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+)
21.00 Х/Ф «ЕСЛИ СВЕКРОВЬ - МОНСТР»
23.00, 00.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+). ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «ПАРК КУЛЬТУРЫ И ОТДЫХА»

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+)

07.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.30 «ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+). ЗУРХАЙ
09.00 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
10.30, 21.00 Т/С «ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ»
11.05 Т/С «БЫВШАЯ»
12.05 Т/С «ПРИЗРАК ЭЛЕНА»
13.05 Х/Ф «СПАСИТЕ НАШИ ДУШИ»
14.30 Д/Ф «КУМИРЫ: ОЛЕГ МИТЯЕВ»
15.35 Х/Ф «МЕРСЕДЕС УХОДИТ ОТ ПОГОНИ»
17.05 Д/Ф «ГЕРОИ УХОДЯЩЕГО ВРЕМЕНИ: ЕФИМ ШИФРИН»
18.05 «ПРОЕКТ «ПОДИУМ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С «СКЛИФОСОВСКИЙ 2»
22.00 Т/С «ВЕРОНИКА МАРС»
23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
01.00 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+). ЗУРХАЙ
01.30 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
06.00 М/С «МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ»
06.25 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
06.50 М/С «ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО»
07.00 М/С «ПАКМАН В МИРЕ ПРИВИДЕНИЙ»
07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
08.00 СКЕТЧКОМ «ОСТОРОЖНО: ДЕТИ!» (16+)

09.00, 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.30 Т/С «СВЕТОФОР»
11.00, 23.30 «6 КАДРОВ»
11.10 Х/Ф «МИССИЯ НЕВЫПОЛНИМА - 3»
14.00 Х/Ф «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
16.00, 18.30, 19.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
20.00 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
21.00 Х/Ф «МИССИЯ НЕВЫПОЛНИМА - 4»
00.30 «НЕФОРМАТ» (16+)
01.30 Х/Ф «ДЕРЗКИЕ ДЕВЧОНКИ»
03.20 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.35 «СПАСАТЕЛИ» (16+)
10.05 «МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ» (16+)
10.40, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.55 «ДО СУДА» (16+)
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.25 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
15.35 Т/С «ДЕЛО ВРАЧЕЙ»
16.30, 19.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.25 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
18.40 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ. (16+)
20.30 Т/С «ЧУЖОЙ РАЙОН»
22.25 Т/С «БРАТАНЫ»
23.20, 00.35 Т/С «ИНСПЕКТОР КУПЕР»
00.15 «СЕГОДНЯ. ИТОГИ»
01.30 Т/С «ЕЩЕ НЕ ВЕЧЕР»
03.20, 06.30 Т/С «ХВОСТ»
03.50 ФУТБОЛ. «БЕНФИКА» (ПОРТУГАЛИЯ) - «ЮВЕНТУС» ЛИГА ЕВРО-

ПЫ УЕФА. ПОЛУФИНАЛ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
06.00 ЛИГА ЕВРОПЫ УЕФА. ОБЗОР

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 СЕЙЧАС
07.10 «УТРО НА ПЯТОМ» (6+)
10.30, 16.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30 Х/Ф «СЕРЖАНТ МИЛИЦИИ»
17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
17.50 Х/Ф «ВА-БАНК-2»
20.00, 20.30, 21.00, 03.20, 03.50, 04.25, 04.55, 05.25, 05.55, 06.30 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
21.30, 22.15, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД»
01.00 Х/Ф «СЕКС-МИССИЯ, ИЛИ НОВЫЕ АМАЗОНКИ»

ДТВ

06.00 М/Ф
08.10 «УДАЧНЫЙ ВЫБОР». (16+)
08.30, 19.00, 03.50 УЛЕТНОЕ ВИДЕО. (16+)
09.00, 15.30, 18.30, 20.45 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ». (16+)
09.30, 02.10 Х/Ф «БАРМЕН ИЗ «ЗОЛОТОГО ЯКОРЯ»
11.10 «АНЕКДОТЫ-2». (16+)
12.00 Т/С «СОЛДАТЫ-9»
15.00 «ФАНАТЫ». (16+)
16.30, 17.00, 17.30 «ВНЕ ЗАКОНА». (16+)
18.00 «НА ГРАНИ!» (16+)
19.45 ДОРОГА. (16+)
22.00 «КВН. ИГРАЮТ ВСЕ». (16+)
23.00 Т/С «ГРИММ»
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ». (16+)
01.30 Т/С «ИСТОЧНИК НАСЛАЖДЕНИЙ»
05.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН!»

Пятница, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
13.50 «ДЕЛО ВАШЕ...» (16+)
14.25 «ИСТИНА ГДЕ-ТО РЯДОМ». (16+)
15.00 «ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.25 Д/С «ОСТРОВ КРЫМ»
16.15 «В НАШЕ ВРЕМЯ». (12+)
17.10 «ОНИ И МЫ». (16+)
18.00 «ЖДИ МЕНЯ»
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.45 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
20.50 «ПОЛЕ ЧУДЕС»
22.00 ВРЕМЯ
22.20 «СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ» (16+)
23.50 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ». (16+)
00.45 Х/Ф «ЧУМОВАЯ ПЯТНИЦА»
02.30 «ГОЛОС. ДЕТИ». ФИНАЛ
04.45 Х/Ф «СКОРОСТЬ-2»

12.50, 15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
14.00 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ». (12+)
16.00 Т/С «ДЖАМАЙКА»
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ»
18.30 Т/С «ЛИЧНОЕ ДЕЛО»
19.30 «ПРЯМОЙ ЭФИР». (12+)
22.00 «ПОЕДИНОК». ПРОГРАММА ВЛАДИМИРА СОЛОВЬЕВА. (12+)
23.30 Х/Ф «ГЕОГРАФ ГЛОБУС ПРОПИЛ»
02.05 Х/Ф «СЧАСТЬЕ МОЕ»

ТНТ

07.00, 08.00 «ТЭЦ-3» (6+). ПОГОДА
07.30, 08.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. (16+)
08.55 «ДОМ-2. ЛИТЕ». «ИНСТРУКЦИЯ» (16+)
10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ»
11.30 Х/Ф «ЕСЛИ СВЕКРОВЬ - МОНСТР»
13.30, 15.30 Т/С «УНИВЕР»
14.00 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ (16+)
14.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ»
14.30 Т/С «ФИЗРУК» (16+)
19.00 УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ (16+). ПОГОДА
19.15 «ДО И ПОСЛЕ»
19.30, 23.00 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+)
20.00 COMEDI WOMAN. (16+)
21.00 КОМЕДИ КЛАБ (16+)
22.00 КОМЕДИ БАТТЛ. (18+)
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+). ПОГОДА
01.00 «НЕ СПАТЬ»
02.00 Х/Ф «КОШМАР НА УЛИЦЕ ВЯЗОВ-4»: «ХРАНИТЕЛЬ СНА»

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 00.30, 02.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
09.00 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
10.30 Т/С «ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ»
11.05 Т/С «БЫВШАЯ»
12.00 Т/С «ПРИЗРАК ЭЛЕНА»
13.05 Д/Ф «КЛЮЧИ ОТ НЕБА»
14.20 «СМЕШНЫЕ ЛЮДИ»
15.05 Х/Ф «МЕЖ ВЫСОКИХ ХЛЕБОВ»
16.35 «ВЕЛИКИЕ АВАНТЮРИСТЫ РОССИИ. КОРОЛЬ ЧЕРВОННЫХ ВАЛЕТОВ» (16+)
17.30 «ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА» (16+). ЗУРХАЙ
18.05 «ПРОЕКТ «ПОДИУМ» (16+). ЗУРХАЙ
19.00 «ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
20.05 Х/Ф «ДОРОГОЙ ДЖОН»
22.00 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+)
22.30 Х/Ф «УБЕЖИЩЕ»
01.00 Д/Ф «ТАЙНЫ ВЕКА: ЧЕХОВ. НЕОПУБЛИКОВАННАЯ ЖИЗНЬ»
02.30 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
06.00 М/С «МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ»
06.25 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»

06.50 М/С «ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО»
07.00 М/С «ПАКМАН В МИРЕ ПРИВИДЕНИЙ»
07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
08.00 СКЕТЧКОМ «ОСТОРОЖНО: ДЕТИ!» (16+)
09.00, 13.30, 18.30 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.30 Т/С «СВЕТОФОР»
11.00 Х/Ф «МИССИЯ НЕВЫПОЛНИМА - 4»
14.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
21.00 «ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». МУЖХИТЕРЫ!» (16+)
23.00 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
23.35 «ЛЕНИНГРАДСКИЙ STAND UP КЛУБ» (18+)
00.35 «НЕФОРМАТ» (16+)
01.35 Х/Ф «ПРЕКРАСНЫЕ СОЗДАНИЯ»
03.55 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

02.50 Д/С «ДЕЛО ТЕМНОЕ»
03.50 Т/С «ЕЩЕ НЕ ВЕЧЕР»
05.40 Т/С «ХВОСТ»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 СЕЙЧАС
07.10 «МОМЕНТ ИСТИНЫ». (16+)
08.00 «УТРО НА ПЯТОМ» (6+)
10.35 «ДЕНЬ АНГЕЛА». (0+)
11.30, 12.55, 13.30, 14.40, 16.05, 17.00, 17.55, 03.35, 04.40, 05.45, 06.50, 07.55 Т/С «ПРОФЕССИЯ - СЛЕДОВАТЕЛЬ»
19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
20.00 «ПРАВДА ЖИЗНИ». СПЕЦРЕПОРТАЖ. (16+)
20.35, 21.15, 21.50, 22.30, 23.10, 23.55, 00.30, 01.10, 01.55, 02.45 Т/С «СЛЕД»

ДТВ

06.00 М/Ф
08.10 «УДАЧНЫЙ ВЫБОР». (16+)
08.30, 19.00, 04.30 УЛЕТНОЕ ВИДЕО. (16+)
09.00, 15.30, 18.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ». (16+)
09.30, 02.35 Х/Ф «ПУТЬ ДОМОЙ»
11.30 «АНЕКДОТЫ-2». (16+)
12.00 Т/С «СОЛДАТЫ-9»
15.00 «ФАНАТЫ». (16+)
16.30, 17.00, 17.30 «ВНЕ ЗАКОНА». (16+)
18.00 «НА ГРАНИ!» (16+)
19.45 НА ГРАНИ. (16+)
20.45 BADCOMEDIAN. (16+)
20.50 Х/Ф «СЛУЧАЙНЫЙ ДОСТУП»
00.30 КИБЕРДЕВОЧКИ. (18+)
01.00 «УДАЧНАЯ НОЧЬ». (16+)
01.30 Т/С «НАСЛАЖДЕНИЕ»
05.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН!»

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
09.55 «МУСУЛЬМАНЕ»
10.10 Д/Ф «РОЗА С ШИПАМИ ДЛЯ МИРЕЙ. РУССКАЯ ФРАНЦУЖЕНКА»
11.05 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.10, 20.40 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ

Суббота, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «ЕСЛИ МОЖЕШЬ, ПРОСТИ...»
09.00 ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»
10.00 «УМНИЦЫ И УМНИКИ» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.10 Х/Ф «В КВАДРАТЕ 45»
07.35 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
08.05 «диАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ

09.10, 12.10, 15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
09.50 «ПЛАНЕТА СОБАК»
10.25 СУББОТНИК
11.05 Д/Ф «КУРШСКАЯ КОСА». «АЗЕР-БАЙДЖАН»

ТНТ

07.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+)
07.55 Х/Ф «ТОЛЬКО В МЮЗИК-ХОЛЛЕ»
09.00 «МУНГЭН СЭРГЭ». ПОГОДА
09.20 УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ ПОГОДА (16+)

23.50 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
00.50 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
01.50 Х/Ф «КОШМАР НА УЛИЦЕ ВЯЗОВ-5. ДИТЯ СНОВ»

ТИВИКОМ

06.00, 10.00 «ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 09.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
07.30 «ФАЗЕНДА» (16+)

07.55 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ»
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 М/С «РУСАЛОЧКА»
10.00 М/С «АЛИСА ЗНАЕТ, ЧТО ДЕЛАТЬ!»
10.35 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ»

НТВ

06.35 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
08.25 СМОТР. (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ». (0+)

22.45 Х/Ф «ДЕНЬ ОТЧАЯНИЯ»
00.50 Х/Ф «ДВОЕ»
02.35 «АВИАТОРЫ» (12+)
03.05 Д/С «ДЕЛО ТЕМНОЕ»
04.05 Т/С «ЕЩЕ НЕ ВЕЧЕР»
06.00 Т/С «ХВОСТ»

5 КАНАЛ

09.00 М/Ф «(0+)»
10.35 «ДЕНЬ АНГЕЛА». (0+)
11.00, 19.30 СЕЙЧАС
11.10, 11.55, 12.35, 13.20, 14.00, 14.50, 15.30, 16.15, 17.00, 17.50, 18.40 Т/С «СЛЕД»

ДТВ

06.00 МЕЖПРОГРАММКА. (16+)
06.05 Х/Ф «ВПЕРВЫЕ ЗАМУЖЕМ»
08.10 «УДАЧНЫЙ ВЫБОР». (16+)
08.30 М/Ф
09.00 Т/С «ВИОЛА ТАРАКАНОВА. В МИРЕ ПРЕСТУПНЫХ СТРАСТЕЙ»

Воскресенье, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.45, 07.10 Х/Ф «ПЕРСИ ДЖЕКСОН И ПОХИТИТЕЛЬ МОЛНИЙ»
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
09.10 «СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!»
09.40 М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
09.55 «ЗДОРОВЬЕ». (16+)

«РОССИЯ 1»

06.40 Х/Ф «ГОРОД ПРИНЯЛ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПЛАНРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»

15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
18.00 «ОДИН В ОДИН»
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
23.00 «ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ». (12+)

ТНТ

07.30 Х/Ф «АНДРЕЙ И ЗЛОЙ ЧАРОДЕЙ»
08.40 УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ. НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ (16+). ПОГОДА
08.55 «МУНГЭН СЭРГЭ»
09.15 «ДО И ПОСЛЕ». ПОГОДА
09.30 «ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕРКА». НОВЫЙ СЕЗОН. ШКОЛА №26 - ШКОЛА №57

ТИВИКОМ

06.05 Д/Ф «ГЕРОИ УХОДЯЩЕГО ВРЕМЕНИ: ЕДИМ ШИФРИН»
07.00, 15.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ

07.30 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+)
08.00 «ВО САДУ ЛИ В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
08.30 «ФАЗЕНДА» (12+)
09.00 «ХОЧУ ЗНАТЬ» (12+). ЗУРХАЙ
09.40 «МУЛЬТФИЛЬМЫ» (6+)

СТС

08.00, 08.30, 08.50, 11.05 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
06.00 М/Ф «КАК ОДИН МУЖИК ДВУХ ГЕНЕРАЛОВ ПРОКОРМИЛ» (0+), «СЛОНЁНОК И ПИСЬМО» (0+), «ЛЕТУЧИЙ КОРАБЛЬ» (0+), «КАНИКУЛЫ БОНИФАЦИЯ» (0+), «ТИГРЁНОК НА ПОДСОЛНУХЕ»

09.00 «ГАВ-СТОРИ» (16+)
09.30 М/Ф «СИНДБАД. ЛЕГЕНДА СЕМИ МОРЕЙ»
11.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО»
12.00 «УСПЕТЬ ЗА 24 ЧАСА» (16+) РЕАЛИТИ-ШОУ ВЕДУЩИЙ - АЛЕКСАНДР РОГОВ

НТВ

07.00 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 «РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС». (0+)
09.45 «ИХ НРАВЫ» (0+)

01.15 СОГАЗ - ЦСКА - «РУБИН». ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ 2013 Г. - 2014 Г.
03.25 Д/С «ДЕЛО ТЕМНОЕ»
04.15 Т/С «ЕЩЕ НЕ ВЕЧЕР»
06.05 Т/С «ХВОСТ»

5 КАНАЛ

07.00 М/Ф «(0+)»
11.00 СЕЙЧАС
11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ. (0+)

ДТВ

06.00 МЕЖПРОГРАММКА. (16+)
06.05 Х/Ф «ПРОРЫВ»
08.10 «УДАЧНЫЙ ВЫБОР». (16+)
08.30 М/Ф
09.00 Т/С «ВИОЛА ТАРАКАНОВА. В МИРЕ ПРЕСТУПНЫХ СТРАСТЕЙ»

Куплю ёмкость водовоза или бензовоза 4 м³.
Тел.: 89021-613-508, 89085-907-804.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

ДОРОГИЕ ЗЕМЛЯКИ!

В 2014 году Буддийская традиционная Сангха России отмечает 250 лет со дня основания института Пандито Хамбо лам Восточной Сибири и Забайкалья. К юбилейным торжествам приурочено открытие возрождающегося Атаган-Дырестуйского дацана. Восстановлен малый корпус 17/17 м., продолжается восстановление большого корпуса 25/25 м. Для завершения строительства необходима сумма в один миллион семьсот сорок девять тысяч рублей. Призываем Вас принять активное участие в сборе пожертвований! Да благословят Вас Три Драгоценности!

Ширетуй Атаган-Дырестуйского дацана
Ж.С. Норбоев т.: 89243924349.

РЕКВИЗИТЫ БАНКА:

Банк: Джидинский филиал ОАО АК «БайкалБанк»
ИНН: 0323045986
КПП: 030402001
БИК: 048141724
Корреспондентский счет: 30101810600000000724
Расчетный счет: 40703810500030000024
Наименование: Местная религиозная организация буддистов Атаган- Дырестуйского дацана.
ИНН: 0304005106.

Үнэгэрхэн зуун жэлэй аршан зуур

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

ДАШИ-НИМА ДУГАРОВАЙ ЗУРАГ ДЭЭРЭХИ ГЕРОИНЯ

Даши-Нима Дугаровай “Бурядай басагад” гэхэн зурагайнь табадахи героиня – улаан дэгэл үмдээн Тамара Цыреторовна Раднаева тухай бэшэхэ гэжэ шиидээб.

Багшын ажалай ветеран Тамара Цыреторовна Загарайн аймагай Нарын-Асагад нютагта түрэнхэн, үдээн. Герценэй нэрэмжэтэ Ленинградтай гүрэнэй институтта нуража гараад, бүхы наһаараа түрэл хургуулидаа географин багшаар хүдэлөө.

1962 он. Тэрэ үедэ Ленинградта Бурядай соёл болон урлалай ерээдүйн элитэ түлөөлэгшэд нуража байгаа: Даши-Нима Дугаров, Ким Базарсадаев Серафима нүхэртээ, Лхасаран Линховоин гэр бүлэтээ, Вячеслав Елбаев Эльвира Гомбоева нүхэртээ, Клим Миткинов, Солбон Ринчинов...

Ленинградтай буряадууд бэе бээтээ нүхэсэдэг, бата холбоо барисаатай байһаараа суутай нэн. Тамара Цыреторовнагай хөөрөнөөр, кастрюлин оёрто гурбан аяга хээд, дээрэнь багахан хабхаг табяад, тэрээн дээрээ буузаяя шанадаг байгаа.

Нэгэтэ залуу уран зураашан Даши-Нима Дугаров Тамарада “Бурядай басагад” гэхэн дипломно хүдэмэридэнь зурагай дүрэ боложо үгэхые дурадхаа. Ленинградтай Уран зурагай академиин ехэ танхимуудай нэгэн соонь энэ бүтээл зурагдаа. Тамара үдэр бүхэндэ 4 сагай туршада уран зураашантай хүдэлдэг байгаа.

Дүү хүбүүн Даша-Жамсо һүүлдэ тэрэ зурагайнь буулгабари хараад, улаан хубсаһатай басаганда тон адлит гэжэ хэлээ нэн гэжэ Тамара Цыреторовна хөөрөө.

Мүнөө “Бурядай басагад” гэхэн зурагай героиня түрэл нютагтаа ажаһуудаг. Тамара Цыреторовна ехэ урагшаа ханаатай хүн юм. Улаан-Үдэдэ 1-дэхи интернат хургуулин 10-дахи класста нуража байха үедөө “Песня табунщика” фильмдэ түймэр тойроод ёхор хатаралсаһан юм. Тиихэдэ түрэл хургуулидаа хизаар ороноо шэнжэлгын музей эмхидхээ, “Үдын толон” гэхэн фольклорно ансамблин бүридэлдэ ургажа ябаа үетэндэ арадайнгаа, илангаяа хориин 11 эсэгын шара гушад угай ёһо заншал дамжуулалсаа.

Мүнөө 77 наһанайнгаа дабаанда хүрөөд байхдаа, Тамара Цыреторовна миин нуудаггүй – Ганжидма дүүдээ “Родословное древо рода Гушад села Нарын-Ацагат” болон “Залиршагүй гуламта” гэхэн номуудые бэлдэн хэблэхэ хэрэгтэнь туһална.

А.И.ЦЫДЕНЖАПОВА, Асагадай интернат хургуулин библиотекарь.

Т.Раднаева. Зунай саад соохи галуунуудай хубаг. 1963 он.

ЛГПИ-гэй оюутан Тамара Раднаева, Ленинградтай консерваторин оюутан Вячеслав Елбаев. 1961 он, Ленинград хото.

Улаан-Үдын Ленинэй гудамжада вальс хатаралга. 10 “б” класс Майн 1-эй парадта.

Нарын-Асагадай басагад. 1958 он

Учащиеся 8 кл Ацагатской 8-летней шк 1965/66 улг.

Т.Раднаева – Асагадай найман жэлэй хургуулин 8-дахи классай хүтэлбэрилэгшэ, 1966 он.

Угсаатанаймнай алтан нургаалнууд

ХОНИН ШАРУУҢАН ЭГЭЭЛ ЕХЭ ХҮНДЭТЭЙ ЭДЕЭН ГЭЭШЭ

Мүнөө үеын буряадуд угсаатанайнгаа заншал нэргээжэ, ажабайдалдаа хэрэглэхэ гэжэ оролдобошье, үшөө олон ёһо гурим, нургаалнуудаа мэдэнгүй байнабди. Мүнөө хониной мяхан яагаад табаг хэжэ зохёодохо тухай хөөрэхэмни. Зүгөөр бидэ мяханай үе мүсэ юун гэжэ нэрлэхэнэ байха, али нэгэ зүйл ямар түхэлтэйшье байдагын мэдэхгүй байнабди. Тиимэһээ манай сагта ёһо заншалаа хайн мэдэхэ хүн зон үшөө мэндэ байгаа сагта хонирхожо, бэе бээдээ, үе үедөө дамжуулжа ажаһууял гэжэ байнаб.

Буряад монгол угсаатан хонин шарууһа бүхы хэрэг хэмжээнүүдтээ хэрэглэдэг байгаа. Нютаг оронойнгоо обоо тайлган тахилганда, түрэ найрта, айлшадые угтан хүндэлэлгэдэ хониной шарууһагүйгөөр үнгэрдэггүй хэн. Шарууһан болохо эгээл тарган хониие түргэн үүсэлжэ гаргаһанай һүүлээр шарууһан болохо мяхые булгалан эбдэжэ, шанахаар болгохо.

ГУРБАН ТҮРҮҮ МЯХАН

Нэн түрүүн гурбан түрүү мяха абаха: төөлэй- (бүһэтэй түрүү хүндэ табиха), ууса - (эхэнэр түрүүдэ табиха), үбсүү- (лама гү, али ноён хүндэ табиха). Саашадаа табалуудай нэрэтэ мяха бэлдэхэ.

Малай үе мүсэнь булта өөрын нэрэтэй, илгамал зорюулгатай байдаг. Эрэгтэй хүндэ сээжэ мяха, эхэнэр хүндэ ууса мяха табигдаг гээшэ.

Сээжэ нэрэтэ мяхан гэхэдэ: хоёр дала, хоёр адхаал, хоёр үндэр хабһан, хоёр үргэн. Хамта найман болоно.

Уусын хоёр һүүжэ, хоёр можо, хоёр шагай- хамта зургаа. Табагай нэрэтэ мяхан хамта арбан дүрбэ болоно. Энээн дээрэ гурбан түрүү мяха нэмэхэдэ, хамта арбан долоо болоно бшуу.

Һээр, үндэр хабһан, дала мэтэнүүд бүһэтэй хүнэй табагта залааһан болохо. Эдэл мяханууд төөлэйн хоёр тээ табигдаха. Тиихэдэ дала төөлэй дээдэ талада, төөлэй - дундань, доро таладань үндэр хабһан гү даа, хүндын мяхан орохо. Можын сэмгэ баһал бүһэтэй хүнэй хүндэдэ орожо болохо.

ХҮНДЭТЭЙ, ХҮНДЭГҮЙ МЯХАНУУД ГЭЖЭ БАЙДАГ

Ууса, үбсүүн эхэнэрэй табагта залааһан болодог ёһотой. Хоёр тээн мүн лэ хүндын мяханууд табигдаха. Хүндын табагта адхаал оронгүй байжа болохо, хүндэгүйшэг мяхан гэжэ тоологдодог.

Үншэн хабһан, харти, хүзүүн, булшан – эдэниие айлшанда табихагүй-хүндэгүй мяхан гээшэ. Айлшаниие хүндэлэлгын эдеэндэ хониной үншэн (богони) хабһан, далын мэнгээрһэ (мүнгөөрһэ), үбсүүнэй бүдэрхэй (хальһа), һэбэргэдэ сээрлэдэг. Төөлэй уусын мужануудта (хоёр таладань) гэдэһэ доторой зүйлнүүд ородоггүй.

БАСАГАНАЙ ХЭШЭГ ӨӨРЫН ЁҺООР БЭЛДЭГДЭДЭГ

Басаганай хэшэгтэ ууса, үбсүүн, үргэн (үрүүн), шагайта болоод хүндын мяханууд бултал ороходонь болоно. Төөлэйл орохогүй юм ааб даа.

Хадамда гараһан басаганда захяа - дуун соо иимэ үгэнүүд хэлээтэй:

- Хүлэг хүлэг морёороо
- Хүргүүлжэ мордобош даа.
- Хун сагаан хонёороо
- Хэшэглүүлжэ мордобош даа.
- Хүдөөгэй ганса модые
- Хүндэнгүй ябаарай.

Хүнэй хайран хүбүүе Хүндэлэхэдэжэ һуугаарай.

Хуниие хүндэлэхэ, угтахыа, үдэшэхэ, хэшэ, бэлэг, энжэ үгэхэ гээшэ буряад арадаймнай дэмбэрэлтэй хэрэг болоно.

МЯХАНАЙ ЗҮЙЛ БҮХЭНИЕ ТАБАГ ДЭЭРЭ ТАБИХА ОНСО ГУРИМ

Гэхэтэй хамта мяханай зүйл бүхэниие табаг дээрэ табиха онсо гурим гэжэ байдаг. Дала - тогоон талаарнь, үндэр хабһа - тархяарнь, адхаал - хонхороорнь, үбсүү - бүһэг талаар айлшан тээшэ харуулжа табиха.

Эхэнэр хүндэ ууса табихадаа, уусанугарһан тээхи хажуугаарнь, һүүжэ - нүхэтэй талаарнь, шагайта - шагайень айлшан руу харуулжа табиха. Хониной хайн мяханай зүйлнүүдыень эхэнэр хүнэй урда табигдадаг байһан хадань шуран бэрхэ хүбүүд, басагад тэдэнһээ залаадаһа абаха гэжэ оролдодог байгаа. Хадамда байһан басагадай түрхэмүүдтэ айлшалхада, хэшэг бэлдэхэдэ, үрмэ, адуунай болон үхэрэй ууса, шагайта, һүүжэ һүбөө, үндэр хабһа, үбсүү, ёһо гуримаар бэлдэхэн гэдэһэ дотор гэхэ мэтэ хайн гэр мяха хэдэг байгаа.

УГСААТАНАЙМНАЙ НАНГИН УЯЛГА

Үхибүүндэ хони, хурьга, ямаа, эшэ-гэ, мори, даага, буруу, тугал бэлэглэхэ. Сагаа угай хүндэ адууһан төөлэй табигдаг хэн. Иимэшүүгээр шард гэжэ мяханһаа, шанһан зөөхэйһөө айл аха, дүүнэр, ураг-тарагууд, айлшад, үхибүүд, үбгэд, хүгшэд хүртэжэ баярлан, бахархан ханажа һуудаг хэн. Буряад угсаатанай гуримшаһан хайн хайхан ёһо заншалые дагажа, түрэл гаралайнгаа нэшхэлые үргэн хүндэлжэ, ухаан бодол ехэтэйгээр ур-гажа ябаа залуушуулые үнэн сэхээр, найдамтайгаар, алдар солотойгоор, ажал хүдэлмэридөө аша үрэтэйгөөр ажаллажа, элүүр энхэ байдал мандуулхын түлөө оролдохомнай - буряад монгол угсаатанай нангин уялга ха юм.

НЭГЭ ХОНИНОЙ МЯХАН ТАБИН НЭГЭН ХҮНДЭ ХҮРЭХЭ

Бэшэ үлэһэн нурга, һээр, хүзүүн юрын мяхан гэгдэжэ, мүн лэ юрын мяхан табалуудые бэлдэжэ болохо, мүн үлэһэн бүхы юрын мяха, гэдэһэ дотор арбан долоон табаг соо тэнсүүгээр ху-баажа хээд, дээрэнэ түрүү болон нэрэтэ мяха табигархихада, мяхан табаг бэлэн болобо гээшэл даа. Амаргал ами табюулан хүн эдидэг, айлшанай табагта ородоггүй. Түрүү үбгэндэ төөлэй табиха, удаадахи айлшадта хоёр дала-тай табаг табигдаха, саашаа шатаараа табигдаха, эхэнэрнүүдтэ мүн тэрэш-лэн, гурбан хүндэ нэгэ табаг табяа һаа, нэгэ хониной мяхан табин нэгэн хүндэ хүрэхэ байна. Хониной мяхан нилээд хүрээтэй гээшэ. Дотор мяхан, хототой шуһан, эльгэнһээ бэшэ табалуудта ху-баагдан хэгдэнэ. Хототой халуун шуһан бүдүүн гэдэһэтэй эрээлжэ хоёр тусгаар хүндэ болодог: айлшадтай гар дамжан амасагдана. Эльгэн хугабша шарагда-жа, айлшадта халуун хугабша дурад-хагдана.

Бүхы айлшадта мяхан табалуудые табиха дүүргэмсээрээ, үбгэн аха захатанда: "Мяхан табигуемнай бариит!" - гэжэ мэдүүлэхэдэ, үбгэн түрүү: "Табаг баригты!" - гэжэ до-ронь зэргэлжэ һуугшада гараа дэлгэн мэдүүлхэ ёһотой. Тээр урдаһаань: "Та баригты!" - гэжэ харюусаха.

Хайрата багша Буда-Ханда Жигмитовнагай "Хүн болохо багаһаа" гэнэн номһоо үндэһэлэгдэбэ.

НОЙР ҮРГЭНЭН – НУРГААЛАЙ, НОЙТОН ГҮЗЭЭН – ХЭМЖҮҮРЭЙ

Буряад угсаатан бүри хүүгэдтээ эдэе хоол зоргоорнь худхуулдаггүй, нэгэ сагта хэмтэйгээр эдеэлүүлдэг. Инсагалтараа бү эдеэлэ, хүнэй хото дунда ябахыдаа хайн. Эдеэн бүхэн өөрын хайхан үнэртэй, үнгэтэй, амтатай. Эдеэн бүхэниие гамнаха хэрэгтэй. "Садахада, сагаан хурьганай һүүл муухай" гэжэ хоолоо голожо, дэмьдэ хаяжа бү яба, хэ-шэгээ зайлахаш гэнэн нургаалай үгэ хэлэгдэ-дэг хэн. Энэнь хадда нэгэ журамлагданан ёһоороо хүнэй бэе махабадта ай-хабтар хайн. Хүнэй бэе шанга, хүнгэн солбон байха болоно. Хүүгэдтээ эхэ, эсэгэ яарангүй эдеэлэ гэдэг.

Буряад хүн эдеэлэхэдэ, су-халаа хүрөөд, дуугаралса-хыаа болишодог гэнэн шог ёгто үгэ бии. Энэмнай тиимэ бэшэ, харин ондоо тээ-шээ һамаарангүй, хайнаар

үлтирүүлжэ, жажалжа эди гэнэн болоно. Эрдэмтэд эде-элхэдэ дуугаралсахагүй, он-доо юумэндэ һамаархагүй, ном уншажа гү, али телеви-зор хаража байжа бү эдеэлэг-ты гэдэг.

АРБАН ТАБАНАЙ ҮДЭР МАСАГЛАДАГ ХЭН

Урданай үбгэд, хүгшэд мон-гол һарын арбан табанда заатагүй масагладаг байгаа. Энэ үдэр мяха, шүлэ амандаа-шые хэхэгүй. Энэниие мүнөө аргаша докторнууд "разгру-зочный день" гэдэг. Гансал һүөөр хэгдэхэн эдеэ эдеэд үнжэбэл, хото, эльгэн болоод бэшэшые дотор хэды амарха гээшэ хэм.

Урдын буряадуд ургамал-лай эдеэндэ онсо анхарал хандуулдаг байгаа. Тэдээн со-онь элдэб янзын үндэһэнүүд: гүгэн, тибһэн, һүдэн, гүү һүн, шаазгай һабар, алтар-гана, адарганаан, мэхээр гэхэ мэтэ. Гансашые үндэһэн бэшэ. Мангир, гоогол, таана, жуусай, тарнаан, гэшүүнэ,

хурьган ба дааган шэхэнүүд... Эдеэн соо хэды янзын, бээдэ туһатай зүйлнүүд байна гээ-шэб?

ЭГЭЭЛ НАЙНИНЬ НАНАТАЙШУУЛДА

Урданай зон эдеэнэй дээжэ, тон хайн шанартай, амтатай, шэмэтэй, зөөлөхөн хоолоо наһатайшуулдаа эдюулдэг. Наһатай хүнэй шүдэн, хото хоолойнь муудаһан, буйлу-улха эдешүүлхэдэ бирагүй болоһон байна гээд, эхэ, эсэгээ ямбалжа үргэдэг байһаниинь эли. Тиигээд үтэлһэн зондо гурбан зөөлэн хэрэгтэй гэжэ заадаг: унта-риин зөөлэн, эдээнэй зөөлэн, үгын зөөлэн. Эхэ эсэгээ, үндэр наһатай түрэл сада-наа хайханаар үргэхэ, ям-балха гээшэ буряадудай гол нургаалнуудайнь нэгэн гээшэ.

Үхи хүүгэд болоод залуушу-улай хоол ехээр ямбалдаггүй. Гүлгэн залуу зоной шүдэн хурса. Хото хоолойнь хайн, ямаршые юумэн үл болохо. "Ундаа хүрөө һаа, хоймо-

гойнгоо шүүһэ уугты", "Бүлхи эдигты - бүхэ болохот" гэнэн нургаалай үгэнүүд хээээшые мартагдашагүй.

БҮХЫ ЗАНШАЛТА ГУРИМ ХЭРЭГЛЭМЭЭР ГҮ?

Иимэ гурим журам олон хайтай, муутайшые аабза гэжэ хэлэмээр. Зүгөөр, эдэ бүгдые ерээдүй сагта, ехэ болоходоо, байдал бариха басаган хүндэ илангаяа хайнаар ойлгуул-даг. Яажа эдеэ хоол бэлдэ-хэ, хэрэглэхэ, хадагалхаб гэжэ мэтые дууһыень заажэ үгэдэг, заал һаа, өөрөөрнь буйлуулан хүүлэжэ шадаха болгодог байгаа. Тэрэгүйдэ хадам харида энэ бэри юушые мэдэхгүй, юушые шадахагүй гүүлжэ, шоодбори боложо ябахыа саг байгаал даа. Хамаг юумэндэ һурахын тула хара багаһаа заруулжа, заалгажа, али бүхэндэ хананхатай, на-рин нягта болодог байгаа.

Буряад арадайнгаа зан-шалта ёһо гурим шэнжэлэн, һурагшалан суглуулжа, бэ-шэжэ абажа ябахыада, бүхы

нургаалнуудыень тоб гэмэ мүнөө үеын байдалдаа хэрэ-глэмээр бэшэ гэжэ ойлгоноб-ди. Урдын буряадуд басага, хүбүүндэ гү, али хурьгэн бэ-реедтээ ондоохоноор ханда-даг байгаа ха. Энэншые хадам аба, эжын гүн ухаанһаа дул-дыдана. Урданай хүгшэдэй сэдхэлэй оёорһоо хэлэһэн үгэнүүдыень мэдэжэ абахы-да, олонхын лэ бэри гэжэ шүүмжэлүүлһэн байдаг. Ха-рин минии ханахада, бэри басаган, хурьгэн хүбүүн гэжэ илгаруулангүй, бул-тыень энхэржэ, хайрлажа, дүнгэлсэжэ байһан зон ехэ олон. Үхибүүдтээ томошые болоо һаань, тон амтатай-ень харбайха, эдюулхэ гэнэн эрмэлзэл моходоггүй, улам хурсададаг бэшэ гү? Илан-гаяа аша эзэнэрэй мүнделэн түрэхэ сагта. Үхибүүдэ эдеэлүүлэнгүй, хоолой руум-най хоолшые багтадаггүй ха юм даа.

Цырегма САМПИЛОВА тус хуудаһа бэлдэбэ.

Ойн баяр

ТҮМЭР ГУУРЬАЯА ОРХИНГҮЙ, ТҮРЭЛ "ҮНЭНТЭЭ" НҮХЭСЭН ЗАНДАА

Даши-Нима Шагжиевич Хобраков Хурамхаанай аймагай Аргадын сомоной Саһандай нютагта түрэн. Аргадынгаа дунда хургуулиие дүүргэнээр, Совет Армиин ал-

банда татагдажа, Харьков (Украина), Таганрог болон Ростов-на-Дону хотонуудаар ябажа, Хойто Кавказай сэрэгэй округой агаарай хилэ сахилгын (ПВО-гой) частыда уялгата албаяа гараһан юм.

Һүүлээрнь Москвагай хүдөө ажыхын академи дүүргээд, Буряад орондоо бусажа, Баргажан нютагайнгаа хүдөө ажыхын һалбарита ажыхынуудта өөрынгөө мэргэжэлээр ажаллажа эхилээ һэн. Тэрэ олон жэлнүүдтэ Хурамхаанай совхоздо, XXII партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо (тиихэдэ Уланай ба Хилганын колхозууд нэгэ ажыхы байһан), һүүлээрнь Баргажанай хүдөө ажыхын управлениин ахмад зоотехнигээр ажаллажа, хүдөө ажыхын үйлэдбэриидэ нилээдгүй ехэ хубитаяа оруулһан юм.

Хүдөө ажыхын доройтоһон үе сагта хүдэлбэшье, Д-Н. Хобраковой бүтээжэ ябаһан ажалын дээгүүр сэгнэгдэжэ,

тэрэ В.И. Ленинэй түрэнээр 100 жэлэй ойдо зориулагдаһан медалаар шагнагдаһан, мүн баһа «Ажалай ветеран» гэхэн гүрэнэй шагнал, хайрада хүртэнэн байха.

Д-Н.Ш. Хобраков хаанашье ажаллахадаа, ёһото үндэр мэргэжэлэе, баян дүй дүршэлөө хэрэглэжэ, хүдөө ажыхын үйлэдбэриин, үнэхөөрөөшье, орёо, хүндэ хүшэр замуудые нютаг зонтойгоо гаталжа гараһан хүн гэхэдэ, алдуу болохогүй. Эгээл иимэһээ Даши-Нима Хобраковой гаталжа гараһан наһанайнь зам, ажабайдалайнь намтар Баргажан голлой хүн зондо яһала мэдэжэ байхал даа.

Д-Н. Хобраков «Баргузинская правда» газетын хүдөө ажыхын таһагые даагшаар томилогдоод, гуурһан дороһоонь гараһан мэдээсэлнүүдээрэ нютагайнгаа уншагшадта бүришье дүтэ, ойрын хүн болоһон гэжэ тэмдэглэмээр.

Гэхэтэй хамта Даша-Нима Хобраков үшөөл хургуулида хуража байхаһаа эхилээд, дээдэ хургуулиин окутаншье ябахадаа, харюусалгатай ажалдаашье байхадаа, байд гээд лэ «Буряад үнэн» сониндоо шүлэгүүдые болон зураглалнуудые толилуулдаг байһан. Мүнөө тэрэ үндэр наһатай болобошье, «Буряад үнэндөө» бэшэнэн зандаа.

Май нарын эхээр Д-Н.Ш. Хобраков бүхы байгаалиин һалбаржа, намаалжа, сэсэглэжэ байха сагаар наһанайнгаа 75-най жабхаланта һайндэрье угтахаяа байна. Энэ баярта үдэрөөрнь тэрэниие халуунаар амаршалаад, агта хүлэгэйнгөө жолооень алдангүйгөөр, алтан гуурһаяа орхингүйгөөр бэшэжэл байхыень хүсөөд, тэрэнэй ондо ондоо жэлнүүдтэ бэшэнэн хэдэн шүлэгүүдые танай анхаралда табинабди.

Туяна САМБЯЛОВА.

ДАЛАН НАНАЙМ ДАБААН

Алтан наратай, үнгэтэ юртэмсэдэ мүнделһэндөө Аза талаамни, жаргални гэжэ мүргэдэгби. Анхан намайгаа энэ дэлхэйдэ түрэнхэндэнь, Аба, эжыдээл эсэсгүй баясхалан хүргэдэгби. Хүтэлөөд гараараа дүмүүхэн намайгаа Хүрһэтэ газар гэшхүүлжэ хургаал эхэмни. Хүхэ ногоон тэнгэри хүрэтэр үргэлөөд, Ходол намайгаа тааладаг бэлэйл эсэгэмни. Бургаһан морёор тооһо бурьюулса гуйлгэнэн Балшархан наһанайм үе юунээр сэнтэйб? Буряадхан оронойм саагынь боложо һалбарһан Баргажан, Хурамхаан нютагуудни

юунээр зэргэтэйб? Оршолонто дэлхэйдээ эрхэлэн, жарган түрөөд, Өөдөө тэнжэхэмнай тиимэшье бэлэн бэшэл ха. Орой дээгүүршни сахилгаата үүлэд бөөгнөрөөд, Одоол шамайе шуургаар, саһаар туршаха. Тэгшэ арбаадхан наһаяа дабаад ябахадаа, Түрэнэн эхээ алдаха гашуудал тудда. Тэрэл саһаа ёһото гасалан гаталхадаа, Тэнгэрийн бурхадүүдташье гомдолтой ябаһан байгдаа.

Эрөөн үнгэтэй дэлхэй дээрэ ябахада, Эрөөдэг Наран, нэлгэдэг Байгаали байдаг ха. Эрын хубие хүсэд эдлэн ажаһуухада, Эрөөн өөдөлхэ, ээлжээтэ саг байдаг ха.

Хүхын дуута хабарай айлшалан тэхэрхэдэ, Хүбшэ тайгын модод шэнээр һалбардаг. Хүнэй эдир наһанай бурьялан ерэхэдэ, Хүсэтэ долгинууд - шэнэ бодолнууд задардаг. Хорёодхон наһанайм хүлгөөтэ эрьсөөн сооһоо Хонгёо дуунайм хүгжэм холуур эдэлээ. Холшор хүхэдэймни дүтын дүхэриг сооһоо Харахан нюдэтэйхэниинь халуун дурьемни эзэлээ. Амарагай дуран, ирагуу хүгжэмдэ эзэлэгдэжэ, Арюун дээдын хүсэл, эрмэлзэлтэй болоо һэм. Агуу эрдэмэй нангин харгы шэлэжэ, Алас холын алтан Москва мордоо һэм. Аянай холье хаха эсхэн дабахада, Ардагай һайниинь хэээдэшье харагдаад байдаг лэ. Аюулаар, эндүүгээр элбэгтэй замые гаталхада, Анда хүхэдэй эрхимын илгараад гарадаг лэ. Хүшэрхэн замайм хүндыень хамта тулалсаад, Хүүхэн инагайм үүргэн үндэрхэн байхал даа. Хүлээсээр дүүрэн халуун дураа хубаалдаад, Хүнэй зэргын гуламтаяа носоһон байхабди.

Наһанайнгаа залууханда эндүүрэлгүйгөөр шэлэнэн Нангин хүрэгни - наһанайм ганса амарагни. Наранай эртэнхэндэ эсэхые мэдэнгүй бэдэрһэн Наартай унаса баялигни - олоһон мэргэжэлни.

Улас түрын хотодо олоһон мэргэжэлээ Улад зондоо, олоной жасада барюулааб. Урихан залуугай залиршагүй һайхан дураа Угай нарин хэрэгтэ - үхибүүдтэ зориулааб.

Далаадхан наһаяа урматай дабажа гарахадам, Дураншье, зол жаргалшье намһаа холодоогүй. Дундуурхан хэмтэй, бурханай үршөөһэн жаргалаа Дүүрэн эдлээб дуран соогоо - томдоогүй.

Гурбан тээһэмни дүмүүхэн тулгаар үргөө Гурбан дали - гурбан баатар хүбүүдни.

Хоёр тээһэм хоёрхон дангина басагадни Хонхо сэсэгээр, ургыгаар наһыемни шэмэглээ. Амитад соогоо ахалагшань ябаһан мамонтые Алтан дэлхэйдэнь тэхэрюулдэг һайб хайрлажа. Арбан тээшээ задарһан асари томые - Агуу ороноо суглуулдаг һайб байрадань. Урагшаа дабшалтагүй Эхэ ороноо һанахадам, Уһатамаар болодог харахан нюдэдни заримдаа. Урданай хүлээһэн түүхын замуудые харахадам, Урма баяраар хоморшоо - нэгэл зандаа. Энээхэн дэлхэй дээрэ амиды ябахадам, Эжы, абамни хажуудамни ходоодо ябадаг һай! Энэ түбиин эрьсёе наринаар харахадам, Эхэ оромнай мүнхэдөө бүтэн байдаг һай!

2009 оной май һара.

ШҮЛЭГ ТУХАЙ БОДОЛНУУД

Шүлэг бэшэхэмни гээд, Сэдьхэлни намайгаа зобооно. Шүлэ эдихэмни гээд, Гэдэхэмни намайгаа зогсооно. Шүлэг бэшэбэл, түргэнөөр «Шүлэггүй үлэхэш!», - гэнэ ухаамни. Эдээнэй хэниинь зүбөөр Этигэмээр хэлэнэб ухаандам? Гурбан харгын бэлшэр дээрэ Гуурһаяа бэлдээд зогсоном. Гурбан хүсэлэй ямарын дээрэб - Гурбан үдэр соо шэбшэнэм. наһаамни һүүлэй һүүлдэ һанамжа иимые оруулба: «Эгээл түрүүн ажал хээд, Эбэй харгыда гарагты!» Эсэтэрэ ажал хэхэдэм, Эдээн дүүрэн болобо. Шүлэээ садатараа эдихэдэм, Шүлэгни бэлэхэнээр бэшэгдэнэ.

Гансал садхалан хүнүүд Гуурһанай эзэн бэшэл даа. Галаар зүрхэнэйн лугшаагүй һаа, Гараад мүнүүд үгэхэгүйл даа. Шүлэээ амтархан уугаад, Шүлэг бэшэхэмни худал юм. Шүбгын үзүүрье нюугаад, Шүүмжэлхээр ухаан шухала юм. Угай табисуураар дамжаһан Ульһатай бэлиг хэрэгтэйл даа. Ургалжа эдээнине шадаһан Ухаанай зоболон сэнтэйл даа. Сэнгүйхэн шүлэг бэшээд, Сээжэе тоншоходо буруу. Сэдьхэл зүрхөөрөө тэбшээд, Шэбшээд үзыш түрүүн!

Үндэр нэрэтэй поэдэй ашаан Үе наһандаа үргэлхэн хүндэ. Хэдышье оролдбол, иимэ заяан Хүртэдэггүйл хүн бүхэндэ. Үлгы сагаан дэлхэйгээр Үндэр солонууд олон. Өөрынгөө шадалай зэргээр Өөрыгөө олоходо бэлэн! Мүүхан шүлэгшэн болоод, Мугнажа бээе ябанхаар Дуратай мэргэжэлээ олоод, Дуугаа дуулажа ябахаар лэ!

Гэбэшье, зүрхэмни дахяад, Галаар, шуһаар лугшана! Гуурһамни өөрөө мухаряад, Хуудаһан дээгүүр дугшана...

1963 он. Аргада.

НАНГИН ДУРАН

Түрэл Аргадынгаа дунда хургуулиин 75 жэлэйн ойдо зориулнаб

1. Түбхын түрүүндэ гарыем хүтэлжэ, Түби дэлхэйн хурьһые гэшхүүлһэн түрэнэн Эхэмни, Түмэр гуурһанай уянайнь хурсаар Түрүүшын үзэг бэшүүлһэн түрүүшымни Багша, Түмэр тахата хурдан хүлэгтэ Түгэдөөр эмээлдэнь һуулгажа табиһан Эсэгэмни, Түгэс бодол, эрдэмэй нюусада хургаһан Түрэл, дүтэ нютагайм хургуули, Түбиин холын алас хүрэтэр Түрэнэн хүбүүгээ өөдөн үргэнэн Түрэл Аргадамни — тоонто нютагни -

Табан адлихан эдэл нангин үгэнүүд Табан хушуута алтан одондол Түргэн зүрхэнэйм сохидол бүхэндэ ялардаг.

2. Хайрладаг, үмөөрдэг, уярдаг һайхан сэдьхэлыеш Хаанашье ябахадаа, зүрхэндөө хадуужа ябанам. Харин нэгэл сагта эндүүржэ, Хатуу үгэ нэгэндэ хэлээ һаам, Хайрлыш намайгаа, хүлисыш, түрэнэн Эхэмни.

3. Бүмбэрсэг дэлхэйн эгээл һайхан номуудые Бултыень уншажа, шудалжа үрдээгүйб. Булад гуурһаар бэшэдэг үнэтэ үгэнүүдые Бултыень шүлэг соогоо дурдажа шадаагүйб — Бү зэмэлээрэй даа,

намайгаа, түрүүшымни Багша.

4. Дээдын хүшэр математикын Дифференциал интеграл хоёрые шудалбашье, Дэлгэр уужам ухаанайшни гүнзэгыдэ Дүтэлжэшье хүрөөгүйб — Эсэгэмни, намайгаа хүлисөөрэй. Автомашинааршье хойноһоош гүйлгөөд, Агаарайшье хурдан онгосоор ниидээд, Адуугаа, хонидоо манадаг Агтыншни гүйдэлые хүсөөгүйб — Абамни, намайгаа хүлисөөрэй.

5. Орон дэлхэйн хизаарнуудаар хурагшадшни Одото заяагаа, жаргалаа бэдэржэ таранхайл. Орёохон энэ ажабайдалай хүлгөөн соо Ороод шамдаа, хургуулимнай, гарадгүймнай халагтайл. Одоол мүнөө Далан табанайшни омог найрта Олоороо шамдаа зорижо ерэнхэйбди, Холын нютагуудай хангал һайхан сэсэгүүдые, Халуун зүрхэнэй нангин дурье асаранхайбди. Холшор зугаа, хонгёо дууеымнай хүлисэ, Хожомдонгүй ерэнхэндэмнай, түрэл хургуулимнай, баяса!

“Галхан” гэнэн уран бэлигтэнэй, литературно-хүгжэмтэ салондо

“СЭЛГЭЭ ҺАЙХАН ХАЯАМНИ СЭЭЖЭ ЗҮРХЭНДЭМНИ ҺАНАГДАДАГ...”

«Буряад үнэнэймнай» хуудаһануудта талаан бэлигтэй, уран хурса гуурһатай гү, али хайхан дуунуудтай, үгы гэбэл, гоё хоолойтой, дууша солотой, уран гартай, оёхо, эсхэхэ,

зураха шадбаритай, онсо мэргэжэлтэй зонтой саг үргэлжэ танилсуулжа, “ГАЛХАН” гэнэн хуудаһануудтаа бэшэжэ байдаг гэшээбди.

Мүнөөдэр “Галханаймнай” айлшан – элдэб ажалда хүдэлхэдөө, мүхөөгөө үгтөөгүй, ажалша гарнуудтай, оёдолшо алдартай, сүлөө сагтаа дуу, шүлэгүүдые зохёохо арга шадбаритай, Бэшүүрэй аймагай Хаяан нютаг тоонтотой Цыпилма Бадмажаповна БИЛИКОВА. Дайнай эхилхэн шэрүүхэн жэлэй августын 3-да түрэнэн Цыпилма Бадмажаповна багаханһаа аргагүй ажалша, шударгы байһан эжы, абаһаа жэшээ абан, хүдөө ажахыда, хургуулин байхаһаа хаалишанаар ажаллажа, Агуухэ Илалта шэрээлсэһэн байна.

хүдэлхэн Валерий Жамсуевич Цыремпилов хүбүүнэйнгээ амжалтануудаар омогорхдог юм. Иимэл бэлигтэй зоной ажаһууһан, ажаһуудаг, үргэлтэ, мүргэлтэ һангалта хаанай хормойдо оршодог тоонто нютагаа магтан, зун бүри обоодоо ошожо, энэ ехэ тахилгата хададаа, Дарцаг, Дээдэ – Голдоо мүргэжэ, шүлэг, дуунуудаа дуратайгаар зориулдагби, сэдхэлдэмни түрэнэн зохёолнуудаа ходол бэшэжэ, суглуулжа, олон аша зээнэртээ уншажа, хөөрөжэ үгэдэгби”, - гэжэ ехэ зохидоор хөөрөөһэн эжы, хүгшэн эжы Ц.Б.Биликова олон шүлэгүүдтээ танилсуулба.

“Оёходоо бэрхэ, ажалша гарнуудтай Цыбигма Петровна Цыдыпова эжымнай шабар худхаад, пеэшэн барилсадаг, столб паазалдаг нэн. Колхозой хүдэлмэридэ түрүүшүүлэй дунда ябадаг байһан Бадмажаб Тараевич Цыдыпов эсэгэмнай ажалдаа шударгы, түрэлхидтөөл адляар һайнаар хүдэлхөө оролдодог бэлэй. Нютагаа суурхууһан Санжа Содномовна Биликова абга эжымни хүдөө ажахыда, колхоздоо амжалтатой хүдэлөө. Цыпилма Лубсановна бэринь баһал бэрхээр хүдэлжэ гараа. Ажалша солотой Санжалов Самбу Санжеевич, Санжалова Норжима Задеевична абгатамнай олондо жэшээ харуулба. Хаяан нютагтамнай дуган баригдажа байна, эндэ Петр Цыренович Санжиев нагасатанаймнай уран гартай хүбүүд Алдар Петрович, Рабдан Петрович, бурхан зурадаг, бүтээдэг Цырен Петрович гэгшэд ехэ буян хэжэ, олон нютагаархидтаяа хамта тэрэ дуган бүтээн гэжэ тэмдэглэхээр. Түрэнэн эжымни тала баһал ажалша солоороо суутай нэн. Хүдэлмэриһөө сухаряагүй Лубсан Цыремпилович Юмов, дайнай, дайнай һүүлээрхи хатуу, хүндэ жэлнүүдые дабаһан, 90 гараһан һамасэрэн Жигжитаровна Цыдыпова гэгшэд баһал ажалша, бэрхэ зон байгаа, мүнөөшье суурхаһаар. Хаяан нютагаа үргэнэн, 80 һаһатай Дулма Норбоевна Биликова хадаа Хяагтын аймагта амжалтатой

ЛВРЗ-дэ ой модо отологшо, удаань Кикын тухай цехтэ модо тайрагшаар бэрхэ ажаллаһан Бальжинима Ниндакович Биликовтэй – һаһанайнгаа хани нүхэртэй БАМ-ай Северомуйскда, Таксимодо дуулаха, шүлэг бэшэжэ дуратай эжы вахтероор, бусад ажалда амжалтатой хүдэлжэ гараба. Арбан хургаараа арбан захатые бүтээхэ бэлигтэй, оёходоо уран Цыпилма Бадмажаповна баабгайн, булганай, хандагайн арһаар оёһон аргагүй гоё годон гутал, малгай, дэгэлнүүд зургаан хүүгэдтэй айлай нэрэ хүндые үргөө бэлэй. Хүүгэдэе гарын ганзагада, хүлын дүрөөдэ хүргэнэн баян сэдхэлтэй эжы сүлөө сагтаа шүлэг, бусад зохёолнуудаа бэшэдэг алдартай юм. Бэлигтэй эжын зохёолнууд “Уншагшадаймнай туршалганууд” гэнэн гаршаг доро саашадаашье хэблэгдэжэ байха. Сагаалганай болон нютагаархидайнгаа һайндэрнүүдые «Холын харгыда», бусад хайхан дуунуудаараа, өөрынгөө зохёоһон шүлэгүүдээрээ шэмэглэдэг, өөрөө гоёор дууладаг Цыпилма Бадмажаповнада элүүр энхэ, олон хүүгэд, аша зээнэрингээ дүхэриг соо эбтэй зетэй, уран бэлигээрээ урмашуулжа, шүлэгүүдэйнгээ ном хэблүүлжэ, түрэлхидөө баясуулжа байхынь согтой, дорюун Соёлой жэлдэ хүсэ!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Уншагшадаймнай туршалгануудһаа

ХАЯАМНИ (Дуун)

Түрэнэн, үдэнэн тоонтөө Түмэн жэлдэ мартахагүйб. Тоолон хургаяа дарахадам, Торон, тогтонгүй, жэлнүүд үнгэрнэ. Сэлгээ хайхан Хаяамни Сээжэ зүрхэндэмни ханагдадаг. Сэбэр, хайхан агаарынь Сэсэг набшаһадые хануулдаг. Тала дайганиинь үргэн даа, Таряаланай долгёор халюурдаг. Таатай зохидхон нютагтаа Тэнюун байдал хүсэнэб.

ЭЖЫ, АБА ТУХАЙ

Аба гэшэмнай хада мэтэл, Ажалша гараараа алдартай нэн. Бүтээнэн, хэнэн ажалынь Бүгэдэ зондо хэрэгтэй нэн. Энэ хайхан дэлхэй дээрэ Эжыһээм хайхан юумэ үгы. Энхэргэн сэдхэлтэй эжымни Энэл һаһан соомни хайратай. Абынгаа буянда хүртэжэ, Амгалан ябахамнай болтогой! Эжынгээ захяа шагнажа, Энхэ жаргахамнай болтогой!

ХАЯАМНАЙ (Дуун)

Аажамхан Хаяамнай холо бэшэ аад, Ардаг бороороо табилуулнаб. Алялһан гансамни хайратайл байн, Алагхан зүрхэндэм ханагдана. Хабтагай Хаяамнай холо бэшэ аад, Хурдан бороороо табилуулнаб. Ханилһан гансамни хайратайл байн,

Харахан зүрхэндэм ханагдана. Уужамхан Хаяамнай холо бэшэ аад, Ульгам бороороо табилуулнаб. Ушарһан гансамни хайратайл байн, Улаахан зүрхэндэм ханагдана.

ОБОО ТАХИЛГАН

Алтан дэлхэйн агаараар Амилан, амилан жарганаб. Аба, эжынгээ захяе һанан, һанан ябанаб. Аажам хайхан нютагтам Ажалша зомнай жаргана. Алтан дэлхэйн үргэмжөөр Аятай байдлааа түхээрнэ. Һангалта хаанай хормойдо хайхан нютаг Хаяамнай һара, наранай толон доро һалбаржа, хүгжэжэ байһай. Олон жэлнүүдшые үнгэрнэ, Ошоод ерэнэб нютагаа. Обоо мүргэлдөө мүргэжэ, Омог дорюун болоноб. Аадархан бороогой дуһал гү? Ажалша зонойм илалта гү? Аажамхан нютагайм соло гү? Аба, эжымни ашата буян гү? ханагдана зальбаржа, ханаһан хэрэгээ бүтээжэ, ханаа сэдхэлээ дүүргэнэб, хайхан жаргал зондоо хүсэнэб!

БУРЯАД ХЭЛЭН ТУХАЙ

Буряад оромнай уужам даа, Буряад ардакнай баян даа. Булагтал бурьялха шэдитэй Буряад хэлэмнай хайхан даа. Жэнхэни буряад хэлээ Жэгтэй һайнаар шудалая. Заахан гүлээр хүүгэдэ Заажа, хургажа ябая! Булагтай уһандал адли сэбэр, Бурхан багшын тарнида адли

Буряад хэлээ хэзээдэшые хүндэлжэ, Булта ябахамнай болтогой!

ЭГЭШЭДЭЭ (Цырегма Сасаруовнада зориулнаб)

Энэ хайхан дэлхэй дээрэ Эгэштэйл жэшэхэ юумэн үгы. Эжы, абынгаа буянгаар Эды ехэ һаһа наһалнат. Олон үхибүүдэй эжы, хүгшэн эжы Омогтой, дорюун ябанат. Саг, жэлэй үнгэрбэш һаань, Сарюун, хүхюун зандаат. Үглөө бүри бурхандаа мүргэжэ, Үри хүүгэдэй түлөө зальбарнат. Үнэн үгэнүүдээ хэлсэжэ, Үхибүүдэйнгээ сэдхэлыень заһанат. Ашанар, гушанараа дэмжэжэ, Алтан хайхан хургаалаа хүргэнэт. Эхэ зургаан зүйл хамаг амитанда Энхэ амгалан байдал хүсэнэт.

ЗАХЯА (Аша, гушанартаа, зээнэртээ зориулнаб)

Ардэг жороо бороороо Арын дабаа дабаарай. Ашата хайрата нүхэртээ Аятай жаргажа ябаарай. Боро жороо морёороо Боорие тойрон ябаарай. Баталһан хайрата нүхэртээ Баясан жаргажа һуугаарай. Хурдан жороо морёороо Хадые дабуулан ябаарай. Ханилһан хайрата нүхэртээ Хододоо жаргажа һуугаарай. Шэлдэг жороо бороороо Шэлые дабан ябаарай. Шэнэлһэн хайрата нүхэртээ Сээжэ дүүрэн жаргаарай.

АМАРШАЛГЫН ДУЛААХАН МҮРНҮҮД

Үнгэтэ хайхан юртэмсэ дээрэ үнэр баян ажаһуужа, үри хүүгэдөө үргэжэ, үргэн харгыдань гаргаха, үдэр һүни унтан хэбтэнгүй, ажал хэжэ, урагшаа шуумайн дабшалан ябаха, үелжэ нэгэтэ олоһон ханитаяа үтэлтэрөө хамта аза жаргалтай һууха гэшээ буян!

Эгээл тон иимэ хүнүүдэй нэгэн - минии ахатан - Гарма Бадмаевич ба Валентина Батуевна хоёр болоно. Одоол ажалдаа амжалта туйлан, арад зондоо хүндэтэй, мандаа жэшээ болон ябадаг Ахайтамнай!

Шанхай нютагһаа айл бүлэ боложо, хурим түрөө хэнээр, аяар 46 жэл соо хамта ажабайдалайнгаа онгосо тэгшэхэн хэлүүрдэжэ ябанал даа.

Ахатамнай үнэр баян даа! Хүбүүтэй, бэритэй, хоёр басагад, хоёр хурьгэдтэй, 6 аша зээнэртэй бүдүүн баян айлайхи юм.

Хээшые үгы ажалынь, ябаашыегүй газарынь үгы, ябаһан лэ газартаа хүндэтэй ябагдаа. Аргата, Хурамхаан, Бархан, Гаарга ходол зөөжэ, ошохо гэнэн лэ газарта уялгата саг байгаа ха юм даа. һаял түбхинэжэ байһан газарһаа баһал зөөжэ ошохо болодог байгаа. Үхибүүд зааханууд, эндэ манай ашата эжымнай Сэсэг Цыреновнайгай аша туһа яһала нүлөөтэй байһан гэшээ ааб даа!

Мүнөө ахаймнай һаһанайнь нүхэр Валентина Батуевнае 65 һаһанайнь ойн баяраар амаршалнабди! Бэригэймнай бүхы һаһаяа багшын ажалда зориулһан, аргагүй гүн ухаатай, сэсэн бодолтой, аалин намдуу зантай, олон үгэдэ дуралгүй, ехэ түбшэн хүн гэшээ. Дүй дүршэлтэй багша, хургажа гаргаһан шабинарын орон дэлхэйгээр тараһан,

амар мэндээ хургэн, эхин түрүүшын багшаяа амаршалан байдаг хайхан заншалтай юм.

Олон жэлнүүдтэ аша үрэтэйгөөр хүдэлһэнэйнгөө түлөө ганса аймагайнгаа бэшэ, мун республикын болон СССР-эй олон тоото шагналтануудта хүртэнэн. “РСФСР-эй гэгээрэлэй габьяата хүдэлмэрилэгшэ” гэнэн үндэр нэрэ зэргэтэй юм. Мун аймагай багшанарай ахалагша методист ябаһан байна.

Мандаа бэригэймнай эхэ мэтэ ходол бидэниие харалсажа, ямаршые сагта дүүмни гэжэ, ханаа бодолоо хубаалдажа, зүбшэлсэжэ байдаг хүмнай гэшээ!

Хүндэтэ Валентина Батуевнага бидэ хани халуунаар амаршалнабди! Заяанай утын харгыда золтой ябахыетнай үрээлнэбди! Урдаа хараха ахымнай найдамтай хада, түшэглэн энхэрхэ гал гуламтань гэшээт!

Нарата дэлхэйн нурган дээрэ наранай толо хаража, һаһанай

үндэрые ушөө саашань дабажа, жаргалай ехые хоюулан эдлэжэ, энхэ элүүр, сэдхэл дүүрэн, аяга сайгаа аажам һуужа амсан, аша гушаяа үргэлсэжэ, айл аймагтаяа хүндэтэй алтан түрээ түшэгэнүүлхыетнай хүсэнэбди!

Дуунайтнай аялгал адлихан Дурантнай долгилон байг лэ! Бурьялан урдаа булагтай уһандал Бусалжал байг лэ ажабайдалтнай!

АМАРШАЛАГШАД: хадам эгэшэ хуряахайтаниинь Алексей, Санжидма Тарасовтан, Даба, Галина Шотхоевтон, Очирма Бадмаевна, Дунсама Бадмаевна гэгшэд.

Агуу Илалтын найдэрые угтуулан

ИЛАЛТА ШЭРЭЭГШЭД - СЭРЭГШЭД БА АРА ТАЛЫН ВЕТЕРАНАУУД ТУХАЙ БАГЛАА ХӨӨРӨӨНҮҮД

Жэл бүри хабарай хүүлшын харын эхиндэ бүхы арад Агууехэ Илалтын найдэрые угтадаг гээшэ. Энэ үдэр амгалан байдал, баяр жаргал, уйдхар гуниг хэды олон зоной сэдхэлдэ худхалдааб даа. Мүнөө үеын зондо амгалан тэнюун байдал улаан шуһаараа тэмсэн асарагша баатарлиг аха захатанаа ходоодоол ханажа, дурсжа, хүндэлжэ ябаха- манай нангин уялга. Түүхын хуудаһа нүгөө тээшэнь эрьелдүүлжэ, үйлэ баримтануудые ондоогоор, гажа буруугаар ойлгуулха зоной байбашье, Эхэ

орон, түрэл дайда, түрэнэн нютагаа, түрэлхи арад зоноо хархис дайсаднаа абаржа, баатаршалга гаргаһан манай үбгэ эсэгэнэрэй, аба эжы, абга, аханарай гайхамшагта ябадал хээээдэшье мартагдаха ёһогүй. Хүйтэн үбэлэй, хагсуу хабарай хүүлээр нойрһоо һэриһэн тала дайдын үнгэтэ сээгээр бүрхөөгдэн, хангалта найхан халуун зунай арюухан байдал эгсэ хандаргажа, арад зондо хэмгүй ехэ уйдхар, гашуудал асарһан энэ дайнда хабаагүй зон үргэн найхан орон нютагтамнай байхагүй шахуу.

Дайнай ветеран Арсалан Абидаевай Берлин хүрэтэр ябаһан дайшалхы зам тухай хөөрөө хожом үргэлжэлүүлхэб.

ШАРХАТААД, ХҮРЭЭЛЭНДЭ АБТАШОО

...ҮРГЭН элдин буряад таладаа Эрбэд соохороо унаад, түрэл агаарай дулаахан нэбшээндэ эрхэлүүлжэ үлээлгэн, сорьюулжа ябатарнь, гэнтэ хэн бэ даа, хабиргай руунь хүндэ сабхарар үдхэлэн, немец хэлэн дээрэ юуб даа хашхаран, шархатаһан хүлыень этэрэн, сабхиинь һугара татан абашаба. "Ай, хөөрхэй, Ага нютагта бэшэлби, хархис дайсадай хатуу номондо шархатан, мэдээгээ алдан, олойржо байна бэшэ гүб", - гэжэ гүбэрэн ёлоходонь, дайсан үдхэлэн бодхоогоод, бусад шархатаһан совет сэрэгшэдые бултыень намнан абашабад...

Зүдхэли нютагайхид дайнда мордоһон аба, ахай, дүүнэрэйнгээ орондо Агуу Илалтые дүтэлүүлхэ хүсэлтэй үдэр, һүнигүй ажал хэжэ, бүхы мяха, тоһо, хилээмээ Совет Армидаа эльгээхэ гэжэ шармайна. Үдэр бүри сэрэгшын гурбалжан бэшэг хүлээжэ, ерэбэлынь, булта сугларан, һониноороо хубаалдан, амиды мэндэ ябаһан сэрэгшэдэйнгээ түлөө баясан байдаг бэлэй. Гэбэшье хатуу байлдаанай түлэг дунда үхэлэй амһар нээгдэһэндэл, баатарлиг габьяа гарган, хари газарта хосороо гэгэн хэды олон уйдхартай мэдээсэлнүүд ерэдэг байгаа даа. Эгээл иимэ бэшэг сэрэгшэ Бадмаев Батожаргалай гэртэшин, түрэлхидынь абаһан юм. Үтэлһэн үбгэн аба, хүгшэн эжынгээ болон залуу эжынгээ тулга боложо үгэһэн арбаадхан наһатай Цыржимэдэг басаган морин бороной хүтэлжэ, газар элдэжэ ябадаг һэн. Дайнай хатуу жэлнүүдтэ эсэгээ гэгэһэн басагахан ажахынгаа байдалда ехэшүүлтэй адли хам орон, гэрэй ехэ хадаа эжы болон дүүнэрээ дүнгэн, хэды гажаран, сэдхэлэй хүмэрюулэн ябааб даа.

Дайнда дайсанай гарһаа хосороо гэгэн уйдхарта мэдээсэл абаад байһан гэртэхиндэ намарай дулаахан үдэр үүдэн сэлгидээд, хүбүүнэйнь орожо ерэхэдэ, ямар байгаа хаб? Дайнай 4 жэлэй туршада бэхижэһэн хүдэр бэетэй, нүдэнэйншье хараса ондоохон, хоёр таяг туланхай... Үйлын үрээр буруугайнгаа бэлшээрһээ гараагүй залуухан хүбүүд гэнтэ гуламтаһаа хобхорогдон, дайшалхы газар руу

хатуу байлдаанда эльгээгдээ. Хэды ехэ юумэ үзөөб даа, хоһо нойтон, үргэнэ нойргүй дайлалдаа, ханилжа, ээм мүрөө түшлэсэн, байлдаанай забһарта алшуур тамхья, хүүлшын балга уһаяа хубаалдан ябаһан нүхэдэйнгөө үхэлтэй ушараа.

Абынгаа орондо хамтын ажал хэлсэжэ, багахан үхибүүншье гүүлэхэ аргагүй, ээм дээрээ ара талын хүсэрхэн ажал дүүргэжэ ябаһан Цыржимэдэг басагаханай гэртээ гүйжэ ерэхэдэнь, түрэнэн абань ершоод байгаа бэлэй. "Дайсанай һабарһаа хосороо" гэгэн мэдээсэл үнэмшэлгэнүүд буруу бэшэгдэжэ магад гэжэ олон зон тэрэ үедэ ойлгоо бшуу.

Дайн гэжэ үгэ мүнөөдэрэй үндэрһөө харахада, мартагдан алданхай. Эсэгын дайнай баатарлиг сэрэгшэд манай дунда жэл ошохо бүри хурга дарамта үсөөн болонхой. Түүхын хуудаһа иран харабал, мүнөөдэрэй жаргалта байдалай ямар хүсөөр, хэнэй оролдолгоор ерэһыень ходол ханажа ябаха хэрэгтэй.

Зүдхэли нютагай Бадмын Батожаргал ахай шархатаад, мэдээгээ алдажа, дайсанай хүрээндэ баригдан байхадаа, ямар ехээр сэдхэлээ зобоогооб даа. Арай шамай аюулай гарһаа обхорон, түрэл ороноо бусажа ерэхэдэнь, өөрын дураар дайсадта бээ тушаагаа, урбагша гэжэ хардан, хэды ехэ мүрдэлгэ хэгдэдэг байгаа. Батожаргал ахайе үе үе болоод лэ, сэрэгэй комиссариат дууджа, шалгадаг һэн. Харин Батожаргал ахай гажаржа байгаагүй, хүлөө ехээр шархатажа, дохолон болобошье, хамтын ажалда хам орожо, нэгэшье хүндэ хүсэр ажалһаа сухаряагүй. Түрэл ажахыдаа хонишон, адуушанаар хүдэлһэн. Арбаад гарахан наһатай Цыржимэдэг абгай Батожаргал абынгаа үгэдэ гэрэй тулга боложо байһан, абынгаа бусахада, хажуудань дүнгэлсэн, хамта ажалласаа. Хархис дайсадай хорото һомонһоо шархатаад, хүрээндэ байхадань, ямар арга байхаб

даа. Шархань сагай ошоходо, эдэгбэшье, бүхы наһандань нэмээхэн үбдэхөөжэл ябаал даа.

Батожаргал ахайн 4 хүүгэдэйн эхэнь Цыржимэдэг абгай мүнөө наяннайнгаа дабаанда гаранхай, наһанайнгаа нүхэрэй түрэнэн нютаг Ушарбайда түбхинэнхэй, олон аша, гуша, зээнэрээрэй тойруулагданхай, ан-бунхан ажаһууна. Гэбэшье аяар холын 70-аад жэлэй саана үнэн болоһон байдалаа, дайнда арай амиды бусаһан хайрата абаяа һанан, мүнөөл һаяхан болоһон шэнгээр дурсан, сэдхэлээ хүдэлгэн ажаһуунал даа.

ДАЙНАЙ ҮЕЫН УХИБҮҮД

ЭНЭ үеын зондо ямаршье хүндэ хүсэр ажабайдал тохёолдооб даа. Хара баһаһаа хүйтэ нойтые үзэжэ, дулаан, зөөлэниие үзөөгүй, амтатай эдээ эдээгүй, гоёхон наадхуураар наадаагүй. Хара баһаһаа эжы, эгшэнэрээ дахан, хара ажалда хам оролсоод, Агуу Илалтын найдэрые дүтэлүүлэлсэн, ара талын байлдаанда тэмсэһэн баатар жаахан геройнууд!

Хабарай түрүүшын харын эхиндэ олон янзын арадуудые нэгдүүлһэн Росси гүрэн дотор Агуу Илалтын ойн баяр тэмдэглэгдэдэг. Энэл үдэр ямаршье наһанай, яһанай илгараа байдаггүй, булта нэгэ баяр - Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ Илалтын ойн баярые угтадаг. Хархис дайсадтай тэмсэлдэ бүхы арад нэгдэжэ, Эхэ ороноо, түрэл дайдаа, эжы абаяа, эгшэ дүүнэрээ, үбгэд хүгшэдөө, үри хүүгэдээ аршалжа, Агууехэ дайнда хабаадаа. 4 жэлэй туршада хатуу байлдаануудта хабаадан, хабарай найхан нэгэ үдэр одоол удаан хүлээгдэһэн, удаан дабшаһан, хара хүлһөөр, улаан шуһаар, олон хүнэй ами наһаар туйлагдан Агуу Илалта ерээ бшуу.

Цырегма САМПИЛОВА.

БУУГАЙ НОМООР БА ХУРСА ГУУРҺААР ТЭМСЭЭ БШУУ

ГАНСА Агын тойрогһоо энэ дайнда 5656 сэрэгшэд мордоһон байна. Тэдэнэй тэн хахадынь - 2611-инь галта дайнда хосороо. Тэдэнэй нангин нэрэнүүд «Они сражались за Родину» гэгэн ном болон Агуу Илалтын 55 жэлэй ойн баярта зорюулагдан Дурасхалта Дэбтэртэ мүнхэлэгдэнхэй. Он жэлэй ошохо бүри Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадагшадтай тоо үсөөрнэ. Тиимэһээ алтан дэлхэй дээрэ бурханай табисуураар үгтэһэн хэмжүүртэй ажабайдалынь сагааруулха, хүнгэдхэхэ, дулаахан хандаса, зөөлөн унтари, арюухан байдал зохёохо баһал манай уялга.

Хархис дайсаднаа түрэл дайдаа, түрэнэн нютагаа аршалха гүн ехэ зорилготой сэрэгшэд байлдаанайнгаа забһарта түрэлхидтөө бэшэг бэшэдэг, талаан бэлигтэйшүүлэнь шүлэг зохёодог байгаа. Нүдэнтэн Хяла нютагай залуу сэрэгшэ Цырендаша Цымпилон түрэнэн нютаг, түрэл оройнонгоо түлөө хоёр дахин ехэ хүсэтэйгөөр тэмсэһэн хүн юм. Нэгэдэхээр, совет арадай бүтээһэн хүртэ буу зэбсэг бариха, эрэлхэг зоригтойгоор дайсадые иладаг, хоёрдохээр, анха түрүүн Бадма-Базар багшынгаа барюулагша уран гуурһа хурсадхан, шанга тулалдаануудай забһарта бэшэгдэһэн уряа-шүлэгүүдээр дайшалхы нүхэдөө зоригжуулаг байһан гээшэ. Энэ хадаа дайнай халуун бурма соогуур урагшаа, Илалта тээшэ баатарлигаар дабхиһан Агын талын эрэлхэг хүбүүнэй бодото шэнжэнь болоно. Цырендаша Цымпилон алтан дэлхэй дээрэ оройдоол 22 наһа наһалһан, эгээл гүлмэр залуухан, одоол жаргаха, ажаһууа наһандаа байлдаанай газарта хосорһон юм.

1944 оной апрелин 5-най "Буряад-Монголой үнэн" газетын 68-дахи дугаарай 4-дэхи нюурта Цырендаша Цымпилоной бэшэһэн "Буряад басаганда" гэжэ шүлэг толилогдоһон байгаа.

Энэ шүлэгтэ харюу болгон, Баргажанай аймагай Ганжад Ринчинова гэжэ басаган 1944 ондо "Буряад боецтэ" гэгэн шүлэг бэшэһэн юм. Эдэ шүлэгүүд "Үнэн" сониндой архивта хадагалаатай байгаа ёһотой.

АРСАЛАН АБИДАЕВ ТУХАЙ ДУРСАЛГА

ХАБАРАЙ дулаахан үдэр арюухан нэбшээндэ үлээгдэһэн бууралхан сагаан толгойтой урдын сэрэгшэд үсөөрһэн бүлэг соогоо дорюуханаар, бээ саб байса татан, сэрэгэй жагсаалда таатай зогсонд. 1945 оной майн 9-нэй үдэр энэл һаяхан боложо байһандал, Агууехэ Илалтын баярай мэдэрэл сэдхэлэй хүбшэргэе хүмэрюулнэ. Арад зондоо амгалан байдал асарһан, түрэл дайда, түрэнэн орондоо Агуу Илалта шэрэгшэд он жэлэй ошохо бүри манай дунда үсөөрнэ. Үсөөхэн үлэһэн манай хүндэтэ ахай, абгайнартаяа уулзан хөөрэлдэхэ аза талаантайдаа баяртайбди.

Нэгэтэ Баруун дайнай ветеран, Берлин хото хүрэнэн, асари ехэ Герман гүрэнэй 2 хуби: зүүн, баруун гүрэнүүд боложо хубаарха түүхэтэ үйлэ хэрэгые амин бэээрээ үзэһэн дайшалхы сэрэгшэ Абидаев Арсалан Ивановичтай уулзажа, ехэ һонин түүхэ намтартайнь танилсаһан байнаб.

Арсалан Иванович хадаа 1924 ондо түрэнэн юм. Хонхоодоод, гэртэнь ерэхэдэмни, сарюун, дорюун хоолойгоор: "Хүндэтэ журналист, орожо хайрлагты", - гээд, үүдээ эслихэдэнь, урдэмни үндэр нарин бэетэй, долгитохон буурал сагаан үнэтэй сарюун гэгшын ахай уггажа абаа бэлэй. Урихан нуурайнь тон хурса, һонор, энээбхилһэн нүдыень шэртэн, түрүүшынхией уулзажа байбашье, түрэлэйдөө ерэхэндэл адли болоо бэлэй. Арсалан ахайн зээ басаганай бэлдэһэн эдээ хоол, халуухан сайень уужа, хөөрэлдөөгөө эхилээ бэлэйбди.

Дайшалхы баатар сэрэгшэ, ветеран Арсалан Иванович Абидаев хадаа Туурга нютагта түрэнэн юм. 1942 ондо сэрэгэй албанда татагдажа, Дуури эльгээгдэн, Харануур абаашагдаа. Япон сэрэгшэдые бүрин бүтэн хүсэтэйгөөр угтан абаха зорилготой манай гүрэн зүүн тала бүхэлжэ, хэдэн дивизи асарад, траншей малтажа байһан юм. Монголой хилэ тээшэ хэдэн траншей малтагдаа. Харин Арсалан ахай морин взводто мори харууһалдаг һэн. Эдээ хоол ехэ муу байжа, ехэ олон зон тэрэ үедэ хосорон үхэһэн гэжэ хөөрөө бэлэй. Тиигэжэ 1943 он болотор Арсалан ахай тэндээ байгаад, Томск хотын Белоцерковско сэрэгэй училищида эльгээгдээ. 1944 ондо баруун фронт ошоһон юм.

ЭЙФЕЛИЙН БАШНИ

Париж гэнэн үгэ соом
Харыш гэнэн бодол бии:
Түмэн зонийн хүндэлөөн
Түмэр үндэр башни бии.

Уняар сэгээн – хийбэн руу
Уран «салир» ургаашоо.
Гэлын хараад сээжэн соом
Гэнтэ хүгжэм жэргэшоо!

Марсова талмайн энгэрхээ
Мандан бодоод аранга –
Сенэ мүрэнэй эрьһээ
Замбуулин руу харбанги.

Дүүжэн-лифтээр дээшэлжэ,
Дүүлин ошохонь һонин
байн.

«Замбуулинһаань»
нэгшэжэ,

Зальбарма дээдын орон
байн.

Замдаш хэдэн «үртөөнүүд»:
Замбаа ууха ресторан,
Буфет болон киоскнууд –
Сувенирнүүдэй ялараан...

Эгээн дээдэ «дэнзэ» соонь
Эрьелдэдэг прожектор,
Самолёдуудай нэргылхэ
Сигнал тодхоо толортор.

Мянга долоон зуу гаран
Табсангуудаар доошолхош.
Мянга долоон зуун ондо
Тэжэриһэндэл болохош.

һүр жабхаланта башни
һуниин гүн соо мүшэтэхэ.

һанаандаа эндэ хэншые
һайхашаажэ шэртэхэ!

Гүндүүү башни тэһэлхээ
Гитлерэйхид үрдээгүй –
Гэгээн нарага дэлхэй
Гэмэлтээхын үгөөгүй!

Радио, телевидениин
ганжар –
Ретранслятор тодхоотой.
Агаарай шэнжүүл анжарха
Арга оньһон холбоотой.

Үүлэ һэтэ үрэмдэһэн
Үльгэрэй үндэр аранга –
Одоо баруун Европын
Омогорхомо барилга!

1983.

Дансаран ДОРЖОГУТАБАЙ

ЖАА ЛАМА

Дамбижалцан (тиб.), Дамбиджаа (монг.), хуряангы Джа лама (монг.) – Монголой эрхэ сүлөөгэй түлөө, Манжа хаанай засагта эсэргүү тэмсээ хэжэ ябаһан, Монголой ехэ патриот хүн. XIX зуун жэлэй һүүл баггар, XX зуун жэлэй эхиндэ байһан, сайд-ноён хутагта, хушуун тайжа, жанжин (генерал) Баруун Монголой эрхэ сүлөөгэй түлөө тэмсээ хэжэ байһан хүн.

Жаа лама 1860 ондо Астрахань хотодо Түмэрсана Санаевай хальмаг бүлэдэ түрэнэн. Дүрбэд угтай. 5 наһатай байхадань гэртэхиниинь Монгол зөөжэ ошоһон байха юм. Долон нуурай дасанда онсо һайн һуража, Түгэд ороной Гомон дасанда һураад, һүүлээрнь һаса хотын Дрепунг хийдтэ аргагүй һайн һуража байтараа, сугтаа байһан лама хүниие алажа, һаса хотоһоо гаража, ябаха баатай болоһон юм.

Нэгэ хэдэн жэл соо Бээжэнэй Джанджа хутагтын хажууда да-ламаар хүдэлһэн байна. Эрдэмтэ лама боложо, зурхай, календарь, бусадшые буддын шажанай хэрэг эрхилдэг байһан.

1890 ондо Баруун Монгол ерэнэн байна. Өөрыгөө Джунгарай тайжа Амарсанын хубилгаан гээшэб гэдэг байгаа. Амарсана тайжа 1700-гаад оноор Цин империйн урдаһаа эсэргүү тэмсээ хэһэн байдаг. «Би дахин ерэхэ, тэмсээгээ үргэлжэлүүлхээр ябуулга хэжэ байнам» гэжэ хүн зоной хоорондо үгэ тарааба. Тиигээд Баруун Монголой үндэр түрэлтэ хоёр ноёд Джаланза-Хутагта, Илгүшэн Хутагта Жаа ламатай нэгэдэбэд. Хитадай засаг энэниинь дуулаад, Урга хото байһан Ородой консулдо хандабад. Жаа ламые бариха, дээрэм буһалгаа хэһэнэйнь түлөө түрмэдэ хаагыт гэжэ гуйба. Жаа ламын Урга хото ерэхэдэнь, ородууд барижа, Хяагтын түрмэ эльгээһэн юм.

Юундэ ородууд түрмэдэ хаагааб гэхэдэ, Жаа лама Ород гүрэнэй иргэн байһан. Бураадта Жаа лама ехэ удаан болоогүй. Тэрэ ехэ хубилгаан, эди шэдитэй хүн байһан тула түрмэһөө гаража ябашан байна. 1891 ондо Үбэр Монгол ошоод, Хитадай засагта дахин баригдажа, Уляастай хото эльгээгдээд, тэрэ дороо табигдаад, Хобдо ошоод, тэндэһээ һөөргөө Уляастай, Уляастайһаа Урга ошоо. Тэндэ дахин баригдажа, Хяагтын түрмэдэ хаагдан юм. Гайхал юун бэ гэхэдэ, тэндэһээ тэрэ дороо табигдажа ябаһан. Нэгэ хэдэн жэл соо политикаһаа холодожо, Цайдам, Зүүн хой-

то Түгэдөөр аяншалга хэһэн байдаг.

1900 ондо Жаа лама Шэрэтэ лама гэжэ алдаршанхай, П.К.Козловой экспедицидэ газаршан боложо, Түгэдэй Кам аймаг руу ябаба. Козловой экспедици ородой Сагаан Хаан II Николайһаа Далай ламада ехэ бэлэг абажа ябаһан. Тэрэ үедэ Түгэд ороной хилэ гадаадын хүнүүдтэ хаалгатай байһан. Жаа лама Түгэд ошожо, Далай ламатай ородой засагһаа харилсаа хэхэ ёһотой байгаа. Һаса хото ошонгуй, Хитадта Туркестанай Карашар хото ошожо, Торгуудай тайжада байрлаба. Карашарһаа (Харашара) Хобдо, тэндэһээ Урга ошоод, тэндэһээ Козловой экспедици бэдэрхээр ябуулагдаба.

Тэрэ үеэр Цин империйн засаг Монголой колонизацие шангадхажа, Монгол ороние Хитадай нэгэ аймаг болгожо, автономиеень усадхаха гэжэ бодобо.

Ород-япон дайнай үедэ Үбэр Монголд партизан отрядууд хитад сэрэгүүдтэй тэмсээ хэжэ эхилһэн байна.

1910 ондо Жаа лама Карашарай ойгуур бии боложо, 5 мянган сэрэгүүдые суглуулһан байна. Тэдээн соонь дүрбэд, торгууд, уряанхайн соёдууд оролсоо. 1912 ондо Хобдодо ород-хитадай зүрилдөөн болоһон. Энэ үедэ монгол сэрэгүүд Хитадай гарнизондо добтолжо, бута сохибо. Энэ байлдаанда Жаа лама бэлигтэй жанжан байһанаа харуулжа шадаа. Тэрэнтэй хамта мэдээжэ Хатан баатар Максаржав, Дамдинсүрэн, Джалханза Хутагта Дамдинбазар хамта ябалсан байдаг. Эдэ жанжинууд Жаа ламые нэгэ талаараа авантюрист, нүгөө талаараа ехэ зүрхэтэй, габшагай, бэлигтэй жанжин, хүн зоние үгэдөө оруулха эди шэдитэй байһан гэжэ хэлсэдэг байгаа.

VIII Богдо гэгээн Жаа ламые Баруун Монголой олон аймагуудай министр, агуу ехэ дхармараджа, Тоголдор Номин хаан ноён хутагта, Туше-гүн, Догшин-ноён алдар солодо хүртөөһэн байна. һүүлээрнь VIII зуунай үеэр Богдо гэгээн Жаа ламада Хобдо хотоһоо

Жаа лама хамта тэмсэгшэдтэй

60 модоной газарта оршодог хошуун (район) бэлэг бариба. Дээрэнь олон табан хушуу мал, арад зон бэлэг баригдаа. Тиигэжэ Жаа лама Хобдо аймагай сэрэгэй захиргаан ба Бүхэ Монголой эгээн хүсэтэй тайжануудай нэгэн болоо.

Дэчин равжалиин Хийд шэнэлһэн, Үмнэ Гоби аймагта өөрынгөө дасан барижа, дүрбэд хуваарг ламанарые суглуулжа, шажанай хургуулийн шанар дээшэлүүлбэ. Тиигэжэ арад зоной дунда ехэ хүндэтэй боложо, Жаа багша гэжэ алдаршаба. Жаа лама дурагүй хүндэ ехэ хатуу байһан гэдэг. Тэрэ зуугаад казахуудые модоор сохижо алаһан. Мусульман зондо ехэ дурагүй байгаа. Мэдээжэ уран зурааша Цагаан Жамба гэжэ хүниие хохор болгоһон байна. Цагаан Жамба Жаа ламын портрет аргагүй гоёор бэшэхэдэнь, ондоо хүниие бэшэ зурахагүйш гэжэ хохор болгоо. Тиигэдэнь арад зон «Хархи», «Догшин» гэжэ нэрлэһэн байдаг.

Өөрынгөө газар дээрэ хүдөө ажахын шэнэ оньһо хэрэглэжэ эхилээ. Ородһоо хүдөө ажахын машинануудые асаржа, зониее хургаа.

Арад зоноо модоор гэр барижа, малдаа үһэ бэлдэгты, нэгэ газар һуурижажа һуугты гэдэг байгаа. Хэдэн хургуули, дасангуудые барюулаа. Өөрын сэрэгтэй байһан. Тэдэнь Европын аргаар байлдажа хургаа. Жаа лама үхэр, моридойнгоо үүлтэр һайжаруулха гэжэ ородһоо үүлтэрт адуу мал асарһан байдаг. Тиигээд тэрээн соогоо Жаа лама ехэ дайсадтаа зэрлиг хатуу хүн байһан. Хүнүүдые өөрөө хэһээлсэдэг байгаа. Амидыгаар хүнэй арһа хуулада байһан юм хаш. Үгы һаа, халуун түмэрөөр хүндэ тамга табидог байгаа. Хобдо аймагай хүн зон айдаг, һүрдэдэг болобо. Арад зон дурагүй боложо эхилээ. 1914 он багаар Халха Монголой засаг, дүрбэдэй ноёдой хоорондо ехэ зүрилдөөн

боложо, бэе бээдэе дурагүй болобод.

Дүрбэд угай зон буһалгаа хэжэ магадгүй, тиигээд VIII – р Богдо гэгээн Жаа ламые Урга хото дууджа хөөрэлдэхэ гэһыень, Жаа лама ошожо үгөөгүй. Богдо Гэгээн хоёрдугаар Николай хаанда хандаба. 1914 оной феввалиин 7-до 41-дэхи Сибирийн стрелково полкын капитан Булатов Жаа ламые барижа, Томск хотын түрмэдэ хааба. һүүлээрнь Яхад руу эльгээгдэһэн.

VIII Богдо Гэгээн Жаа ламые засагай хууляар бүхы тушаалһаань буулгаад, газарыень буляагаа. Жаа ламые Астрахань хото абаашаа. 1918 он болотор тэндэ байгаа, Агуу-ехэ Октябрийн хубисхал боложо, Жаа ламые сүлөөлбэ.

Тэрэл жэлдээ Жаа лама Монголд бии болобо. Тиигээд хуушанай нүхэр Джалханза Хутугта Дамдинбазартай уулзажа, хүсээ нэгдүүлээд, тэмсээгээ үргэлжэлүүлэе гэжэ хэлсэбэд. һүүлээрнь Хобдо аймагай дайгин засаг Жалчингомбодоржитой уулзаба. Дайгин-засаг Жаа ламын шаби болоһон юм. Тэрэниинь VIII Богдо Гэгээн дуулаад, Жаа ламые баригты гэжэ хуули гаргаба. Жаа лама Хобдоһоо ябаха баатай болобо. Монгол губийн түб, Шара Хүлһэн гэжэ оазис соо байрлаба. Баян Булаг гэжэ булагай хажууда ехэ хэрэм бариба. Тэрэнь Дамбижалцанай (Жаа ламын) гэр гэжэ нэрэтэй болоо. Дахин элдэб угай хүнүүдые суглуулжа, сэрэг байгуулба.

1919 ондо Хитад Халха Монголые эзэмдэбэ. Монгол үргэнөөр партизан дай хэжэ эхилбэ. 1920 ондо Жаа ламын сэрэг Баруун урда Монголд хитад сэрэг бута сохибо. 1919 ондо Жаа лама барон Унгернтэй ниилэхэ гэһэн аад, хоюулаа эбээ таһаржа, энэнь бүтэбэгүй.

1921 ондо Монголой арадай арми Улаан армитай хамта

Жаа лама

Азийн дивизионе бута сохибо. Жаа лама Хубисхалда эсэргүү тэмсэл ябуулга хэбэ. Цайдамда хурлуг монголнуудай тайжатай уулзажа, хэлсээ баталба. Хүхэ Хотодо хитадуудтай уулзажа, Хубисхалтай тэмсэхэ гэжэ хэлсэбэд. 1922 ондо Ургада хэдэн сайд баригдаа, тэдэнэр Жаа ламатай уулзажа, нюуса хэлсээ хэһэн байна. Удангүй Монголой арадай армийн штабта Жаа ламые үгы хэхэ гэжэ хэлсэбэ. 1923 ондо Дамбижалцанай (Жаа ламын) гэртэ губи руу тусхай бригадын хэдэн морин эскадрон эльгээгдэбэ. Эдэ эскадронуудай командир Балдандоржо хүзэгшэнэй хубсаһа үмдэжэ, Жаа ламатай уулзаха гэжэ гэртэнь ороод, бууджа алаба. Тиигэжэ Баруун Монголой ехэ политик, патриот, гайхамшаж, аймагтайшые хүн наһа бараһан юм.

Һүүлээрнь тархиинь таһалжа, бэеынь галданан юм. Толгойнь Уляастай хото абаашажа, хүн зондо харуулба. Дараань спирттэй амһарта руу хэжэ, Урга хото абаашаа. Энэ толгойн үһэнэй сагаан үнгэтэй байхада, «Цагаан толгой» гэжэ нэрлээ.

1925 ондо монголовед В.А.Козлевич Цагаан толгойе формалинтай шэл амһарта соо хээд, диппочтоор Ленинград хото эльгээгээ. Тэрэ толгой мүнөөшые болотор антропологийн музейдэ (кунсткамера) 3394 номертой экспонат («Монголой хохимой» гэжэ нэрэтэй) болонхой байдаг.

Жаа ламын үхэһэн хойношые хүн зон айдаг байһан юм. Сүхэбаатарай наһа барахада, Жаа ламын хараал хүрөө гэлсэдэг байгаа. Ю.Н.Перих ном соогоо «Жаа лама – дайчин лама». Түгэдэ эгээл хатуу хэһээлтэ – аймагтай алууршад, дээрмэшэдэй хубилгаан болохогүйнь түлөө тархиинь таһалжа, үжэхгүйгөөр хадгалдаг» гэжэ бэшэһэн юм.

С.С.ШАГДАРОВ.

Гандан дасанай ЗУРХАЙ

Апрелийн 21, гарагай 2, монгол литын 22, хара нохой, түмэртэ хуудалтай, 6 сагаан мэнгэтэй. Үзэгтэ хурахада, замбуулинай байдал болон одо мүшэдые шэнжэлхэдэ, элдэб мэргэжэл ба оньһон аргуудта хурахада, "хүшэр" хэрэгүүдые эрхилхэдэ хайн. Холын харгыда гаралтагүй. Үнэ абабал, эдээ хоол, ундан элбэгжэхэ.

"Гандан" дасанда "Һама, Жамсаран" сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

ажал бүтээхэдэ хайн. Үнэ абабал, эдээ хоол, эд зөөри элбэгээр олдхо. "Гандан" дасанда "Һама, Жамсаран" сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

Апрелийн 22, гарагай 3, монгол литын 23, харагшан гахай, огторгойдо хуудалтай, 5 шара мэнгэтэй. Энэ үдэр харгыда гарахада, дасан, дуган болон бусад нангин шүтөөнэй газарнуудые арьудхахада, хотын эмхинүүдтэ саарһанай

Апрелийн 23, гарагай 4, монгол литын 24, хүхэ хулгана, уһанда хуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй. Хүршэнэртээ нүхэсэхэдэ болон бусад дэлгэрэнгы ажал эрхилхэдэ хайн. Холын харгыда гаралтагүй, үнэ абахада сээртэй. "Гандан" дасанда "Һама, Жамсаран"

сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

Апрелийн 24, гарагай 5, монгол литын 25, хүхэгшэн үхэр, уулада хуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй.

Холын харгыда гарахада, аралжаа наймаа эрхилхэдэ, үрэхэ ургамал тарихада хайн. Үнэ абалтагүй. "Гандан" дасанда "Һама, Жамсаран" сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

Апрелийн 25, гарагай 6, монгол литын 26, улаан бар, модондо хуудалтай, 2 хара мэнгэтэй. Энэ үдэр мал үсхэбирлэхэдэ, газар хахалхада, үнэ абахада хайн. Мал үүсэлхэдэ, эм бүтээхэдэ ба уухада, холын харгыда гарахада муу.

"Гандан" дасанда "Һама, Жамсаран" сахюусанай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

Апрелийн 26, гарагай 7, монгол литын 27, улаагшан туулай, хийдэ хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр

буянта хэрэг эрхилхэдэ, эд зөөри, үхэр мал худалдан абахада, холын харгыда гарахада, худаг малтахада болон гэрэй газрахи ажал хэхэдэ хайн. Үнэ абабал, амгалан тэнюун байдал тудаха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Баян Намсарай" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Доржо Жодбо" хурал уншагдаха.

Апрелийн 27, гарагай 1, монгол литын 28, шара луу, галда хуудалтай. Энэ үдэр үргэнөөр дэлгэрэнгы хэрэгүүдые эрхилхэдэ, тушаалда томилогдоходо, тарилга эхилхэдэ, эм дом бүтээхэдэ ба хэрэглэхэдэ, хубийн хэрэг хэхэдэ хайн. Үнэ абахада болон холын харгыда гарахада сээртэй.

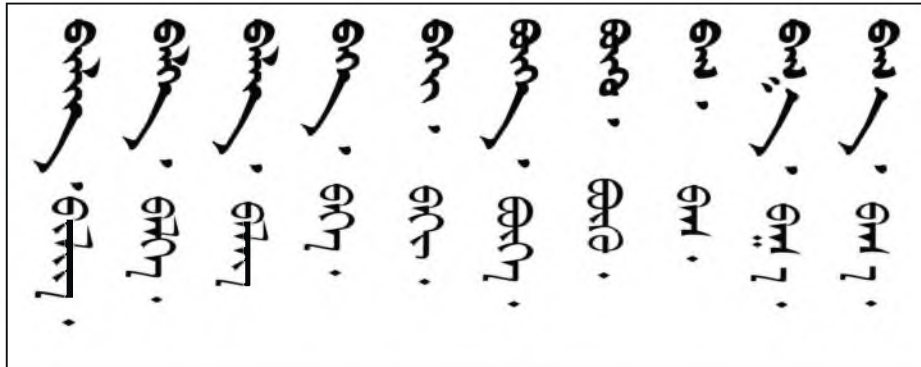
Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагһаа "Бурхан баабай" хурал, үдэрэй 14 сагһаа "Табан харюулга" хурал уншагдаха.

Энэ зурхай "Гандан" дасагай зүбгы Зоригто лама бэлдэбэ. Хубийн зурхай зуруулхаяа һанабал, энэ дасанай 6-дахи таһагта хандахада болоно. Хандаха утаһанууд: 8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37.

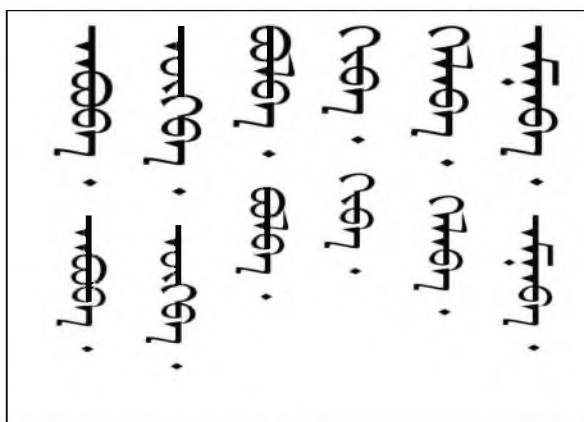
ЭХЭ МОНГОЛ ХЭЛЭМНАЙ

Эдэ үгэнүүдые һайнаар ажаглажа абагты

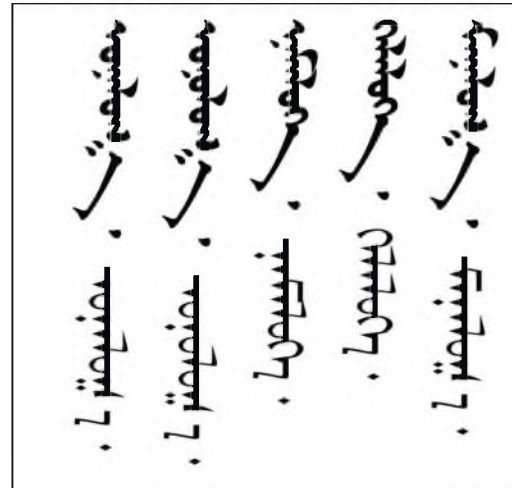
Билиг ухаанай. Бэлгэ тэмдэг. Бэлэг дурасхалай. Бэхэ будагай. Бэхи бат бүхын. Бүхэ хүшэнэй. Тэмээнэй бүхэ (горб). Баг (команда). Бага (томо багын). Баха амитан.

Тайлбари: 1. Үйлэ үгын саг зааха түлэбэй үнгэрһэн сагай нүхэсэл хуушан монголоор ба буряадаар **ба, бэ** гэжэ бэшэдэг. Харин оршон үеын монгол бэшэгтэ **в** гэжэ бэшэдэг. Жэшээ:

ХУУШАН МОНГОЛ	БУРЯАД	МОНГОЛ
авуба	Абаба	авав
үгбэ	үгэбэ	огов
болба	болобо	болов
хибэ	хэбэ	хийв
хэлэбэ	хэлэбэ	хэлэв
эмнэбэ.	эмнэбэ.	эмнэв

2. Үйлэ үгын үнгэрһэн сагые зааха луга, лүгэ гэжэ монгол бэшэгтэ бэшэдэг. Буряадаар удаан аа, ээ гэжэ бэшэдэг. Монголоор лаа, лээ гэжэ бэшэдэг. Жэшээ:

ХУУШАН МОНГОЛ

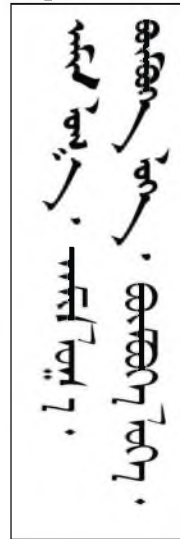
уналуга
онолуга
нэмэлүгэ
хэлэлүгэ
маналуга

БУРЯАД МОНГОЛ

унаа уналаа
оноо онолоо
нэмээ нэмлээ
хэлээ хэллээ
манаа маналаа

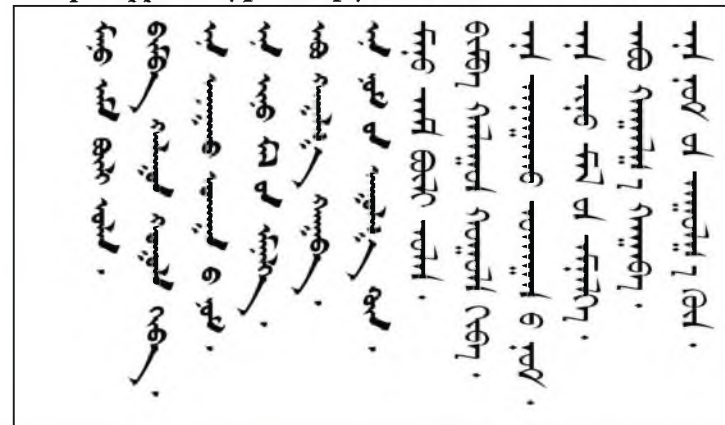
3. Харин баһа монгол бэшэгтэ хамтархын тийн илгалай луга, лүгэ гэһэн нүхэсэл бии. Тэрэнине урдахи үгэһөө һаланги бэшэдэг.

Жэшээ: амин-луга, бүмбэгэ-лүгэ. Эдэ хамтархын тийн илгалай луга, лүгэ буряадаар аминтай, бүмбэгэтэй гэжэ уншабал, ойлгосотой байха гэжэ ханаад, Ивалгын Дамба Даржаа Заяевай нэрэмжэтэ Буддын ехэ хургуулида тиигэжэ уншуулжа хургаһамби.

Дадалга (упражнени): үйлэ үгын үнгэрһэн сагай **ба, бэ** нүхэсэлые залгажа хуушан монголоор бэшэгты. Номлобо, амлаба, нимгэлбэ, эхилбэ, амиба, гуниглаба, халхалба, ханилба, үгүлбэ, абуба, хэлэбэ.

Эдэ үгэнүүдые буряадаар уншагты.

<p>Буряад үнэн</p> <p>Бүтэлэ арадай сонин</p> <p>Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия</p> <p>Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ</p> <p>Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь 21-67-81 - выпускающий отдел 21-64-36 - корреспонденты 21-60-21 - редакция журнала «Байкал» 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир" 21-66-76 - веб-редакция 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения</p>	<p>Адрес РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».</p>	<p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г. www.burienp.ru e-mail: unen@mail.ru</p>
	<p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 16.04. 2014 в 17.00 - по графику; 16.04.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1422. Тираж - 4200 экз.</p> <p>Цена свободная.</p>		

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. * Материалы на платной основе. Автор несет ответственность за представленные материалы. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

Бавасан АБИДУЕВАЙ түрэхөөр 105 жэлэй ойн баярта

ХҮҮГЭДЭЙ ЗОХЁОЛШЫН ХҮХЮУ ЮРТЭМСЭ

Ж.В. Цыренжапов амаршална

Уянга Омоктуева интервью үгэнэ

Апрелин 10-да Ивалгын аймагай Оронго нютагай үргэн үндэр хургуулиин байшан соо Буряадаймнай хүүгэдэй уран зохёолой эхи табигшадай нэгэн, бэлигтэй поэт Бавасан Абидуевай түрэхэн үдэртэ зорюулагдаһан һайндэр болобо. һайндэртэ аймагай хургуулинууд, номой сангууд хабаадаа. Хүүгэдэй үнгэтэ зурагуудаар хургуулиин танхим шэмэглэгдэнхэй. Оронгын хүдөөгэй номой сангыг даагша О.Н.Клюева нааданай эхилһые дуулгажа, хүндэтэ айлшадыг тайзан дээрэ уриба.

Нютагай захиргаанай гулваа Ж.В. Цыренжапов Оронгоһоо олон алдар суута хүнүүд урган гараһан, мүнөө үеын зон тэдэнэй дурасхаалыг һайханаар абажа, гамнажа ябахана гадна, мүн арьбажуулха, шэнэ ами оруулха үүргэтэй гэжэ залуу хүрэгтэ хандаба. Б.Абидуевай зохёолнуудыг уншажа, түрэл хэлэндээ дуратай, эхэ, эсгэдээ, орон нютагтаа тунхатай хүнүүд болон ургахыень хүүгэдтэ тэрэ хүсэбэ. Оронгын дунда хургуулиин хүмүүжүүлгын ажалай талаар завуч Т.А.Будаева хүүгэдыг энэ ехэ һайндэрөөр мүн амаршалаа.

Улаан-Үдэһөө ерэхэн айлшад - Б. Абидуевай нэрэмжэтэ хүүгэдэй номой сангай түлөөлэгшэд Т.К. Егорова, А.А. Сенотрсова, Буряадай эдир журналистнуудай Лигын түрүүлэгшэ, РАЕ-гэй профессор Л.Б. Доржиева, "Буряад үнэн" газетын, хүүгэдэй "Одон" журналай редактор Т.В. Самбялова сугларһан хүүгэдыг, хүндэтэ багшанарыг хани халуунаар амаршалба.

Айлшад бэлэг сэлэгээ хүдөөгэй болон хургуулиин номой санда барюулба. Гадна уран зохёолшын нэрыг 25 жэлэй туршада зүүжэ ябаһан номой сан (мүнөө Хүүгэдэй уншалгын түб) һайндэртэ хабаадагша хурагшадай дунда викторина үнгэргэжэ, бултанай һонирхол үүсхэбэ. Суужын дунда хургуулиин 5-дахи классай шаби Ал-

А.А.Сенотрсова, Л.Б.Доржиева хүүгэдтэй

дар Ганжуров Бавасан Абидуевай зохёолнуудыг ехэ һайн мэдэхэ байжа, ном бэлэгтэ хүртэнэ һэн.

Һүүлээрнэ хүүгэдэй хүхюу наадан дэлгэржэ, Б. Абидуевай үльгэр онтохонууд, шүлэгүүд зэдэлээ. 2-дохи ангиин шаби Дарима Абидуева Оронго тоонто тухай шүлэг уншаба. С.П. Сондуева багшын шабинар Муура багша тухай хүүхэлдэйн зүжэг харуулжа, бидэнэрыг хүхэбэ.

Уянга Омоктуева Б.Абидуевай «Сонхоор малайһан нара» гэжэ суута шүлэгыень уянгалан уншаба. Иимэ һайхан нэрэтэй басагантай хөөрлэдэхэдэмнай, Бавасан Абидуевай намтар һайн мэдэдэг, зохёолнуудтайнь танил байба. Буряад хэлэнэй, литературын хэшээлнүүдтэ (Цырена Цырендоржиевна Цыденова багшань) дуратай, саашадаа журналист болохо хүсэлтэй байһанаа хэлэжэ, бидэниг баярлуулбал даа. Аза талаантай, оролдосотой байбалшни, хүсэлшни бэлэхэл даа, Уянга!

Сэлмэг Аюрова (1 класс) «Хабарай эхин» гэжэ шүлэг уншаа, мүн Аюр Ринчинов «Шаалай Шаанай хоёр» үльгэр сооһоо хэһэг буряадаар сээжээр хөөрөжэ, бултанай һайшаалда хүртэбэд. 1-дэхи ангиин Аюр Ленхобоев «Тэхэ Бабанын түүхэнэ» хэһэг баһал буряадаар хөөрөбэ. Бусад номернууд гол түлэб ород хэлэн дээрэ найруулагдаһан байгаа.

Янжима Очировна Бадмаева, 40 жэл шахуу Оронгын библиотекедэ хүдэлһэн баян намтартай, иигэжэ хөөрөбэ:

- Яагаа жэгтэй юм? Оройдоол 5 жэлэй саана Бавасан Абидуевай 100 жэлэй ойн баярта бэлдэхэдээ, иитэрээ зобоогүйбди. Хүүгэд тиихэдэ буряад хэлэндээ яһала бараг, шүлэгүүдыг түргөөр сээжэлдэдэг һэн. Харин мүнөө үхибүүднэй сээжэлдэхэнэ байха, юрэ миин буряадаараа хэлэ-хэньшыг хүшэр, ород хүнэй дуугарха мэтээр хэлэнэ. Уран зохёолой текстын удха ойлгоногүй. Иимэ байдал-

да ороһон хадаа хүүгэдээ буряад хэлэндэнь хургуулида заатагүй хургаха, уялгата ёһоор. Тиигээгүй һаа, хэлээ алдахамнай соһом.

Оюна Владимировна Очирова, хүгжэмэй талаар харюусалгата багша, энэ ушараар баһа һанаагаа зобоно:

- хурагшаднай буряад дуунуудыг сээжэлдэдэг, жэшэнь, Буряадай арадай поэт Алексей Бадаевай үгэ дээрэ Наранбаатарай хүгжэм зохёолон «Оронго нютагай гимн». Оронгодо гол түлэб буряадууд ажаһуудаг байгаад, хүүгэднай хоорондоо ганса ородоор дуугаралсадаг, буряадаар хөөрлэдэхэ үхибүүд үсөөн болонхой. 5 жэлэй саана байдал ондоо һэн, дуунуудаа хүүгэд бэлэхэнээр сээжэлдэгшэ бэлэй... Дуугаралсажыг буряадаар шадахагүй, дуунайнгаа удхыг ойлгохогүй хадаа жэнхэни буряад хэлэнэйнгээ баялигыг, уян нугаралыг гүйсэд мэдэрхэ аргагүй байһаниинь эли.

Нютагай захиргаанай толгойлогшо Ж.В. Цыренжапов хойто үдэрын Соёлой жылыг баярай оршон байдалда нээхэ тусэбтэй һэн. Жамсо Владимировичай хэлэһээр, арадай дуу, хатарай «Оронго» ансамблиин, хүүгэдэй жэшээтэ «Отрада» ансамблиин хабаадалгатайгаар марафон үнгэрөө. Сугларһан 130 мянган түхэригөөр нютагай Соёлой байшанда шэнэ түхэлэй дуу, абяа буулгадаг түхээрлэгэ, проектор абтаа. Зоной урда энэ үнэтэй бэлэг соёлойхидтоо барюулахбди гэжэ гулваа хэлэнэ һэн. Шэнэ онһон түхэрлэгэ хэрэглэн, уянгата һайхан буряад дуунуудаа Оронгын залуу үетэн үүрэй сайтар дуулалал байлэ даа гэжэ һанагдаха юм. Буряадай ехэ зохёолшод Бавасан Абидуев, Намжил Балдано, Алексей Бадаевай тоонто нютагһаа уран бэлигтэн урган гарангүй яахаб?! Дуун, шүлэг, онтохон соохи дундаршагүй баялигнай үеһөө үедэ дамжуулагдахань болтогой!

Туйна САМБЯЛОВА.

һайндэрэй үедэ

Шаалай Шаанай хоёр тухай зүжэг